

ΘΕΛΞΙΝΟΗ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΟΓΜΑΤΙΚΗΝ ΘΕΟΛΟΓΙΑΝ,

Ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Ὁθωνεῖῳ Πανεπιστημίῳ ὑπὸ
τοῦ τακτικοῦ Καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας Κ.
Διονυσίου Κλεόπα Ἀρχιμανδρίτου.

Τῆ 26 Νοεμβρίου ε. ε.

(Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε Φυλ. ΙΖ΄.)

Καὶ τοῦτο δὲ πρὸς τούτοις διακριτέον, ὅτι οὐχὶ πᾶσαι αἱ θεόθεν ἀποκαλυφθεῖσαι ἀλήθειαι ὑπερβαίνουναι τὴν κατάληψιν, οὐδὲ πᾶσαι διατελοῦσι τῇ λόγῳ ἀπρόσιτοι, ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἐξ αὐτῶν καὶ πολλὰ φυσικοῖς λογισμῶς προσίται καὶ ἐκ φυσικῶν ἀρχῶν ἀποδεικνυόμενα. Ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως ἐδιδάχθημεν καὶ πολλὰ, ἐναποκείμενα μὲν καὶ πρότερον ἐν ἡμῖν, ἀλλ' ἀνεύρετα ὄντα καὶ συγκεχωσμένα καὶ σκότει πολλῶ ἐντετυλιγμένα. Καθὼς δὲ τὰ ἐν σκοτεινῷ θαλάμῳ πεφυλαγμένα πράγματα, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει σκότος, οὐδὲ βλέπει τις αὐτὰ οὐδ' αἰσθάνεται, ἅμα δ' ἐπιλάμψουσιν ἀκτῖνες φωτός, καὶ βλέπει τις τότε αὐτὰ καὶ κατανοεῖ, οὕτω καὶ ἐπὶ πολλῶν ἀληθειῶν τῆς ἀποκαλύψεως. Ἐν τῇ ἐαυτοῦ ἀμβλύτητι καὶ ἀσθενείᾳ, ὁ φυσικὸς νοῦς, μὴ

ἐλλαμπόμενος ὑπὸ τῆς ἄνωθεν λαμπηδόνος, μυωπάζει καὶ ἀβλεπεῖ, καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς φυσικωτέρας ἐννοίας πολλάκις τυφλώττει. Ὄταν δὲ διαυγάσῃ ἡμέρα καὶ ἀνατείλῃ φωσφόρος ἄνωθεν, τηλαυγῶς ἐπιλάμπων ἐν τῇ καρδίᾳ, τότε καὶ τὸν ἀποκαίμενον πλοῦτον κατανοεῖ, καὶ ὡς ὁ εὐρίσκων σκόλα πολλὰ ἐπαγάλλεται, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν εὐρημένων εὐφροσύνης ἐμπίπλαται. Καὶ καθὼς ὁ κόκκος τοῦ σίτου μένει τεθαμμένος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς γῆς, ἕως οὗ διαθερμανθῇ ὑπὸ τῆς ζωογόνου ἡλιακῆς ἀκτίνος, καὶ τότε ἀναβλαστάνει καὶ καρπὸν ἐκφέρει, οὕτω καὶ πολλαὶ φυσικαὶ τοῦ λόγου ἀληθεῖαι, τεθαμμέναι πρότερον οὔσαι, θάλλουσαι ἀνεβλάσττησαν καὶ ζωοφόρους καρποὺς ἀνέδωκαν, τῇ ζωοπαρόχῳ θερμότητι τῆς ἄνωθεν φωταυγείας ζωογονηθεῖσαι. Ἐπὶ τῶν τοιούτων λοιπὸν ἀληθειῶν, τῶν καὶ φυσικαῖς ἀρχαῖς ἀποδεικνυομένων, δυνάμεθα ἐλευθέρως μὲν, ὑγιῶς δὲ φιλοσοφεῖν, καὶ τὴν ἀποδεικτικὴν ἐπιστήμην τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἐν ταύταις γυμνάζειν, καὶ φυσικαῖς διανοαῖς ἐπὶ πλεον ἐμβαθύνειν.

Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἀλήθειαι, τὴν φυσικὴν ἡμῶν κατάληψιν ὑπερβαίνουσαι καὶ τὴν τῆς πίστεως ἡμῶν ἀβασάνιστον συγκατάθεσιν ἀπαιτοῦσαι. Ἐνταῦθα λύσαντες τὸ γῆινον ὑπόδημα τῶν ποδῶν ἡμῶν, καὶ ἐάσαντες κατὰ μέρος τὰς συνήθεις λογικὰς μεθόδους καὶ ἀποδείξεις, προσερχόμεθα μετ' εὐλαβοῦς διανοίας εἰς τὰ ὑψηλὰ διδάγματα τῆς ἐπουρανίου σοφίας, καὶ πίστει ἀνατεινόμεθα πρὸς τὰ ὑπὲρ λόγον θεάματα. Ἐνταῦθα ἡρμείτω πλέον ὁ νοῦς ἐκ τῆς περιέργου πτήσεως καὶ κινήσεως, καὶ ἰστάσθω πίστει ἐνατενίζων εἰς τὰ μεγάλα τῆς εὐσεβείας μυστήρια. Ἐνταῦθα πλέον θεοφορεῖσθω ὁ νοῦς, καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἀγέσθω, ὅπου τὸ πνεῦμα πνεῖ. Ἐφίεται εἰς τὸν νοῦν ἵνα ἀκριβῶς ἐξετάσῃ πρῶτον καὶ πληροφορηθῇ, εἰ τῶντι ἐλάλησεν ὁ Θεὸς καὶ ἀπεκάλυψεν ἀληθείας. « Ἀγαπητοί, λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης, μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύητε, ἀλλὰ δοκιμάζετε τὰ πνεύματα εἰ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν » (1). Ἄλλ' ἀφ' οὗ ἅπαξ βεβαιωθῇ περὶ τῆς ἀληθείας καὶ θεϊότητος τῆς ἀποκαλύψεως, δεχέσθω μετ' εὐλαβείας καὶ πίστεως τὰ ὑπὸ Θεοῦ πεφανερωμένα, καὶ ἀκουέτω τί ἐλάλησε Κύριος ὁ Θεός, καὶ μηδὲν πλέον λογισμοῖς ἀνθρωπίνους τὰ θεϊότατα σταθμιζέτω « Ὄταν ὁ Θεὸς διαλέγηται, λέγει Ἰσιδωρος ὁ θαυμάσιος, καὶ λογισμοὶ καὶ συλλογισμοὶ καὶ πιθανότητες ῥημάτων ἐκποδῶν οἰχέσθωσαν » (2). Τὰ ἀκατάληπτα ταῦτα δόγματα ἢ Χριστιανικὴ πίστις τηρεῖ ἄχραντα καὶ ἀνέπαφα καὶ ἀνθρωπίνους λογισμοῖς ἀνεπίβατα, καὶ οὐδὲν λέγει ἢ ἐννοεῖ παρά τὰ ἐκ τῶν ἱερῶν λογίων ἐκπεφασμένα. « Δεῖ γὰρ, λέγει ὁ ἱερός Κύριλλος Ἱεροσολύμων, περὶ τῶν θεῶν καὶ ἁγίων τῆς πίστεως μυστηρίων μηδὲ τὸ τυχὸν ἄνευ τῶν θεῶν

(1) Ἀ. Ἰωάν. δ' ε'.

(2) Ἰσιδ. Πηλ. ἐπιστ. 6 βιβ. ε'.

παραδίδοσθαι. Γραφῶν, μηδὲ ἀπλῶς πιθανότησι καὶ λόγων κατασκευαῖς παραφέρεσθαι » (1). Τὰς ἀκηράτους ταύτας καὶ ὑπερφυεῖς ἀληθείας τῷ τῆς πίστεως μόνον ὀφθαλμῷ καθορῶμεν, καὶ ἐν ἀπλότητι καρδίας ἀσπασίως ἐνστερνίζόμεθα, μηδὲν λεπτολογοῦντες περιεργότερον, μηδ' ἀνθρωπίναις ἐπινοαῖς τὰ πάντα βεβηλοῦντες, ἀλλ' εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ πᾶν αἰχμαλωτίζοντες διανόημα, καὶ λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. « Πίστις ἠγείσθω τῶν περὶ Θεοῦ λόγων, λέγει καὶ ὁ Μ. Βασίλειος, πίστις καὶ μὴ ἀπόδειξις· πίστις ἢ ὑπὲρ τὰς λογικὰς μεθόδους τὴν ψυχὴν εἰς συγκατάθεσιν ἔλκουσα· πίστις, οὐχ ἢ γεωμετρικαῖς ἀνάγκαις, ἀλλ' ἢ ταῖς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείαις ἐγγινομένη » (2). Ἡ πίστις μόνη τῷ ὄντι διανοίγει τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐποπτεῖ τὰ θεῖα, καὶ πληροφορεῖ τὸν νοῦν· ὅθεν ἔλεγε καὶ ὁ θεῖος Ἀγούστινος· « credo ut intelligam. »

Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, κατανοοῦμεν ἤδη πόσον ἐσφάλλοντο οἱ σχολαστικοὶ ἐκεῖνοι θεολόγοι τοῦ μέσου αἰῶνος, οἵτινες, λογισμοῖς καὶ συλλογισμοῖς ἀνθρωπίνους τὰ ὑπερφυεῖς δόγματα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας λεπτολογοῦντες, καὶ ταῦτα προσιτὰ τῷ λόγῳ καὶ εὐκατάληπτα, καὶ οἷον γεωμετρικαῖς ἀνάγκαις ἀποδεδειγμένα καταστήσαι θελήσαντες, ἐνέπλησαν πολλῆς φλυαρίας τὴν ἐπιστήμην τῆς Θεολογίας. Οἱ διαλεκτικαῖς τέχναις ἠκονημένοι νόες οὗτοι, μὴ ἀρκεσθέντες τῇ ἐνθέρῳ ἀπλότητι τῶν θεῶν δογμάτων, τὰς ὑπὲρ λόγον ἀληθείας τῆς πίστεως χαμαὶ κατεβίβασαν, καὶ ἐν πιθανολογίαις ῥημάτων καὶ κατασκευαῖς ἀποδείξεων καὶ συλλογισμῶν τὰ ὑψηλὰ καὶ θεϊότατα περιέπλεξαν. « Αἰσχυρόμενοι γὰρ, λέγει περὶ τῶν τοιούτων ὁ ἱερός Χρυσόστομος, αἰσχυρόμενοι γὰρ ἐπὶ τῷ δοκεῖν ἀγνοεῖν τὰ οὐράνια, εἰς κονιορτὸν ἑαυτοὺς μυρίων λογισμῶν ἐμβάλλουσιν· εἶτα, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε, καὶ μυρίων ἄξιε δακρύων, ἂν μὲν τίς σε ἔρηται, πῶς ὁ οὐρανὸς γέγονεν, ἢ πῶς ἡ γῆ· τί λέγω τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν; πῶς αὐτὸς ἐτέχθη, πῶς ἐτράφη καὶ ὑξήθη, οὐκ αἰσχύνῃ τὴν ἀγνοίαν· ἐὰν δὲ περὶ τοῦ Μονογενοῦς γίνηται τις λόγος, δι' αἰσχύνῃ εἰς βάρβαρον ἑαυτὸν ἐμβάλλεις ἀπωγενοῦς γίνηται τις λόγος, δι' αἰσχύνῃ εἰς βάρβαρον ἑαυτὸν ἐμβάλλεις ἀπωλείας, ἀνάξιον σεαυτῷ νομίζω τὸ μὴ πάντα εἰδέναι; » (3). « Τί τὰ κατὰ σαυτὸν ἀγνοῶν, ὦ ἄνθρωπε, λέγει καὶ ὁ Ἰσιδωρος, τὰ ὑπὲρ σαυτὸν ζητεῖς; καὶ τί λέγω τὰ κατὰ σαυτὸν; ἐν τῶν ἐν χειρὶ μοι ἐρμήνευσον, καὶ τότε τὰ ὑπὲρ σαυτὸν πολυπραγμανοῦντα οὐκ αἰτιάζομαι » (4). Ἀξιάγαστα δὲ καὶ τὰ τοῦ Μ. Βασιλείου. « Ἐγὼ δὲ, λέγει, εἰ μὲν πάντα δεωρίζομαι κατα-

(1) Κύριλλ. Ἱεροσ. Κατηχ. δ'.

(2) Βασιλ. Ὁμιλ. εἰς ψαλμ. 37.

(3) Χρυσ. εἰς τὴν πρὸς Ῥωμ. ἐπιστ. ὁμιλ. β'. Τομ. δ'.

(4) Ἰσιδ. Πηλ. ἐπιστ. 100, βιβ. β'.

ληπτὰ ἡμῶν εἶναι τῇ γνώσει, ἡσχύνθη ἂν ἴσως ὁμολογήσαι τὴν ἄγνοιαν. Νῦν δὲ μυρία οὐ τῶν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἀποκειμένων ἡμῶν μόνον, οὔτε τῶν νῦν ὄντων ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀποκέκρυπται, ἀλλ' οὔτε τῶν ὑπαρχόντων ἡμῶν ἐν τῷ σώματι τρανὴ καὶ ἀναντίρρητός ἐστιν ἡ κατάληψις » (1) Ἐφεύσθη τούτοις προσθεῖναι καὶ ἐν ἕτερον χωρίον τοῦ θαυμαστοῦ Χρυσορρήνου· « Ὅτι μὲν γὰρ πανταχοῦ ἐστὶν ὁ Θεός, λέγει, καὶ ὅτι ὅλος ἐστὶ πανταχοῦ, οἶδα· τὸ δὲ πῶς, οὐκ οἶδα. Ὅτι ἀναρχός ἐστι καὶ ἀγέννητος καὶ αἰδιος, οἶδα· τὸ δὲ πῶς, οὐκ οἶδα· οὐ γὰρ δέχεται λογισμὸς εἰδέναί πῶς οἶόν τε οὐσίαν εἶναι, μήτε παρ' ἑαυτῆς, μήτε παρ' ἑτέρου τὸ εἶναι ἔχουσαν. Οἶδα ὅτι ἐγέννησεν Υἱόν· τὸ δὲ πῶς, ἄγνωθ'. Οἶδα ὅτι τὸ πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ, τὸ δὲ πῶς, οὐκ ἐπίσταμαι. Βρώματα ἐσθίω, τὸ δὲ πῶς μερίζονται εἰς φλέγμα, εἰς αἷμα, εἰς χυμὸν, εἰς χολὴν ἄγνωθ' » (2). Ἀλλὰ τὴν ἀπλότητα ταύτην τῆς πίστεως καὶ τὴν πρὸς τὰ ὑπερφυῆ δόγματα ἀδασάνιστον συγκατάθεσιν τοῦ νοῦς ἀκούοντες, οὐδόλως πρέπει ἵνα νομίσωμεν, ὅτι εὐκόλῳν τι καὶ ἄπονον γρῆμα ἢ σπουδὴ τῆς Θεολογίας, καὶ ὅτι ἐκτάδην καὶ ἐπ' ἄμφω καθεύδοντες, δυνάμεθα ἀπλῶς μόνον καὶ ὡς ἔτυχεν ἀποδέξασθαι, καὶ πάντῃ ἀπεριέργως καὶ ἀμελῶς εἰς ἑαυτοὺς ταμιεύειν τὴν ἐτοιμὴν ἤδη καὶ ὠρισμένην καὶ ἀναλλοίωτον ὕλην καὶ γινώσκιν τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης· καὶ ὅτι ἐν πολλῇ ῥαστώνῃ καὶ ῥαθυμίᾳ δυνάμεθα θηραῦσαι τὰ μετὰ μυρίων ἰδρώτων καὶ ἀγῶνων θηρώμενα. Ὅστις ἄπτεται τῆς λαμπρᾶς ταύτης ὑποθέσεως τῶν θείων δογμάτων, ἐκεῖνος, ἐντὸς τῶν ἀδύτων εἰσχωρῶν, ἀναλέγεται ἐκ τοῦ βάθους τῶν θείων Γραφῶν τοὺς ἀπορρήτους θησαυροὺς τῆς σοφίας. Δεῖται λοιπὸν καὶ ψυχῆς εὐζώνου καὶ εὐσταλοῦς, καὶ διανοίας ἐπτερωμένης καὶ ὑψηλῆς, καὶ νοῦς συντόνου καὶ ἐπιτεταμένου. Νοῦς δὲ ἐκλυτος καὶ ἐσκεδασμένος, καὶ ἀπροσέκτως ἐπιβάλλων ταῖς ὑψηλαῖς θεωρίαις, εὐκόλως ἀποπλανᾶται, καὶ εἰς βάραθρον πολλῆς κακοφροσύνης ἐμπίπτει, ἐνδιστατρόφως ἐννοῶν τὰ θεῖα ὑπ' ἀπροσεξίας καὶ χάσσης. Καὶ ἂν εἰς πάσης ἐπιστήμης ἀνάληψιν ἀπαιτῶνται πόνοι καὶ μόχθοι, ἐνθα οὐδὲ κίνδυνος ὑπάρχει πολὺς, ἂν ποτέ τις τυχὸν τοῦ ὀρθοῦ ἀποπέσῃ, πολλῶ μᾶλλον συντονώτερος καὶ ἐναγωνιώτερος ὁ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις μυστηρίοις μυσταγωγούμενος, καὶ τῶν ἀπορρήτων λόγων ἐπακροώμενος, ἐνθα καὶ μικρὰ παρανόησις προξενεῖ πολλῆς οἰκτρᾶν τῆς ἀληθείας ἀπόπτωσιν, καὶ χαλεπὸν περὶ τὴν πίστιν ναυάγιον. Ἐκεῖνο δὲ μάλιστα σημειωτέον ἐνταῦθα, ὕπερ διαφερόντως συντελεῖ καὶ καρποφόρον ποιεῖ τὴν σπουδὴν τῆς Θεολογίας, καὶ ὕπερ ἐντόνως καὶ ἐπανειλημμένως παραγγέλλουσι καὶ οἱ ἱεροὶ Πατέρες, καὶ τοῦτο ὡς παντὸς ἄλλου ἀναγκαιότερον εἰς τὴν θεωρίαν καὶ κατάληψιν τῶν ὑψηλῶν δογμάτων

(1) Βασίλ. λογ. γ' κατ' Εὐνομ.

(2) Χρυσοστ. Περὶ ἀκατάληπτου λόγ. αἰ

τῆς πίστεως πυκνὰ συνιστῶσι. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ καθαρὸν καὶ ἀμετεώριστον τῆς ψυχῆς ὄμμα καὶ ὁ πάσης ἠθικῆς ζάλης ἀνώτερος καὶ ἀθλόωτος νοῦς.

Ὁ περὶ τὰς θεολαμπεῖς καὶ καθαρὰς ἀληθείας ἀσχολούμενος νοῦς, τότε μόνον δύναται λαμβάνειν ἐν ἑαυτῷ πλήρεις καὶ τρανάς τὰς ἐμφάσεις τῶν ἀληθειῶν τούτων, ὅταν παρέχη ἑαυτὸν οἰοῖνὶ κάτοπτρον διαυγές, καθαρῶς εἰσδεχόμενον τὰς λαμπηδόνας τοῦ Πνεύματος. Τότε πᾶσι ταῖς ὑψηλοῖς εὐκόλως συνεπεκτείνεται, καὶ εἰς τὸν γνόφον τῆς τῶν ἀπορρήτων θεωρίας εἰσδύει, ὅταν ἐκ χαμερπῶν προσπαθειῶν ἀπολελυμένος, ὄζυς καὶ ἀνωφερῆς γίνηται, καὶ πρὸς τὸ ὕψος ἀνίσταται. Τότε δύναται πρὸς τὰ νοητὰ καὶ ἐνθεα κάλλη τῶν γραφικῶν διδαγμάτων φαιδρῶς ἀτενίζειν, καὶ ὀφθαλμῷ καθαρῷ ἐμβλέπειν, ὅταν ὑψηλὸς καὶ δυσπρόσιτος εἰς τὰ τοῦς λογισμοὺς ἐπιθλοῦντα καὶ κάτω καθέλιοντα πάθη, ἐν αἰθρίᾳ εὐρίσκηται καθαρᾷ, καὶ κούφως καὶ εὐσταλῶς τῆς χαμόθεν ὑπεραιρηται ζάλης, καὶ τὰ θεῖα περιαρθῇ· « Τὰ μεγάλα καὶ θεῖα καὶ περιττὰ τῶν πραγμάτων, λέγει σοφός τις, παραπλησίον τινὸς δυνάμεως εἰς ἐπίγνωσιν δεῖται » (1). Αἱ περισπᾶσαι καὶ χαμαιζήλως περιτρέχουσαι φαντασίαι, καὶ οἱ ἐκ τῶν παθῶν ἐπανατέλλοντες λογισμοί, μολύβδου παντὸς βαρύτερον καθέλκουσι τὴν ψυχὴν καὶ κατακάμπτουσι πρὸς τὰ κάτω, καὶ τὴν πρὸς τὰ ὕψη ἐκεῖνα πτῆσιν βία πολλῇ ἀνακόπτουσι. Καὶ καθὼς τὸ διάβροχον στρουβίον κάτω χαμαιπετεῖ, καὶ τῆς πρὸς τὸ ὕψος κούφης ἐπάρεσως ἀνακόπτεται ἐκ τῆς ὑγρότητος βαρυνόμενον, οὕτω καὶ ὁ ταῖς πέδαις ταύταις δεδεμένος, καὶ ἐν τῇ ὑγρότητι τῆς αἰμυρίας τῶν παθῶν θαλάσσης βεβαπτισμένος νοῦς, χαμαὶ συρόμενος, οὐδὲν γενναῖον καὶ ὑψηλὸν δύναται οὔτε ἐννοῆσαι οὔτε γεννηῆσαι. « Πάντα τὰ πάθη, λέγει ὁ Μ. Βασίλειος, συγχυτικὰ καὶ ἐκταρακτικὰ τοῦ διορατικοῦ τῆς ψυχῆς ἐστὶ καὶ ὡς οὐ δυνατὸν τεθλωμένῳ ὀφθαλμῷ ἀκριβῆ λαβεῖν τῶν ὀρατῶν τὴν κατάληψιν, οὕτως οὐδὲ τεθλωμένη καρδίᾳ τῆς κατανοήσεως τῆς ἀληθείας ἐπιβαλεῖν » (2).

Πρὸς ταύτην δὲ τὴν τοσοῦτον ἀναγκαιάν τοῦ νοῦς νῆψιν προστεθείστω καὶ καὶ ἐν ἄλλο παντὸς μᾶλλον ἀναγκαιότερον εἰς τὴν ὀρθοτομίαν τοῦ λόγου τῆς πίστεως, καὶ εἰς τὴν ἀκίβδηλον καὶ ἀπαραχάρακτον τῶν θείων δογμάτων διδασκαλίαν. Τί δὲ ἐστὶ τοῦτο; Τὸ μηδαμῶς μηδέποτε τοῖς θείοις λόγοις παρεντιθέσθαι τι, ἐξ ἰδίας ἐπινοίας ἐφευρημένον, καὶ οὕτω βεβηλοῦν καὶ καπηλεύειν τὰ πανάχαρτα καὶ θεϊότατα. Τὸ μηδέποτε παρεκκλίνειν, μηδὲ τὸ ἐλάχιστον, ἐκ τῆς εὐθιότητος ἐκείνης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος, ἥτις διακρίνει τὴν τῶν δογμάτων ἀκεραιότητα καὶ τὴν τῆς ἀγίας ἡμῶν θρησκείας ὀρθοδοξίαν· τὸ ἐν οὐδεμίᾳ περιστάσει ἰδίους λογισμοῖς ἐπιτρέπειν τὰ δοκοῦντά πῶς σκοτεινὰ καὶ ἀμφίβολα, ἀλλὰ καὶ ταῦτα τρανοῦν καὶ δια-

(1) Ἀττικὸς παρὰ τῷ Εὐσεβ. εὐαγγέλ. Προκάρ. τέ.

(2) Βασ. ὁμιλ. εἰς Ψαλμ. 55.

σαφούς ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς φωταυγείας καὶ καθαρότητος· τὸ μηδέποτε ἐξ ἰδίας αὐθεντίας ἐρμηνεύειν τὰ θεῖα λόγια, καὶ αὐθαρέτοις λογισμοῖς ἐμπιστεῦσθαι, καὶ τῷ ἡμετέρῳ σαθρῷ καὶ τετραπημένῳ ἀντλήματι τὸ βαθύ νόημα τῶν Γραφῶν ἀντλεῖν, ἀλλ' ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὡς ἐν θεοτεύκτῳ πηξίδι τὸ ὀρθὸν νόημα τῶν ἁγίων Γραφῶν τεταμιευμένον νομίζειν, καὶ ἐξ αὐτῆς μόνης ὡς ἐκ μητρικῶν καὶ ζωοπαρόχων μαστῶν τὸ γάλα τῆς εὐσεβείας μύζαν. Πάντα ταῦτα ἐν προομιόις γνωρίζαι οφείλομεν, καὶ πανταχόθεν ἑαυτοὺς ἀσφαλίζειν, ἵνα μὴ ἐν ἐμβασιμῷ τινι εὐρεθέντες, καὶ ἐκ τῆς καθοδηγούσης πηξίδος τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἀποστρέψαντες, ἀποπλανηθῶμεν, καὶ εἰς ὑφαλώδη καὶ σκοπελώδη μέρη τὸ σκάφος ἰθύναντες ναυαγίσωμεν, καὶ ἐν συντριμμῷ πολλῷ καὶ ἀφανισμῷ ἕξω ῥιφθῶμεν.

Τὸ πέλαγος τοῦτο τῆς θεολογικῆς διδασκαλίας ἡμεῖς διαπλέοντες, ὀψόμεθα ἐν παρόδῳ τὰ ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπὶ τῶν αἰγιαλῶν ἐρριμένα οἰκτρά ναυάγια καὶ συντρίμματα πολλῶν ἀνθρώπων, ἀσυνέτως τῆς εὐθείας παρεκκλινάντων καὶ κατ' οἰκείους λογισμοὺς τὸ σκάφος διευθυνάντων. Ἴδου ὧδε τὸ ναυάγιον τοῦ λίθους Σαβελλίου, τοῦ τρία θεαρχικά πρόσωπα τῆς ἁγίας Τριάδος δυσσεβῶς συγγέαντος, καὶ μίαν μόνην ὑπόστασιν ἐπὶ τῆς Θεότητος δογματίσαντος, καὶ ἐν μιᾷ ὑποστάσει τρεῖς ὀνομασίας διδάξαντος. Ἴδου ἐκεῖ τὰ συντρίμματα τῆς νηὸς τοῦ Ἀρείου, τοῦ παραλλαγῆν οὐσίας ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ φαντασθέντος, καὶ τὸν ἀναρχον Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ κακοφρόνως ἐν τοῖς κτίσμασι τάξαντος, καὶ τὸ, ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός, σύνθημα τῆς ἑαυτοῦ κακοδοξίας ποιήσαντος. Ἴδου ἐνταῦθα ἐρριμένος ὁ Νεστόριος, τὴν τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ μίαν ὑπόστασιν διαιρῶν, καὶ τὰς δύο φύσεις συναφεῖα μόνον συνάπτων. Ἴδου ἐκεῖ τὰ συντρίμματα λείψανα τοῦ ἀτυχοῦς Εὐτυχαῦς, τοῦ τὴν διαφορὰν τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων ἀνελόντος, καὶ μίαν μόνην φύσιν μετὰ τὴν ἔνωσιν ἐπὶ Χριστοῦ δογματίσαντος. Ἴδου δὲ ἐκεῖ περαιτέρω καὶ πάμπολλοι ἄλλοι σκοτεινοὶ σωροὶ συντριμμάτων καὶ ναυαγίων, τὸν πολλὸν κίνδυνον τοῦ πλοῦ μαρτυροῦντες, καὶ τὰς φοικῶδεις συμφορὰς τῶν ἀπερισκέπτων ὑπ' ὄψιν δεικνύντες. Ἐκεῖ οἱ Σίμωνες, Μένανδροι, Κέρδωνες καὶ Μαρκίωνες, οἱ τὴν ἐνανθρώπησιν ἀπαρνούμενοι· ἐκεῖ οἱ Βαλεντῖνοι, Βασιλεῖδαι, Βαρδεδάειες καὶ Ἀρμόνιοι, οἱ κατὰ φαντασίαν γενομένην τὴν θεῖαν σάρκωσιν λέγοντες. Παρατρέχομεν τὰ ὧδε κἀκεῖσε ἐρριμένα ἄλλα θραύσματα καὶ λείψανα καταποντισμοῦ, καὶ οὔτε Μοντανούς, οὔτε Μάνεντας, οὔτε Παύλους Σαμοσατεῖς, οὔτε Νοητοὺς καὶ Ἀρτέμονας, οὔτε Πελαγίους καὶ Καίλεστίους, οὔτε ἄλλους ἄλλαις πληγαῖς βεβλημένους εἰς μέσον φέρομεν· ὃ τὸ φρικτὸν θέαμα συντριμμοῦ καὶ ἀφανισμοῦ!

Ἀλλὰ τίς ὁ τρόπος τοῦ ἀσφαλῶς καὶ ἀκινδυνῶς διαπερᾶν τὴν ἐκατέρωθεν ὑφαλώδη τε καὶ σκοπέλοις στενωῶς ἀπειλημένην ταύτην ὁδόν; Οὐδεὶς

ἄλλος, εἰ μὴ ἐκεῖνος, ὃν εἵπομεν ἀνωτέρω· ἐν τοῖς περὶ πίστεως δηλαδὴ λόγοις μὴ τοῖς ἰδίῳις λογισμοῖς ἑαυτοὺς ἐπιτρέπειν, ἀλλὰ τῇ αὐθεντίᾳ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἣ τεταμιεύεται τὸ ἀραιφνὲς καὶ γνήσιον νόημα τῶν ἁγίων Γραφῶν καὶ ἡ καθαρὰ καὶ ἀνόθευτος διδασκαλία τῆς πίστεως. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐκκλησίᾳ παρακατετέθησαν αἱ ἀποστολικαὶ παραδόσεις καὶ ἡ τῶν ἱερῶν λογίων ὀρθὴ καὶ ἀπαραχάρακτος ἐρμηνεία. Ἴνα λοιπὸν μὴ ὤμεν κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφροῦμενοι παντὶ ἀνέμῳ διδασκαλίας, ταύτης ἡμεῖς τῆς θεοδωρήτου καὶ ἀσφαλοῦς καὶ εἰς αἰῶνας ἀκαταλύτου ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας ἐχόμεθα καὶ εὐσεβῶς παρακολουθοῦμεν. Τὰ δόγματα τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως ἐμπεριέχονται μὲν εἰς τὰς ἁγίας Γραφάς, καὶ ἐξ αὐτῶν ὡς ἐξ ἀκηράτων πηγῶν ἐκπηγάζουσι, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ ἢ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καπηλεύοντες, ἢ ἐξ ἰδίας ἀπονοίας τετυφωμένοι, ἢ ἐξ ἀμαθείας ἐσκοτισμένοι, ἢ ἐκ κακίας πεπωρωμένοι, νόθοις λογισμοῖς τὸ νόημα τῶν Γραφῶν κιβδηλεύουσι καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον βούλημα διαστρέφουσι, παραχαράκται τῆς ἀληθείας γινόμενοι, διὰ τοῦτο ἔθηκεν ὁ Θεὸς τὴν ἐκκλησίαν ὡσπερ κιβωτὸν σώτειραν καὶ τῆς ἀληθείας φύλακα ὑπεράνω παντὸς σάλου καὶ κλυδωνος λογισμῶν αὐθαρέτων.

Ἀρίστους δὲ πρῶεις καὶ πηδαλιούχους εἰς τὸν πλοῦν ἡμῶν τοῦτον ἔχομεν τοὺς μακαρίους καὶ θεοφόρους Πατέρας τῆς ἐκκλησίας, τοὺς σοφία καὶ ἀρετῇ διαλάμπαντας, καὶ τὰ βῆθη τοῦ Πνεύματος ἐκζητήσαντας, οἵτινες ὡς φαῖδροι λαμπτήρες πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης τὸ φῶς τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας ἐξέχεαν, καὶ ταῖς φωτιστικαῖς ἀκτίσι τοῦ λόγου τὴν οἰκουμένην κατηύγασαν. Οἱ πανασίδιμοι οὗτοι διδάσκαλοι τῷ καθαρῷ καὶ ἀνεπιθολώτῳ εἰς τὰς ἁγίας Γραφάς ἐμβαθύναντες, γλώττην τρανῆ καὶ εὐλόγῳ τὰ σεπτὰ τοῦ Πνεύματος λόγια θεηγόρως ἀνέπτυζαν, καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς ἐγκείμενον νοῦν ὑψηγόρως ἐτράνωσαν. Ἐν ᾧ δὲ τοσοῦτοι καὶ τολικαῦτοι φωστῆρες, τὴν τῶν θεῶν ἐπιστήμην καλῶς μελετηκότες, καὶ βίῳ καὶ λόγῳ λελαμπρυσμένοι προπορεύονται, ἀπλανῶς ὀδηγοῦντες, καὶ τὴν φαεινὴν λαμπάδα τῆς ὀρθοδόξιας κρατοῦντες, οὐδεμίαν πλέον ὑπάρχει αἰτία οὐδ' ἀφορμὴ εἰς ἰδιορρυθμοὺς ζητήσεις καὶ ἐκτροπὰς. Ἐν ᾧ ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς ἡμῶν ἐν τῷ στερεώματι τῆς Ἐκκλησίας λάμπουσι τοσαῦτα φανὰ καὶ σελαγίζοντα καὶ θεῖας λαμπηδόνας προχέοντα φῶτα, τίς ἡ ἀνάγκη πλέον ἐν τῷ σκότει τῶν ἰδίων πορεύεσθαι λογισμῶν, καὶ εἰς κίνδυνον πλάνης ἐμπίπτειν; Ἐν ᾧ ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν εἰς ἀπόλουςιν προκείμενον ἄφατον καὶ θεσπέσιον πλοῦτον προγονικὸν ὀρθῆς καὶ ἀπταιστοῦ διδασκαλίας, τίς ὑπάρχει λόγος τοῦ μὴ ἐν τούτῳ κατατροφᾶν, μηδ' ἐκ τῆς λαμπρᾶς ταύτης πανδαισίας κορέννυσθαι, ἀλλ' ἐκ τῶν ψυχίων μεμονωμένης καὶ πτωχῆς διανοίας ζητεῖν χορτάζεσθαι; Ἴδου κί ἐπτὰ θεόλεκτοι οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, ὡς τόσσοι τε

λαυγέστατοι φάροι ἐπὶ γῆς φρυκτωροῦντες φωταγωγοῦσι, καὶ πάντα ζόφον αἰρέσεως καὶ διαστροφῆς ἀπελαύνουσιν. Αἱ θεόκρανοι αὐτῶν ἀποφάνσεις ἐστερέωσαν ἤδη ἀκραδάντως, καὶ διηρμήνευσαν θαυμασίως, καὶ ἀνέπτυσαν τηλαυγῶς ἅπαντα τῆς εὐσεβείας τὰ δόγματα, καὶ τῆς ἀνωμότητος ἡμῶν πίστεως τὰ μυστήρια. Ἴδου πληθὺς ἄλλη θείων Πατέρων ὡς λαμπροφανῆς χορὸς ἀστέρων περιπολεῖ καὶ καταλαμπρύνει τὸν πολύφωτον οὐρανὸν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Αἱ ποικίλης σοφίας μεστὰι συγγραφαὶ αὐτῶν, ὡς εὐοσμιοὶ μυροθήκαι τοῦ Πνεύματος, τὴν ἀκραιβνῆ καὶ καθαρὰν τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας ἀποπνέουσιν εὐωδίαν. Εἰς ἡμᾶς ἤδη ἀπόκειται, τοὺς αὐτῶν ἀπογόνους καὶ κληρονόμους, τὸ ἐκ τῶν ζωτικῶν ἐκείνων καὶ φωταγωγῶν λαμπρόνων φωτίζεσθαι, καὶ ἐκ τῶν πολλῶν τούτων καὶ καλῶν διδαγμάτων πληροῦσθαι. Εἰς ἡμᾶς ἀπόκειται ἐκ τοῦ προγονικοῦ τούτου καὶ ἀκενώτου κρατῆρος τὸ τῆς ὑγαινούσης διδασκαλίας νᾶμα ἀενάως ἀντλεῖν καὶ ἀκορέστως ἐμφορεῖσθαι τοῖς ἴγνεσι τοσοῦτων σοφῶν καὶ δεδοξασμένων ἀνδρῶν στοιχεῖν, καὶ ὑπὸ τοιούτους μεγίστους διδασκάλους τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ὀρθοτομεῖν. Εἰς ἡμᾶς ἤδη ἀπόκειται ἵνα οὐχὶ ἄλλοτρίῳ ἔνθει γεγανωμένοι, ἀλλ' οἰκείως κάλλεσι φαιδρυνόμενοι, καὶ πατρικῆς ἀγλαΐας κοσμούμενοι, ἐμπρέπωμεν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ.

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀλλὰ μόνον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐπὶ τῆς γῆς, διττῶς ἐστὶ δεδοξασμένον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου. Αὐτὸ ὑπῆρξε καὶ κατὰ τὴν ἕξω σοφίαν διδάσκαλος εἰς τὸν κόσμον, καὶ κατὰ τὴν ἱεράν παιδείαν φωστῆρ εἰς πάντας. Οὐδὲν ἄλλο ἔθνος ὑπάρχει ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπερ δύναται καυχηθῆναι συγχρόνως καὶ εἰς μέγαν πλοῦτον προγονικῆς ἐξωτερικῆς σοφίας, καὶ εἰς ἀνεκτίμητον θησαυρὸν πατροπαράδοτου ἐκκλησιαστικῆς παιδείας. Καὶ καθὼς ἐξ ἐνὸς μέρους ἐγκυαχόμενοι δεικνύομεν τοὺς ἀθανάτους ἡμῶν προγόνους, Πλάτωνα, Ἀριστοτέλους καὶ Δημοσθένεις, οὕτως ἐ-έρωθεν οὐχ ἥττον ἐγκαλλωπιζόμενοι δεικνύομεν τοὺς μεγάλους ἡμῶν Πατέρας, Βασιλείους, Γρηγορίου καὶ Χρυσοστόμου. Ὁ Θεὸς ἠδὲ ἠγάπησεν ἵνα λαμπρύνῃ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ δι' ἀθανάτων οἰκουμενικῶν διδασκάλων τῆς τε θύραθεν καὶ τῆς ἱεράς σοφίας καὶ πλέξῃ ἐπ' αὐτῷ τὸν διττὸν τοῦτον ἀμάραντον στέφανον τῆς εὐκλείας. Ἀφ' οὗ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐδίδαξε, καὶ διὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου διέδωκε τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, ἐπέβαινε ἤδη τὸν ἐπὶ γῆς ὑπὸ τῆς θείας προνοίας προσωρισμένον ἄθλον αὐτοῦ, καὶ ἔπρεπεν ἵνα ἀποδυθῆ πρὸς καιρὸν τὴν τῆς κοσμικῆς εὐκλείας περιβολήν. Ἐν ᾧ δὲ ἤδη ἐσβέννυτο τὸ πολιτικὸν κλέος αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἔκαμπε τὸν τράχηλον αὐτοῦ εἰς τὸν βαρὺν κλοιὸν τῶν Ῥωμαίων, ὁ Θεὸς, κατὰ τὰς ἀνεξιχνιάστους αὐτοῦ βουλὰς, προώριζε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος εἰς ἄλλα μείζονα ὑπουργήματα τῆς θείας αὐτοῦ προνοίας, καὶ

ἠτοίμαζεν αὐτῷ ἄλλην οὐχ ἥττον λαμπρὰν δόξαν. Ὅθεν ἐν μὲν τῇ Αἰγύπτῳ ἦσαν ἤδη Θεοῦ προνοία μεταπεφρασμένα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν πᾶσαι τῶν Προφητῶν αἱ θεόπνευστοι βίβλοι· ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι καὶ πανταχοῦ περιήστραπτον καὶ ἐβρόντων τὰ τῶν θεοκλήρων Ἀποστόλων κηρύγματα, τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ βροντοφωνούμενα, καὶ τῇ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσῃ γραφῇ θεσπεσίως ἐνσημαινόμενα, καὶ εἰς αἰῶνας ταμιευόμενα. Τοῦτο δὲ τί ἄλλο ἐδῆλου, εἰμὴ νέαν δόξαν καὶ λάμψιν ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῆς γλώσσῃς αὐτοῦ χυθεῖσαν, καὶ νέον ἄλλον ἄθλον ἀνωθεν αὐτῷ ἐπιβεβλημένον; Ὁ ἄθλος οὗτος ἦν ἡ μετὰ πάσης τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ὑπεράσπισις καὶ ἀνάπτυξις καὶ στερέωσις τῶν κοσμοσωτηρίων τῆς πίστεως διδασγμάτων. Κατὰ τὸν νέον ταῦτον προορισμὸν ὄφειλον οἱ Ἕλληνες ἵνα τὴν ἤδη ὑπ' ἀποστολικῶν συγγραφῶν καθαγιασθεῖσαν γλῶσσαν αὐτῶν ἀναδειξοῦσι καὶ πάσης ἱεράς σοφίας ταμῖον, καὶ πάσης ὀρθοδόξου διδασκαλίας πηγὴν. Ὅφειλον οἱ Ἕλληνες ἵνα διαπρέψωσιν αὐτῷ λαμπρῶς καὶ ἐν τῇ ἱερᾷ παιδείᾳ, ὅπως ἄλλοτε διέπρεψαν ἐν τῇ θύραθεν καὶ δειχθῶσι τοσοῦτον διάσημοι τοῦ κόσμου διδάσκαλοι εἰς τὰς ἐξ ἀποκαλύψεως ἀληθείας, ὅσον ἐδείχθησαν ἄλλοτε εἰς τὰς ἐκ τοῦ φυσικοῦ λόγου διδασκαλίας. Ἡ ἱστορία καὶ τὰ πράγματα μαρτυροῦσιν ὅτι καὶ τὸν ἄθλον τοῦτον οἱ Πατέρες ἡμῶν ἐξετέλεσαν ἐνδοξότατα. Καὶ καθὼς ἐν τῷ τετάρτῳ καὶ πέμπτῳ πρὸ Χριστοῦ αἰῶνι ἴσταται τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος λάμπων καὶ ἀκτινοβολοῦν ἐν τῷ μεσουρανήματι τῆς αὐτοῦ κοσμικῆς σοφίας καὶ δόξης, οὕτω καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ καὶ πέμπτῳ μετὰ Χριστοῦ αἰῶνι ἴσταται τὸ αὐτὸ ἔθνος φρυκτωροῦν καὶ σελαγίζον ἐν τῇ ὑψίστῃ περιοπῇ τῆς αὐτοῦ ἱεράς σοφίας καὶ δόξης, τοὺς μεγίστους διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας εἰς μέσον παραγαγόν.

Οἱ πανεὐφημοὶ οὗτοι καὶ παναοίδιμοὶ διδάσκαλοι, ὑψηλοὶ καὶ θεηγόροι τῶν τῆς Γραφῆς νοημάτων ἐκφάντορες, ὡς μεγάλοι καὶ πλατύρροοι ποταμοὶ τῆς σοφίας, βαθὺ καὶ πελάγιον τὸ βεῖθρον προχέοντες, τὴν οἰκουμένην ἅπασαν καταρδεύουσι καὶ τῇ ἀρδείᾳ ταύτῃ τὰς τῶν εὐσεβοῦντων ψυχὰς ευφραίνουσι καὶ γόνιμοποιοῦσι, καὶ τὸν ἅγιον σπόρον τῆς πίστεως εἰς βλάστην θάλλουσαν ἐπαυξάνουσι. Τὰ συγγράμματα τῶν διδασκάλων τούτων, ἀμίμητα ἀρχέτυπα ἱεράς παιδείας, περιφανῶς ἐγκαλλωπίζουσι τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ φράσει πολυχέυμονοι καὶ λαμπρᾶ τὰ τῆς πίστεως διδάγματα εἰς πλάτος διατρανοῦσι, καὶ τὴν τῶν δογμάτων ἀκρίβειαν ἐντελῶς ἐκδιδάσκουσι. Καὶ νῦν μὲν δογματικῶν, νῦν δὲ ἠθικῶν, ἄλλοτε δὲ ἱστορικῶν καὶ ἄλλοτε ἐρμηνευτικῶν γνώσεων προχέουσι πελάγη· καὶ ὡς μὲν ἡ χρυσὴ καὶ εὐλαὸς γλώττα τοῦ Χρυσοστόμου τὰς μελιρρῦτους ἐκίνας κελαδεῖ ὀμιλίας, ἐν αἷς ἀπορεῖ τις τί πρέπει πρῶτον ἵνα θαυμάσῃ τὴν ἀπαραμίλλον χάριν τῆς γλώσσῃς, ἢ τὴν θεσπέσιον ῥητορείαν, ἢ τὴν τῶν

νοημάτων διαύξειαν, ἢ τὸν ἀνεξάντλητον πλοῦτον τῶν γνώσεων, ἢ τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τὴν ἀφθονίαν, ἢ τῆς δογματικῆς τὴν ἀκρίθειαν; Τὰ βείθρα τῶν λόγων τοῦ Χρυσορρήμονος, ὡς ἐκεῖνα τοῦ ποταμοῦ τὰ ὀρηήματα, ἀφορητῆ προΐοντα καὶ ἡσυχῆ ἐπιβρέοντα, εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, ἀπασαν τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Ἐκεῖ δὲ ἡ σάλπιγγος τρανωτέρα φωνὴ τοῦ Οὐρανοφάντορος σύμπασαν τὴν Ἐκκλησίαν περιτρεῖ, καὶ λέξει καθαρὰ καὶ εὐσήμω νῦν μὲν τὰ τῆς κτίσεως μεγέθη ἀξίως ὑψηγορεῖ, νῦν δὲ τὰ δόγματα τῆς εὐσεβείας θεηγόρως σαλπίζει, καὶ ταῖς τῶν στερρῶν λογισμῶν ἀνάγκαις τὸν Εὐνόμιον ἄγγει. Ὡδε μὲν ὁ ὑψηλὸς καὶ διαβατικὸς νοῦς τοῦ Γρηγορίου, εἶσω τοῦ γνόφου τῶν ἀπορρήτων ἐλάσας, καὶ εἰς τὸν βυθὸν αὐτὸν τῆς Θεολογίας εἰσδύσας, σεμνῆ καὶ μεγαληγόρῳ γλώττῃ τὰ τῆς πίστεως μυστήρια ἀποφθέγγεται, καὶ τὴν ἁγίαν Τριάδα ὀρθόδοξως θεολογεῖ. Ἐκεῖ ἡ μυσταγωγικὴ καὶ φιλοσοφοῦσα διάνοια τοῦ Νύσσης, διὰ βάθους τῶν θείων Γραφῶν χωροῦσα, τοὺς θεοφεγγεῖς μαργαρίτας τῆς ἀληθείας ἐκ τοῦ βυθοῦ ἐκεῖνου ἐξάγει. Ὡδε ἡ νέκταρ ὀρθοδοξίας ἀποστάζουσα Θεολογία τοῦ Ἀθανασίου, ἐκεῖ ἡ γραφικωτάτη δογματικὴ τοῦ Κυρίλλου, ἐκεῖ ἡ πάσας ὁμοῦ τὰς αἱρέσεις ἀπορραπίζουσα ἱερὰ κριτικὴ τοῦ Ἐπιφανίου, ἐκεῖ ἡ μεγαλόφωνος καὶ οὐρανοβάμων διδασκαλία τοῦ Ἀρεοπαγίτου. Καὶ τίς ἡ χρεῖα ἐν πρὸς ἐν καταλέγειν τὰ ἀνεκτίμητα πλοῦτη τῆς ἱερᾶς σοφίας τῶν ἡμετέρων προγόνων; Οὐδὲ Ἰουστίνους, οὐδὲ Κλήμεντας, οὐδὲ Εὐσεβίους, οὐδὲ Θεόδωρούτους, οὐδὲ Δαμασκηνούς, οὐδὲ Φωτίους, οὐδὲ ἄλλους τόσους εἰς μέσον φέρομεν, ὧν τὰ συγγράμματα ποικίλης πολυμαθείας μετὰ πλοῦτον ἐκβλύζουσιν ἀδαπάνητον, ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ τὸν γλυκασμὸν ἀποστάζοντα. Ἡ Νίκαια, ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ Ἐφεσος καὶ ἡ Χαλκηδὼν, εἰς αἰῶνας δεδοξασμένοι καὶ ἀείμνηστοι πόλεις, ἐναύλους ἔχουσιν ἔτι τὰς θεσπεσίους φωνὰς τῶν ἀπανταχόθεν ἐκεῖ συνελθόντων ἱερῶν ἡμῶν πατέρων καὶ διδασκάλων, οἳ τινες μετὰ πάσης τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τοὺς μὲν ἐπισπνῆσαντας βαρεῖς λύκους ἀπῆλασαν, τὰ δὲ ὀρθὰ δόγματα πολεμούμενα ἔσωσαν, καὶ τὴν τῆς Ὀρθοδοξίας στήλην ὡς θρίαμβον ἱερὸν ἐν μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας ἐπηξάν.

Τοσοῦτον δὲ νέφος διδασκάλων ἡμεῖς περικείμενον ἔχοντες, καὶ πανταχόθεν ὑπὸ καλῶν ἀκουσμάτων ἐν τῇ πατρῷᾳ ἡμῶν γλώσσῃ περιτρεχόμενοι, οὐδέποτε πτυρόμεθα πρὸς τὰ ξένα καὶ ἔκφυλα. Ἐν ὅσῳ ἔχομεν ἡμεῖς τὰς διαυγεῖς ταύτας πηγὰς τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας ἡδὺ κελαρζούσας, καὶ τὸ βείθρον ἀθλόωτον προχεούσας, ταρσασέσθω, ὅσον θέλει, πᾶσα ἄλλη ἀνατροπὴ θολερὰ, ἀνακυκασθω πέριξ ἡμῶν ἡ ἄλμυρὰ θάλασσα τῶν αἱρέσεων, ὀρυττέτωσαν ἄλλοι ἄλλα φρέατα καὶ λάκκους συντετριμμένους, « οἳ οὐ δύνησονται ὕδωρ συνέχειν » ἡμεῖς ἐπὶ πύας εὐθαλοῦς κατακτεκλιμένοι, σπώ-

μέθω, ὅσον θέλομεν, ἐκ τοῦ παραβρέοντος νέκταρος. Περιβομβήτωσαν ἄλλοι ἡμῶν τὰ ὄτα, καὶ διδασκέτωσαν δόγματα, « ἃ οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν παραδέχεσθαι Ἑλλήνιν οὐσί », καὶ δικαιολογήτωσαν, ὅπως θέλουσι, τὰς ἐαυτῶν καινοτομίας, καὶ καλυπτέτωσαν, ὅπως δύνανται, τὰς ἐαυτῶν ἀποπλανήσεις ἡμεῖς ὑπὸ τῶν βροντοφώνων καὶ μεγάλων σαλπίγγων τῶν διδασκάλων περιτρεχόμενοι, οὐδόλωσ ἀκούσομεν, οὐδ' ἐνωτισόμεθα τὰ βραγχὰ καὶ πνιγώδη φωνάρια τῶν ἐξωθεν τῆς ὀρθοδόξου μάνδρας ἀντιφωνούντων. Καὶ ποῦ ἀλλαχοῦ εἰ μὴ ἐν ταῖς διδασκαλίαις τούτοις εὐρίσκομεν τὸν πλοῦτον ἐκεῖνον τῶν θεολογικῶν γνώσεων, ἐξ ὧν καὶ ὁ νοῦς χορτάζεται καὶ ἡ ψυχὴ τρέφεται καὶ ὅλος ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τὸ θεοειδέστατον μεταβάλλεται; Ποῦ ἀλλαχοῦ εὐρίσκομεν τοσαύτην ἀφθονίαν δογματικῶν διδασκαλιῶν βέουσαν μετὰ τοσαύτης φραστικῆς χάριτος καὶ γλυκύτητος; Ποῦ ἀλλαχοῦ εὐρίσκομεν ἅμα πάντα τὰ καλὰ, καὶ δογμάτων ἀκρίθειαν, καὶ γνώμης εὐσεβείαν, καὶ νοημάτων πέλαγος, καὶ Γραφῶν ἐρμηνείαν, καὶ ἡθῶν εὐκοσμίαν, καὶ λόγου εὐροίαν, καὶ γλώσσης ὑψηγορίαν;

Ἄλλοι ἐγκαυχάσθωσαν ἐπὶ ἄλλοις καὶ σεμνυνέσθωσαν καὶ μεγάλα φάτωσαν στέφανος καυχῆσεως ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξε πάντοτε καὶ ὑπάρχει ἡ μετὰ πῆθου καὶ φίλτρου πρὸς τὴν μητέρα ἡμῶν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν προσκόλλησις, καὶ ἡ τῶν ἱερῶν αὐτῆς δογμάτων μέχρι κεφαλῆς ἀπαράβατος τήρησις, καὶ ἡ εἰς τὰ ἴχνη τῶν θείων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας πιστὴ ἀκολούθησις. Ἡ ἱστορία τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μαρτυρεῖ καὶ λαμπρῶς κηρύττει τὸ περὶ τὴν πατρίαν εὐσεβείαν ἀκλινὲς καὶ ἔρμονον, καὶ εἰς πᾶν ξένον καὶ ἔκφυλον καὶ πάντα οἰονδήποτε νεωτερισμὸν ἀδούλωτον καὶ ἀνένδοτον τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες, ὑπὸ πατρῷας δόξης περιλαμπόμενοι, καὶ ὑπὸ μεγάλων καὶ οἰκουμενικῶν διδασκάλων ποδηγετούμενοι, σῶαν ἐτήρησαν καὶ ἀπαραποίητον τὴν τῶν θείων δογμάτων παρακαταθήκην, καὶ τὴν τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας διδασκαλίαν. Καὶ τοσοῦτον μᾶλλον ἀρίθηλος λάμπει ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ περὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἀκλόνητος σταθερότης τῶν Ἑλλήνων, ὅσον οὗτοι ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἀκαταγώνιστοι ἀθληταὶ τῆς εὐσεβείας ἐδείχθησαν, καὶ ἐν μέσῳ σκληρῶν πειρατηρίων καὶ θλίψεων οὐδὲ κἂν ὑπόνοιαν κλονισμοῦ εἰς τὸν κόσμον ἔδωκαν. Καὶ τῶν ὑπαρχόντων γυμνούμενοι, καὶ εἰρκταῖς συγκλειόμενοι, καὶ βουνεύροις τυπτόμενοι, καὶ σαγήναις προσηλυτισμοῦ πανταχόθεν περιβαλλόμενοι, καὶ φωναῖς ἄλλοτριῶν δογμάτων πανταχοῦ ἐκκωφούμενοι, ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι « θλιβόμενοι κακουχούμενοι », οὐκ ἐνέδωκαν οἱ ἀήττητοι, οὐδὲ ἀνάξιόν τι τῆς προγονικῆς εὐκλείας ἐποίησαν, ἀλλὰ διακαρτερήσαντες, ἐφύλαξαν τὸν θησαυρὸν τῆς πίστεως ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν, ἡμέραν ἀπολυτρώσεως ἐκδεχόμενοι καὶ μετέδωκαν εἰς ἡμᾶς ἄσβεστον καὶ αἵμασι μαρτυρικοῖς βεβαμμένην τὴν τῆς Ὀρ-

θεοδοξίας λαμπάδα. Ἐσμὲν δὲ πεπεισμένοι ὅτι ὁ Θεὸς « ὁ εἰπὼν καὶ σκότους φῶς λάμψαι », καὶ ἐξαγαγὼν εἰς ἀναψυχὴν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, αὐτὸς στέφανον νέας δόξης ἐπιθήσει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ τὴν περὶ τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτοῦ μαρτυρικὴν καρτερίαν πάντως βραβεύει. Ἐσμὲν πεπεισμένοι ὅτι νέοι διδάσκαλοι καὶ φωστῆρες τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, τῶν παλαιῶν ὁμολῆται καὶ ἐφάμιλλοι, ἐκλάμπουσι Θεοῦ χάριτι ἐν Ἑλλάδι, σάλπιγγι λόγων καὶ συγγραφῶν τὰ θεῖα κηρύγματα τῆς ὀρθοδόξιας σαλπίζοντες, καὶ ταῦτα μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκουστὰ ποιοῦντες, καὶ ἀφθαρτον καὶ ἀμίαντον τὴν τῆς ὀρθοδοξίας κληρονομίαν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς ἐνδόξως μεταδιδόντες.

ΥΠΟΤΥΠΩΣΙΣ

ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΥΓΛΩΤΤΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ Δ'. ΛΙΩΝΑ,

ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΑΛΛΟΥ ΒΙΒΛΕΜΑΙΝΟΥ.

Ο ΑΓΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟΣ.

(Μετάφρασις Βεριαμίν Μ. Ἀγιοταφῆτου).

(Συνέχεια καὶ τέλος, βρα Φυλ. ΙΕ΄.)

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ποιηταῖς ἀφ' ἐαυτῆς ἐγεννᾶτο ἡ ποίησις ἢ τὸν σημαντὸν κόρον ζητοῦσα, ἢ ποίησις τῶν σκέψεων καὶ τῶν βεβασμῶν, ἢ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου εἰσδύουσα, καὶ τὰς ἐνδομύχους αὐτοῦ ἐννοίας καὶ τὰς μᾶλλον ἀόριστους ἐπιθυμίας περιγράφουσα.

Ἄλλ' ἐν τῇ χριστιανικῇ ποίησει τὸ ποιητικὸν πνεῦμα τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου, μετὰ τῆς αὐτοῦ εὐγλωττίας συγκινηθὲν, τρανώτερον δείκνυσιν ἡμῖν τὰ νεοφανῆ προτερήματα, τὰ ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς θύραθεν σπου-

δῆς γεννώμενα, τὸν ἀττικὸν ἐνταυτῷ καὶ ἀνατολικὸν ἐκεῖνον νοῦν, ὅστις πάσας τὰς χάριτας καὶ κομψότητας τοῦ λεκτικοῦ ἀνεμίγνυε μετὰ τῶν αὐτομάτων ἐκλάμψων τῆς φαντασίας, τὰς γνώσεις ἐνὸς ῥήτορος μετὰ τῆς ἀποστολικῆς αὐστηρότητος, καὶ ἐνίοτε τὸν παρὰ τῆς γλώσσης ἀπαιτούμενον καλλωπισμὸν μετὰ τῆς ἀφελεστάτης καὶ βαθυτάτης συγκινητικῆς.

Οὐδεὶς ποτε τὸν χαρακτῆρα τοῦτον, ὅστις τοσοῦτον ἴσχυεν ἐπὶ τῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἰταλίας λαῶν, τῶν κεκμηκότων μὲν ὑπὸ τῆς κοινωνικῆς δυστυχίας, ἀκμαζόντων ὅμως πάντοτε κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν περιέργειαν, οὐδεὶς ποτε τὸ θέλητρον τοῦτο τοῦ λόγου, ἕπερ ὁμοιάζει θρησκευτικῆν τι μελωδίαν, προήγαγεν εἰς τοσοῦτον βαθμὸν, ὅσον ὁ τῆς Καισαρείας ἐπίσκοπος ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ· οἱ ἐπιτάφιοι αὐτοῦ εἰσιν ὕμνοι· οἱ κατὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ στιλιτευτικοῦ αὐτοῦ λόγοι ἔχουσι τι συγγενὲς πρὸς τὰς προφητικὰς κατάρας· ὠνομάσθη Θεολόγος τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλ' ἔπρεπε μᾶλλον ἵνα ὀνομασθῆ ὁ ποιητὴς τοῦ Ἀνατολικοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἀναμφιβόλως ἡ ποίησις αὕτη οὐκ ἔστιν ἀπηλλαγμένη τῆς Ἀλεξανδρινῆς λεγομένης ἐπιβρόθης, τῆς χαρακτηρίζουσας, παρὰ τοῖς διαφοροῖς λαοῖς, τὰς ὀψίμους τῆς τέχνης ἐποχάς. Ἔχει ὅμως δύο πολύτιμα προτερήματα, τὴν φυσικὴν χάριν καὶ τὴν ἀληθῆ μελαγχολίαν· μεταβαίνει σχολαίως ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο, καὶ ἐν τούτῳ συνίσταται πᾶσα ἡ ποικιλία αὐτῆς, ἀλλ' εἶναι πάντοτε μία· τοῦτο εἶναι τὸ ἐλαττήριον, ὅπερ θέλγει σε καὶ φέρει εἰς τοὺς κατὰ τι μονοτότους δρόμους τοσοῦτων μελετῶν, ἐκπηγαζουσῶν ἐκ τῆς αὐτῆς καρδίας καὶ τοῦ αὐτοῦ νοῦς· αἰσθάνεται τις ψυχὴν κατ' ἀρχὰς πράξειαν καὶ εὐκρίτητον, σκυθρωπάζουσαν ὑπὸ τοῦ βίου, ταραττομένην καὶ παροξυνομένην ὑπὸ τῆς δυστυχίας, ἔπειτα δὲ βυθιζομένην ἐν ταῖς θλίψεσι, καὶ μὴ ἔχουσαν πρὸς παραμυθίαν καὶ διασκεδάσιν τῶν θλίψεων καὶ τῶν πόνων, εἰμὴ τὰς αὐστηρότητας καὶ τὰς ἀνησυχίας αὐτῆς· ἡ δοκιμὴ ἀποβαίνει ὀλίγον δύσκολος, καθότι ἡ συλλογὴ τῶν ποιημάτων τοῦ Ἁγίου Πατρὸς περιέχει πλείονας τῶν εἰκοσακισχιλίων στίχων, ἀλλ' ἐὰν ποιήσωμεν ἐκλογὴν καὶ σύνοψιν τούτων, ὁποίας συγκινητικὰς καὶ νεοφανεῖς ὠραιότητας εὐρήσομεν! ὁποῖον ὑπομειδίαμα ψυχῆς ἀθῶας καὶ ποιητικῆς, διαυγάζον ἐνίοτε ἐν τῷ μονοειδεῖ τῆς χριστιανικῆς μελαγχολίας ἀντικειμένῳ! λάβε ἀνὰ χεῖρας ἀντικείμενόν τι, πολλὰκις πραγματευθὲν, τοὺς μακαρισμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἴδε τί ἐν τούτοις προστίθῃσιν ἢ καρδίαν αὐτοῦ.

Ὁλβιος, ὅστις ἔρημον ἔχει βίον, οὐδ' ἐπίμικτον

Τοῖς χαμαὶ ἐρχομένοις, ἀλλ' ἐθέωσε νόον.

Ὁλβιος, ὃς πολλοῖσι μεμιγμένος, οὐκ ἐπὶ πολλοῖς

Στρωφᾷ, ἀλλὰ Θεῷ πέμψεν ὄλην κραδίην.

Ὁλβιος, ὃς πάντων κτεάγων ᾠνήσατο χριστόν,

Καὶ κτέαρ οἶον ἔχει Σταυρὸν ὕψι φέρειν.
 "Ολβιος, ὃς καθαροῖσιν τοῖς κτεάνεσιν ἀνάσσει,
 Χεῖρα Θεοῦ φέρει τοῖς ἐπιδευομένοις.
 "Ολβιος ἀζυγῶν μακάρων βίος, οἱ θεότητος
 Εἰσὶ πέλας καθαρῆς, σὰρξ' ἀποσεισάμεγοι.
 "Ολβιος, ὃς θεσμοῖσι γάμου τυτθὸν ὑποεῖξας,
 Πλειοτέρην Χριστῷ μιῶραν ἔρωτος ἄγει.
 "Ολβιος, ὃς λαοῖσι φέρων κράτος, εὐαγέεσσι
 Καὶ μεγάλας θυσίας Χριστὸν ἄγει χθονίοις.
 "Ολβιος, ὅστις ἐὼν ποιμνης τέκος οὐρανόιο,
 Χώραν ἄγει Χριστοῦ, θρέμμα τελειότατον.
 "Ολβιος, ὃς καθαροῖο νόου μεγάλῃσιν ἔρωαῖς,
 Οὐρανίων φαέων δέρεται ἀγλαΐην.
 "Ολβιος, ὃς χεῖρεςσι πολυκμητοῖσιν ἀνακτα
 Τίσι, καὶ πολλοῖς ἐστὶ νόμος βιότου.
 Πάντα τὰδ' οὐρανίων πληρώματα ἐπλετο ληθῶν,
 "Αὶ καρποῦ ψυχῶν δέκτρια ἡμετέρων,
 "Αλλῆς ἀλλοίαν ἀρετὴν ἐπὶ χώραν ἀγούσης.
 Πολλὰ γὰρ πολλῶν εἰσὶ μοναὶ βιότων.
 "Ολβιος, ὃς πτωχὸν παθέων μέγα πνεῦμ' ἀνέδειξεν.
 "Οστις ἔχει ζῶην ἐνθάδε πενθαλέην.
 "Οστις ἐπουρανίης κίεν αἰνόρροστος ἐδωδῆς,
 "Οστις ἐνηγῆ κληρονόμος μεγάλων.
 "Ὅς σπλάγγνοισιν Ἐοῖσι Θεοῦ μέγαν οἶκτον ἐφέλκει,
 Εἰρήνης τε φίλος, καὶ καθαρὸς κραδίην.
 "Ὅς πολλὰ Χριστοῦ μεγακλέος εἴνεκ' ἀνέτλη
 "Αλγεα, καὶ μεγάλου κῦδος ἀντιάσει.
 Τούτων, ἣν ἐθέλης, τάμνε τρίβαν· εἰ μὲν ἀπάσας,
 Λωῖον· εἰ δ' ὀλίγας, δεύτερον· εἰ δὲ μόνην,
 "Εξοχα καὶ τὸ φίλον· σπαθμὰ γέ μιν ἄζια πᾶσι,
 Τοῖσι τελειοτέροις, τοῖσι τε μειοτέροις.
 Καὶ Παῦθ οὐκ εὐκοσμον ἔχεν βίον, ἀλλ' ἄρα καὶ τὴν
 Κλεινὴν ἀκροτάτη θῆκε φιλοζενίη.
 Ἐκ δὲ μόνης πλέον ἔσχε Φαρισαίοιο Τελώνης
 Τῆς χθαμαλοφροσύνης, τοῦ μέγ' ἀειρομένου.
 Βέλτερον ἄζυγι, ναί, βέλτερον· ἀλλ' ἐπίμικτος
 Κόσμφ, καὶ χθονίη, χειροτέρη διαόδος
 Σώφρονος, ἀκτεάνων εἰπὸς βίος οὐρεσιφοαίτων

"Αλλὰ τύφος καὶ τοὺς πολλὰκι θῆκε κάτω
 Οὐ γὰρ ἐν ἀρετῇ ἄλλοις μετρέοντες ἀρίστοις,
 "Ακριτον ἐν κραδίη ὕψος ἔχουσιν ὄτε.
 Πολλὰκι καὶ ζεῖοντι νόφ πώλοισιν ὁμοῖα
 Θερμοτέραις, νύσσης τῆλε φέρουσι πόδα.
 Τοῦνεκεν ἢ περὺγεσαιν αἰερεο πάμπαν ἐλαφραῖς,
 Ἦε κάτω μίμων, ἀσφαλῶς τροχάειν,
 Μήπου βριθοσύνη σεῖο πτερὸν ἐς χθόνα νεύση,
 Μηδὲ πέσης ἀρθεῖς πτώμ' ἐλσεινότατον.
 Νῆς ὀλίγη γόμφοισιν ἀρηραμένη πυκνοῖσι,
 Φόρτον ἄγει μεγάλης πλείονα τῆς ἀδέτου.
 Στεινὴ μὲν πυλεῶνος ὁδὸς θείοιο τέτηται.
 Πολλὰκι δ' ἀτραπιτοὶ εἰς μίαν ἐρχόμεναι,
 Οἱ μὲν τὴν πρόφην, ὅσοις φύσις ἐνθάδε νεύει,
 Οἱ δ' ἐτέρην, στεινῆς μόνον ἀραπτόμενοι.
 Οὔτε μίη πάντεσαιν ὁμῶς φίλον ἔπλετ' ἐδωδῆ,
 Οὔτε χριστιανοῖς εἰς βίος ἀρμόδιος.
 Δάκρυα πᾶσιν ἀριστον, αὐπνίη τε πόνοι τε,
 Καὶ λύσσαν παθέων ἀργαλέων κατέχειν.
 Αἰχμάζειν τε κόρον, Χριστοῦ θ' ὑπὸ χεῖρα κραταιήν
 Κεῖσθαι, καὶ τρομέειν ἡμαρ ἐπερχόμενον.
 Εἰ δ' ἄκρην τελῶς ἴοις τρίβον, οὐκέτι θνητός,
 "Αλλὰ τις οὐρανίων (1)
 Ἀναμφιβόλως ἐνταῦθα ἀναφαίνεται τὸ γαλήνιον ἐν τῇ μελαγχολίᾳ, ἢ ἐπι-
 εἰκεια ἐν τῇ χριστιανικῇ αὐστηρότητι· ὁ ποιητὴς οὐκέτι κατεβλήθη ὑπὸ τῆς
 θλίψεως, ἢ δὲ πίστις ἐμπνέει αὐτῷ ἐλπίδα μᾶλλον ἢ φόβον· ἀλλαχοῦ ἢ θεω-
 ρία αὐτῆ τῆς μελετώσης αὐτὴν ψυχῆς μεταδίδωσιν αὐτῷ ἀληθῆ τινα ἐνθου-
 σιασμόν καὶ σχεδὸν τὸν τόνον τῆς ἀποθεώσεως· ταραττόμενος ὑπὸ τοῦ προ-
 βλήματος τοῦ ἀνθρωπίνου πεπρωμένου, διατρέχει ταχέως τὰ διάφορα συστή-
 ματα, τὰ τὴν ψυχὴν ἢ πῦρ, ἢ ἀέρα, ἢ ἀρμονίαν ὀρίζοντα, τὰ τὴν μετεμψύ-
 χωσιν δοξάζοντα, καὶ ἐπομένως φρονούντα ὅτι αὐτὴ ἀλλάσσει τὰ σώματα
 ὡς τὰ ἐνδύματα· εἴτα, πεπορθῶς ἐπὶ τῇ πίστει αὐτοῦ, κράζει·
 Ἦν ποτε ἦν ὄτε κόσμον ἐπήξατο νοῦς Ἀλόγος αἰπύς,
 Ἐσπόμενος μεγάλοιο νόφ πατρός οὐ πρὶν εἶοντα.
 Εἶπεν ὄδ' ἐκτετέλεστο ὅσον θέλεν· ὡς δὲ τὰ πάντα
 Κόσμος ἦν, γαίη τε καὶ οὐρανός· ἢ δὲ θάλασσα,

(1) Ποιητὴς ἐς διαφόρων βίων μεκαρισμοί.

Δίξεται και σοφίης επιβίστερα μητρος απάντων,
 Και χθονίων βασιλῆα θεουδέα και τόδ' έειπεν·
 "Ηδη μὲν καθαροί και αείζωοι θεράποντες,
 Ούρανόν ευρύν έχουσιν άγνοί νόες, άγγελοι έσθλοί,
 Ύμνοπόλοι μέλποντες έμὸν κλέος ούποτε λήγον,
 Γαῖα δ' έτι ζώοισιν άγαλλεται άφραδέεσσι,
 Ευνόν δ' άμφοτέρων έμοί γένος ευαθε πήξει,
 Θνητῶν τ' άθανάτων τε νόημονα φῶτα μεσηγύ,
 Τερπόμενον τ' έργοισιν έμοίς, και έχέφρονα μύστην,
 Ούρανίων, γαίης τε μέγα κράτος, άγγελον άλλωνφεροσύ,
 Έκ χθονός ύμνητήηα έμῶν μενέων τε, νόου τε γυνοίης,
 "Ως άρ' έφη, και μοίρην έλιών νεοπηγέος αίης,
 Χείρεσιν άθανάτησιν έρῆν έστήσατο μορφήν,
 Τῆ δ' άρ' έης ζωῆς μοιρήσατο· έν γάρ έηκε
 Πνεύμα, τό δὴ θεότητος άγδέος έστιν άπορρώξ.
 Έκ δε χοός πνοιῆς τε παγή βροτός άθανάτοιο
 Εικών' ή γάρ άνασσα νόου φύσις άμφοτέροισι.
 Τούνεκα και βίοτον τόν μὲν στέργω διά γαῖαν,
 Τοῦ δ' έρον έν σήθησεσιν έχω θείαν διά μοίραν. (1)

Έν τῆ άψικαρδίᾳ ταύτῃ τῆς εὐσεβοῦς αὐτοῦ χαράς, ὁ έρημίτης τῆς Ἀριαν-
 ζοῦ ἀναμίγνυσι συνεχῶς θλίψιν τινα μεταφυσικὴν καὶ τρυφερὰν, θρηνόν τινα
 τῆς ψυχῆς εἰς ἐκυτὴν· καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὸν νεωτερισμόν, ὃν εἰσαγαγὼν
 έν τῇ ποιήσει ἐπαναλαμβάνει ἀκαταπαύστως· δύναται ἴσως τοῦτε ἵνα προ-
 ζενήσῃ κόρον· ἀλλὰ, μὲ ὅλον· ὅτι ἐπανέρχεται πάντοτε ὡς βαθεῖά τις καὶ
 μονότονος φωνή, ποικίλλει ἕμως ὡς πρὸς τὰ περιστατικὰ καὶ τὰς ὑπὸ τῆς
 φύσεως προξενουμένης έντυπώσεις· διότι, ἐὰν ἡ καρδιά αὐτοῦ πολιορκῆται
 ὑφ' ἐνὸς μόνοις αἰσθήματος, ἡ φαντασία ἕμως αὐτοῦ κοσμεῖται ὑπὸ διαφό-
 ρων ἀναμνήσεων, τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς ἔχει πλήρεις τῶν θεαμάτων τοῦ κόσμου,
 οὐ έφυγε· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, δανειζόμενος ἐκ τῆς ἐθνικῆς Ἑλλάδος τὰς
 συγκινητικὰς εἰκόνας, ἅς αὐτῇ ἐμίγνυε έν τοῖς δεινοῖς τοῦ οἰκιακοῦ φίλτρου,
 ψάλλει τὰ ὑπ' αὐτοῦ ὀνομαζόμενα θρηνητικὰ ἐπιτάφια τῆς ἐαυτοῦ ψυχῆς.

Πολλάκις ἱμερόεντα νέη θαλάμοισι προθεῖσα,
 Εἰσέτι παρθενικοῖσι νέκυν πόσιν αἰδομένη περ,
 Ἀρτίγamos, στίλβουσα, πικρὴν ἀνεβάλλει· αἰοιδῆν.
 Αἰ δέ νυ οἱ δμῶαι και ὀμηλικες ένθα και ένθα
 Ἰσταμένα γοάουσιν άμοιβαδῖς, άλλκαρ άνίης.

(1) Ποιημ. ή. περί ψυχῆς.

Και μήτηρ φίλον υἱα νεόγονον, σῶκέσ' έόντα,
 Μῦρετ' επ' ὠδίνεσσι, νέας ὠδίνας έχουσα·
 Και τις έν πάτρην ὀλοφύρεται, ἦν διέπερσε
 Θεῦρος Ἄρης· δόμον άλλος, ὃν ὤλεσεν ούρανῆ φλεξ·
 Ψυχῆ, σοί δε γόος τις επάξιος, ἦν κατέπεφνε
 Οὔλος ὄφις, πικρὸν δ' ἐνεμόρξατο εἰκόνι λαιγόν·
 Δάκρυε, δάκρυ' άλλιτρέ· τό σοι μόνον έστιν ὄνειαρ·
 Λαίψω μὲν θαλίαις τε, ὀμηλικῆν τ' έρατεινήν.
 Λαίψω θ' αὔ μύθων τε μέγα κλέος, εὐγενέος τε
 Αἵματος, ὑφορόφους τε δόμους, και ὄθρον άπαντα·
 Λαίψω δ' ήελίου γλυκερόν φάος, ούρανόν αὐτόν,
 Τείρεα παμφανόωντα, τά τε χθῶν έστεφάνωται·
 Ταῦτα μὲν έφομένοισιν, ἐγὼ δ' ὑπένερθε καρῆνον
 Δασμὰ φέρων, νεκρός τε και άπνοος, έν λεχέεσσι
 Κείσομαι, ὕστατίοισι γόοις γοάοντας ἱαίνων,
 Δῖνον έχων και φίλτρον ἀδήριτον, οὐκ επὶ δηρόν·
 Αὐτάρ έπειτα λίθος τε και άμβροτος ένδοθι λώβη.
 Ἄλλὰ και ὡς τούτων μὲν έμὸν κέαρ οὐκ άλεγίξει,
 Μούνην δε τρομέω καθαρὴν πλάστιγγα Θεοῖο.

"Ὁμοι ἐγώ! τί πάθω, πῶς κεν κακότητα φύγοιμι;
 Βένθεσιν ή νεφέεσσι λαθὼν βίον; αἴθε γάρ ἦεν
 Ἄμπλακίης τις γῶρος ελευθερος, ὡς τινα θηρῶν
 Καὶ νόσων ἐνεπούσιν, ὅπως φυγὰς ένθεν ἴκωμαι!
 Χέρσῃ μὲν τις άλλυξ πικρὴν άλλα, ἀσπίδι δ' έγχος,
 Καὶ κρυεροῦ νιφετοῦ δόμος σιέπας· ή κακίη δὲ
 Ἄμφιθετος, πολύχωρος, άφυκτοτάτη βασιλεία.
 Ἡλίας πυρέντι πρὸς ούρανόν ήλυθε δίφρω·
 Μωσῆς παιδοφόνου πάθ' ὑπέκφυγε δόγμα τυράννου,
 Κητειῶν λαγόνων σκότιον μόρον άγνός Ἰωνάς,
 Καὶ θῆρας Δανιήλ, παῖδες φλόγας· αὐτάρ έμοι γε
 Τίς λύσις κακότητος; άναξ, σύ με, Χριστέ, σώσπον. (1)

Ἄλλαχού ὁ ποιητῆς ἀπευθύνεται ὅτε μὲν πρὸς τὸν Θεόν, ὅτε δὲ πρὸς τὴν
 ἐκυτοῦ ψυχὴν, και έν τῇ ταυτότητι τῆς μεταγχαλίαις τὸ ποικίλον τῶν ἐκ-
 φράσεων αὐτοῦ έστιν ἀνεξάντλητον.
 Ἔργον ἔχεις ψυχῆ, και μέγα, ἦν ἐθέλης,
 Ἐρεῦνα σεαυτὴν ἦτις ή και ποι στρέψη,

(1) Ποιημ. να'. θρηνητικόν ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ ψυχῆς.

Ὅθεν προήλθε, καὶ ὅπη στήναι σε δεῖ.

Εἰ ζῆν, ὅπερ ζῆς τοῦτο, ἢ τι καὶ πλέον.

Ἔργον ἔχεις, ψυχὴ, τοῖς δὲ κάθαιρε βίον·

Θεὸν νόει καὶ Θεοῦ μυστήρια·

Τί ἦν πρὸ παντός, καὶ τί σοι τὸ πᾶν τόδε,

Ὅθεν προήλθε, καὶ ὅποι προβήσεται.

Ἔργον ἔχεις, ψυχὴ, τοῖς δὲ κάθαιρε βίον·

Πῶς οἰακίζεαι καὶ στρέφει τὸ πᾶν Θεός·

ἢ πῶς τὰ μὲν πέπηγε, τὰ δ' ἄλλ' ἐκρέει.

Ἡρεῖς δὲ καὶ μάλιστα ἐν στρεπτῷ βίῳ.

Ἔργον ἔχεις, ψυχὴ, πρὸς Θεὸν οἷον ὄρα.

Τί μοι κλέος τὸ πρόσθε, τίς δ' ἢ νῦν ὕβρις;

Τί μου τὸ πλέγμα, καὶ τί μοι βίου τέλος;

Ταῦτ' ἐννοεῖ μοι, καὶ νόος στήσεις πλάνην·

Ἔργον ἔχεις, ψυχὴ, μὴ τι πάθης καμάτω· (1)

Ἄλλ' ὁ ποιητὴς ματαίως προέτρεπεν ἑαυτὸν ἐνίοτε φαίνεται ὑπείκων ταῖς θλίψεσιν αὐτοῦ, ὁπότε, ἐν ταύτῃ τῇ περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου μελαγχολικῇ ὑποθέσει, συνενῶ καὶ τὰ δεινὰ τῶν παρελθόντων, καὶ τοὺς τῆς πίστεως αὐτοῦ τρόπους· σπανίως ψυχὴ, ἢ ἡ θρησκεία στηρίζει, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀβύσσου, ἐδοκίμασε πικροτέραν θλίψιν· ἐν τινι διαλόγῳ πρὸς ἑαυτὸν, πλήρης μικροψυχίας προσεγγιζούσης μὲν εἰς ἀπελπισίαν, ἀλλ' οὐδέποτε κατανύξεως εἰς ταύτην, περιγράφει ἑαυτὸν πλάνητα, ἀσθενῆ, ἀπατριν, μὴ γνωρίζοντα οὐδὲ πού μέλλει ταρῆναι, καὶ, ἕνεκα τῆς δυστυχίας, ἀδιάφορον πρὸς πάντα, ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐστίν ὁ φόβος αὐτοῦ καὶ ἡ ἐλπίς. Ἐν ταύτῃ τῇ βαθεῖα θλίψει, ἐν ταύτῃ τῇ ψυχικῇ ἀσθενείᾳ, ἐπεθύμει τις ἀνάπαυσιν καὶ μίγμα τι γαλληνωτέρων ἐννοιῶν· τὸ ὅραϊον τῆς Ἑλλάδος πνεῦμα φαίνεται ἀμαυρούμενον· νέφος τι ἐπεσκίασε τὴν λάμψιν αὐτοῦ· ἀλλὰ τοῦτό ἐστι μία ἐκ τῶν ἠθικῶν προόδων, ἃς ὁ χριστιανισμὸς ἐπήγαγεν εἰς τὸν κόσμον, πρόοδος θλίψεως δι' ἑμᾶς αὐτοὺς, καὶ ἀγάπης πρὸς τοὺς ἄλλους· ἡ ἀνθρωπίνη καρδία ἐκέρδησε περισσότερον ἐνταῦθα, παρ' ὅσον ἀπόλλεσεν ἢ φαντασία· ἀποδείξιν δὲ τούτου ἔχομεν τὸν Γρηγόριον· ὁ τοσοῦτον λαμπρὸς, ὁ τοσοῦτον εὐγλωττος βήτωρ ἔδωκε γῶραν εἰς τὸν μελαγχολικὸν βερβασμὸν· ἀλλὰ τίς οὐ προετίμα τῶν λόγων αὐτοῦ τινὰς τῶν ἀληθινῶν αὐτοῦ ἀναστεναγμῶν, τῶν ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ ἐκχυθεῖν·

(1) εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.

Περὶ τῆς Κωπαίδος λίμνης, καὶ τινῶν παρακειμένων ἀρχαίων πόλεων.

Ἡ ἀποξηρανθεῖσα αὕτη λίμνη ἔχει περίμετρον, κατὰ τὸν Στράβωνα, ὄγδο- ἕκοντα σταδίων, ἢ τεσσαράκοντα ἐπτὰ μιλίων, ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι διαφό- ρως, ἐκ τῶν πλησιοχώρων μερῶν καὶ ποταμῶν τῶν εἰς αὐτὴν βέοντων λαμ- βάνουσα τ' ὄνομα. Οἱ μὲν γὰρ Ὀρχομέσιοι ἐκ τοῦ παρακειμένου Ὀρχο- μενοῦ ἐκάλουν, Ἀλιάρτιοι δὲ ἐκ τῆς παρ' αὐτὴν πόλεως Ἀλιάρτου ἄλλοι ἔλεγον· Κηφισοῖδα ἐκ τοῦ ἐκδίδοντος αὐτῇ Κηφισσοῦ, ἀρχομένου ἐκ Λι- λαίας τῆς Φωκείων, καὶ Λευκοῖδα ἐκάλεσαν αὐτὴν ἐκ τοῦ λευκοῦ χρώ- ματος, ὅπερ ἢ τε φύσις τῆς γῆς αὐτῆς καὶ τὸ ὕδωρ παρείχον αὐτῇ ὑπερ-νί- κησε δὲ τὸ ὄνομα Κωπαῖς ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ ἀρχαιοτάτης πόλεως Κῶπαι κα- λουμένης, ἣς τὰ ἐρείπια εὐτυχῶς ἐτι φαίνονται. Ἡ λίμνη αὕτη καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν αὐτῆς ἔχει πεντήκοντα φάραγγας ἢ χάσματα. Τὰ κυριώτερα δὲ τούτων εἰσι δώδεκα· καλοῦνται δὲ ταῦτα νῦν οὕτω. α) Μεγάλῃ κατα- βόθρῳ, ἣς τὸ ἄνοιγμα νῦν ἐνεργεῖται· β) ἡ Μπίνα προχωροῦσα ὑπογείως 150 μέτρα, εἴτα τὸ ἄνοιγμα τοῦτο διαιρεῖται εἰς μικροτέρας ἄλλας ὁπᾶς, εἰς ας σῶμα ἀνθρώπινον οὐ δύναται νὰ εἰσχωρήσῃ· γ) ἡ τοῦ Μετοχίου εὐ- ρυχωροτάτη οὖσα καὶ αὕτη· δ) ἡ τοῦ Παλαιομήλου· ε) ἡ τῆς Τοπόλιας· ς) ἡ τοῦ Στροβίτζης· ζ) ἡ τῆς Πέτρας (Τιλοφούσα)· η) ἡ τοῦ Μωλαϊκοῦ· θ) ἡ εἰς τὴν Δαύλιαν οὖσα ἀρετὰ εὐρύχωρος· ι) ἡ εἰς τὸν ἅγιον Βλάσιον· ια) ἡ τῆς Καρδικένης καὶ ιβ) ἡ εἰς τὴν θέσιν καλουμένην Βρυσικὰ. Τὰ σχηματί- ζοντα δὲ τὴν λίμνην ταῦτα ὕδατα εἰσι τὰ μὲν ποταμῶν, ὡς τὰ τοῦ Κη- φισσοῦ, τοῦ Μέλανος, τοῦ Τρίτωνος, τοῦ Περιμησοῦ καὶ τοῦ Ὀλμειοῦ, αἱ ἐκ τοῦ Ἐλικῶνος συμβάλλουσιν αὐτῇ· τὰ δὲ τῶν ἐννέα φρεάτων, κειμένων πρὸς τὸ ἀνατολικο-νότιον τῆς λίμνης, ἃ ἄλλοτε ἀνέβρυν ὕδωρ ἄφθονον ἐν αὐτῇ. μάτια δὲ οἱ ἐγγήριοι καλοῦσιν· εἰσι δὲ ταῦτα ἐτι καὶ νῦν πλήρη ὕδατος.

Ἡ λίμνη αὕτη νῦν εἶναι κατάξηρος, καὶ πλήθος ἰχθύων νεκρῶν κείνται ἐτι ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτῆς· αἱ δὲ βηθέντες ποταμοὶ δὲν ἔχουσι πλέον ἀρκούν ὕδωρ, ὅπως ἐκβάλλουσιν εἰς αὐτὴν. Πρὶν τῆς ἀποξηράσεως αὐτῆς, τὸ ὕδωρ ἦν ἀφθονοὺ καὶ τοσοῦτον, ὥστε τὰ ἐν αὐτῇ ἀρχαῖον πολισμάτιον Κῶπαί καλούμενον, περὶ οὗ ὁ Ὅμηρος μνάαν ποιεῖται, ἔμενον ὅλως ἀπρόσιτον τῷ Θεατῇ, προσιτὸν δὲ μόνον τοῖς πλέουσι καί. Τὸ πολισμάτιον τοῦτο τὸ ὅλον τε-

τείχιστα λίθοις πολυγώνοις τοῦ τρόπου, τοῦ καλουμένου *κικλωπικοῦ*, καὶ οἱ μὲν λίθοι εἰσι μικρότεροι τῶν τῆς Τυρίνου, ὁ δὲ τρόπος τοῦ οἰκοδομήματος ὁ αὐτός. Ἡ πρὸς βορρᾶν θύρα αὐτοῦ ἐστὶ μικροτέρα τῆς πρὸς νότον. ἀμφότεραι δὲ σώζουσιν ἔτι καὶ νῦν ἑπτὰ δόμους μεγάλων πλίνθων, λίθου μελανοειδοῦς. Τὰ τείχη ἦσαν ὕψους εἰς τινὰ μέρη ἕξ μέτρων, τὸ ἥμισυ δὲ τοῦ ὕψους τούτου νῦν κατέρριπται, καὶ οἱ λίθοι κεῖνται παρ' αὐτῶ τὸ νότιον τείχος ἔχει δύο πυλίδας πλησίον ἀλλήλαις. Τὸ δὲ πόλισμα ἔσωθεν γέμει οὐ μόνον λίθων παντοίου μεγέθους, ἀλλὰ καὶ θάμνων ἄγνου, βάρνου καὶ φλόμου· ἐν δὲ τοῖς ἐρείπιοις αὐτοῦ, κατ' ἐμὴν γνώμην, κρύπτονται ἀρχαιοτάτων αἰώνων γηραιὰ λείψανα, ἧτοι βωμοὶ καὶ βάθρα, μάλιστα ἐν τῷ τεμένει τῷ πρὸς τὸ βορειο-δυτικὸν τοῦ πολισματος φαίνονται ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἔχνη τινὰ τούτων· ἀντικρὺ δὲ τοῦ πολισματος τούτου πρὸς τὸ νοτιο-δυτικὸν τῆς λίμνης, τοῦ τε Τρίτωνος ποταμοῦ καὶ Μέλανα τὰς ἐκροάς, φαίνονται ἐκτὸς τῆς γῆς ἔχνη ἐγχλωμένης πόλεως ἀρχαίας, εἴτε τῆς πόλεως Ἀθήνης εἰσι ταῦτα, εἴτε τῆς Ἐλευσίνος, ἧς, λέγεται, Κέκροπα οἰκίσαι, ὅτε τῆς Βοιωτίας ἤρξεν. Ἡ ἀνακάλυψις τούτων καὶ ἡ τῶν παρὰ τῷ Ὀρχομενῷ ἐντὸς τῆς λίμνης λειψάνων δεόνται καὶ χρόνου πολλοῦ, καὶ δαπάνης· οὐ σμικρὰς εἰ κατορθωθῆ τὸ μέγα ἔργον τῆς διοχετεύσεως τῶν ὑδάτων τῶν ῥηθέντων ποταμῶν, καὶ τῆς ἀναβρύσεως τῶν ἐν τῇ λίμνῃ φυσικῶν φρεάτων, τότε ἔσται καὶ ἡ διὰ τῆς ἀνασκαφῆς καὶ καλλιέργειας ἀνακάλυψις τῶν παλαιοτάτων τούτων πόλεων, ὧν νῦν ἀμυδρὰ ἔχνη φαίνονται, ὡσπερ ἀνεφάνησαν ταῦτα καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ὅτε ὁ μεταλλευτῆς Κράτης ἐκκάθαρε τινὰ τῶν ἐμφραγμάτων τοῦ ὄχετοῦ τούτου.

Πρὸς δὲ τὸ βορειο-δυτικὸν μέρος τῆς λίμνης, ἐντὸς ρευματίου τοῦ ὄρους Πτόου, πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν πρὸς τὴν πόλιν Λάρυμναν τῆς Βοιωτίας ἄγουσαν, ἐπὶ μήκους γῆς ὡς τριάκοντα σταδίων, ὑπάρχουσι δέκα ἕξ φρέατα τῷ λίθῳ αὐτῷ λελατομημένα, σχήματος τετραγώνου, ὧν τὸ πλάτος δύο μέτρων Γαλλικῶν, καὶ μήκος τὸ αὐτὸ, τὸ δὲ βάθος ἀνάλογον ἔχουσι· τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἧτοι βαθύτερα, ἐνθα ἡ ἐπιφάνεια ὑψηλοτέρα, ἀβαθῆ δὲ, ἐνθα αὕτη ταπεινότερα ὑπάρχει. Τὰ φρέατα ταῦτα συγκοινωνοῦσιν ὑπογείως δ' ὄχετοῦ εὐρυτάτου ἢ χάσματος λελαξευμένου τῷ λίθῳ· ἐντεῦθεν δὲ ἤδη ἐκ τεχνικοῦ τινος πόρου ἐξέρρεε τὸ ὕδωρ τῆς λίμνης εἰς τὰς Λάρυμνας καὶ τὴν ἐκεῖθεν θάλασσαν. Ὅτε δὲ τῷ ὄχετῳ τούτῳ ἐγχλωμα ἐγένετο μέρος ὕδατος διὰ φυσικοῦ τινος πόρου εἰς τὴν ὀπήν τὴν καλουμένην *Κεφαλάρι*, πρὸ ὀλίγου καὶ εἰς ἡμᾶς ἔτι ἐκχύετο. Οἱ δὲ παλαιοὶ, ἐγχλωμένων τῶν πόρων τούτων, ἀνεκάθαρον τὰ ἐμφράγματα, καὶ τὸ ὕδωρ ἅπαν τοῦ βαθυβρείτου Κηφισσοῦ εἰς τὴν θάλασσαν ἐκχύετο. Ἐγένετο δὲ τὸ μέγα τοῦτο ἔργον, κατὰ πιθανωτέραν γνώμην, κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, ὅτε τὸ δυτικὸν

μέρος τῆς Βοιωτίας τῷ ισχυροτέρῳ τῶν τότε κατὰ τὴν πλούτη καὶ δόξην οἰκῶ τῶν Μινυαδῶν συνεννοῦτο, ἀρχιτεκτονούντων τοῦ ἔργου τῶν τότε περιφημοτέρων τεχνιτῶν Τροφωνίου καὶ Ἀγαμήδου, οἱ καὶ θεῶν τιμῶν, διὰ τὴν τῆς τότε τέχνης ὑπεροχὴν αὐτῶν ἔτυχον. Τὸ βάραθρον ἔκτοτε πολλάκις ἐφράχθη καὶ πολλάκις ἠνοίχθη διὰ τῶν ῥηθέντων φρεάτων. Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου, ἐγχλωμένου καὶ αὐθις τοῦ ὄχετοῦ τούτου, Κράτης ὁ Χαλκιδεὺς ἀνακαθαίρων τὰ ἐμφράγματα ταῦτα ἐπαύσατο, στασιασάντων τῶν Βοιωτῶν.

Ἀναβάντες δὲ τὸ ρευμάτιον, ἐν ᾧ τὰ φρέατα καὶ ἡ ὁδὸς, ἧτις τὸ πάλαι ἀμαξωτὸς ἦν, ἧς ἔτι καὶ νῦν ἐπὶ τοῦ λίθου φαίνονται ἐγχαραγμένα ἔχνη τῶν τροχῶν τῶν ἀμαξῶν, εἰσὶν ἐρείπια πλεῖστα τῆς τε πόλεως Λάρυμνης τῆς Βοιωτίας καὶ τῶν τοιχῶν αὐτῆς, ὧν δόμοι ἕξ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐπίκεινται. Ἐντὸς δὲ τῆς πόλεως εἰσι λείψανα γῶν καὶ οἰκιῶν καὶ βωμοὶ, καὶ βάθρα δὲ ἐντετειχισμένα μικρὰ ἀναφαίνονται, καὶ ὁ λιμὴν εὐρυχωρότατος· εἰς δύο διήρηται, καὶ νεωσοίκων ἔχνη ὑπάρχουσι, καὶ ἡ πόλις κατετηρωθεῖσα καὶ μὴ κατοικηθεῖσα θησαυρὸν ἀρχαιοτήτων κρύπτει· ἀνευρόν δὲ ἐν τοῖς ἐρείπιοις, οὐ μακρὰν τῆς ἐκεῖ διατηρουμένης λάρνακος, δύο γυμναστικὰς ἐπιγραφάς, ἧς θέλω δημοσιεῦσαι μετὰ ταῦτα.

Ἡ δὲ τελεία ἀποξήρανσις τῆς Κωπαίδος ἐγένετο, κατ' ἐμὴν γνώμην, τῇ μὲν ἐκ τῆς ἀνομβρίας, καὶ ὡς ἐκ τούτου τῆς πύσεως τῶν ἐκδιδόντων εἰς αὐτὴν ποταμῶν, κυρίως δὲ ἐκ τῆς φύσεως τῆς χώρας, διότι, κατὰ τὸν Στράβωνα καὶ τὰ φαινόμενα νῦν, ὑπάντρον καὶ σπραγγάδους οὐσας κατὰ βάθος τῆς τῶν Βοιωτῶν γῆς, σεισμοὶ γενόμενοι ἐξαισίοι (ὡς οἱ ἐν Θήβαις τὸ 1853), τοὺς μὲν ἐφράξαν τῶν ὑπὸ γῆν πόρων, τοὺς δὲ ἀνέωξαν τὴν εἰκασίαν μου ταύτην ἐνισχύει ἔτι ἡ διήγησις τῶν παρὰ τὴν λίμνην οἰκούντων Βοιωτῶν, οἱ εἰπόν μοι, ὅτι μετὰ τοὺς κατὰ τὰς Θήβας σεισμούς, τὰ ὕδατα πρὸς νότιον τοῦ Ἀκραφινίου ἤρξαντο ἐλαττοῦσθαι καθ' ἡμέραν ἄχρι τῆς τελείας ἀποξήρανσεως.

Περὶ τοῦ τίνι τρόπῳ, ἐν καιρῷ πολυομβρίας, (ἂν ἡ λίμνη πάλιν ἐπαυξηθῆ, ἐμφραχθέντων τῶν τε φυσικῶν μυχῶν καὶ τοῦ τεχνητοῦ ὄχετοῦ, ὃν ὁ Κράτης ἀνεκάθαρε) δύναται ἡ λίμνη αὕτη ὅλως νὰ ἐκλειψῆ, καὶ τὰ ὕδατα ἀκολούτως νὰ ἐξέρχωνται.

Ἐκ τῶν 50 φυσικῶν καταβοθρῶν, ἡ μεγαλητέρα εἶναι ἡ καλουμένη νῦν Μεγάλη. Τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου τούτου ἔχει ὕψος 20 περίπου μέτρων Γαλλικῶν, καὶ πλάτος 13. Τὸ σπήλαιον τοῦτο διεβράγη κατὰ τὸ ἔσωθεν 150 περίπου μέτρων, μετρούμενων ἀπὸ τὸ στόμιον αὐτοῦ. Ἐκ τῆς ἐργασίας, ἧν ἡ Κυβέρνησις νῦν ἐνήργησεν ἐκεῖ, ἐξήχθη, ὅτι ἐκτὸς τῶν καταπε-

σόντων ἐγγυμάτων ἐντὸς τῶν μυχῶν τῆς γῆς, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἐμφράγματα τῶν φυσικῶν σωλήνων τῶν ὑπὸ γῆν, καὶ εἶναι μὲν δύσκολον τὸ καθάρισμα τούτων, εὐκολώτερον δὲ εἶναι τὰ τοῦ ὄχετος τοῦ Τροφωνίου καὶ Ἀγαμέδου, περὶ οὗ ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, ἀρχομένου τοῦ ἔργου ἐκ τοῦ ἀντιθέτου τοῦ στομίου μέρου, ἦτοι ἀπὸ τοῦ φρέατος, *Κεραλάρι* καλούμενον, τὸ πρὸς τὴν Ακρόμυνην τὴν Βοιωτικὴν, περὶ οὗ ἀνεφέραμεν. Οὕτως ἡ ἐργασία αὕτη δὲν θέλει διακοπῆ οὐδὲ τὸν χιμῶνα, διότι τὰ τῆς λίμνης ὕδατα, καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὅτι ἐπληρώθη αὕτη, δὲν διαβαίνουσι διὰ τοῦ ὄχετος τοῦ Τροφωνίου, ἐπειδὴ τὸ ἐμπροσθεν μέρος αὐτοῦ δύναται νὰ χωθῆ, ἢ ἐν τῷ στομίῳ αὐτῷ, ἢ ἐν τῷ πρώτῳ φρέατι, τὸ πρὸς τὴν λίμνην.

Ἐπάρχει δὲ καὶ ἕτερος τρόπος τῆς ἀποξηράνσεως τῆς Κωπαίδος καὶ τῆς ἐκρυσσεως τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν *Μέλανος* οὐχὶ λίαν δύσκολος, ὁ ἀκλόλουθος.

Πρὸς τὸ νῦντιον μέρος τῆς Ἀκροπόλεως Ἀκραιφνίου, (νότιον Κωπαίδος) κάτωθεν τῶν βράχων αὐτοῦ, ὑπάρχει ρευμάτιον, ὅπερ ἐκ τῆς κοίτης τῆς Κωπαίδος διέρχεται νῦν ὑπὸ ἀμπέλου καὶ τεχνητοῦ τινος φράγματος ἐκ τῶν πετρῶν τῆς Ἀκροπόλεως Ἀκραιφνίου, ὡς ἀναφέρομεν ἀνωτέρω. Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ρευματίου τούτου ὑπάρχει ὕψωμα γῆς μήκους ὡσεὶ πέντε στάδια, καλούμενον νῦν *Ράχη* τῆς Καρδίτσας. Μετὰ τὸ ὕψωμα τοῦτο (τὴν *ράχην*) ἔπεται βαθύτατον ρέυμα (ἔργον φυσικόν), φέρον τὸ ὕδωρ τῶν ἔμβρων πρὸς τὴν λίμνην, καλουμένην *Ἰλική*, νῦν δὲ *Γλυκέρη* αὕτη περιστοιχίζεται ὑψηλοῖς ὄρεσι, πληρωθεῖσα δὲ ἐκχεεὶ τὰ ὕδατα αὐτῆς εἰς τὴν νοτιωτέραν αὐτῆς λίμνην *Ἄρμα* τὸ πάλαι καλουμένην, νῦν δὲ *Παραλίμνη* ἐκ ταύτης δὲ τὰ ὕδατα ἐχύνοντο εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀμφότερα δὲ αὐτὰ αἱ λίμναι, ὅσον καὶ ἂν πλημμυρήσωσι, δὲν φέρουσιν οὐδεμίαν ζημίαν εἰς τὰς παρακειμένας γαίας, διότι περικυκλοῦνται ὑψηλοῖς ὄρεσιν. Ἀνασκάψαντες δὲ τὸ ὕψωμα τοῦτο (τὴν *ράχην*) καὶ τάφρον πέντε ἢ ἕξ μέτρων βάθους καὶ ἀναλόγου πλάτους ποιήσαντες, τὰ ὕδατα τῆς λίμνης εὐκόλως εἰς τὴν ῥηθὲν ρέυμα θέλουσιν ἐκπίπτει. Παρατηρήσας ἀκριβῶς τὸ ὕψωμα τοῦτο, εἶδον ὅτι ἐκ χώματος μόνου σύγκειται· τὸ δὲ ἀνοιγμα αὐτοῦ δὲν εἶναι δύσκολον.

Κ. Σ. ΠΙΤΤΑΚΗΣ.

[Ἐφημερίς τῶν Φιλομαθῶν.]

ΟΛΟΙΠΟΡΙΚΑ.

(Συνέχεια, ὄρα Φυλ. ΙΖ')

IV

Ἄρατε νὰ σᾶς διηγηθῶ τὰ τῶν Ζερβίνων ἐξ ὧν γνωρίζω ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως.

Μετὰ τὰς πληροφορίες τὰς ὑποίας ἐλάβομεν ἐν Ῥαγούσῃ ἐγὼ τε καὶ ὁ ἐμὸς συνοδοιπὸρος, παρασκευασθέντες καθ' ἕλα καὶ πρὸ πάντων ἐτοιμασάντες τὰ ὄπλα μας, ἀνεθέσαμεν εἰς τὸν ξενοδόχον μας τὴν φροντίδα νὰ μᾶς προμηθεύῃ σάβηγον Μαυροβουνιώτην, ὅπερ δὲν ἐβράδευε, διότι μετ' ὀλίγον παρεστάθη ἐνώπιόν μας νέος εἰκοσιπενταετής - περίπου, ἀναστήματος ὑψηλοῦ, μελανόμματος, πωγωνοφόρος, ἀκμαῖος τὸ σῶμα καὶ τὴν φυσιογνωμίαν ἀγχιγίνοσ· ἐπιττάκιζε τὴν τῶν Ἰταλῶν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὸ λέγειν αὐτοῦ ἦτο Μαυροβουνιώτης καὶ μετῆρχετο τὸ τοῦ μέλιτος ἐμπόριον ἐν Ῥαγούσῃ· ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐπιτοπολὺ ἐπανήρχετο εἰς τὰ ἴδια ἀνευ φορτίου, ἐδύνατο νὰ διαθέσῃ ὑπὲρ ἡμῶν τὰ κτήνη του, ἐπὶ τῷ ὄρει τοῦ νὰ διαμεινωμεν εἰκοσιτέσσαρας μόνας ὄρας ἐν Κατάρῳ, ἕνεκα μικρῶν τινῶν ὑποθέσεων του, τὰς ὁποίας, ἔδει νὰ θεωρήσῃ.

- Καὶ ἔχει τι ἀξιοθέατον ὁ Κάταρος; ἠρώτησα ἐγώ.
- Τὸν κόλπον.
- Καὶ τίποτε πλέον;
- Τίποτε.
- Ἀλλ' λοιπὸν τί νὰ κάμωμεν ἐκεῖ εἰκοσιτέσσαρας ὄρας;
- Ἄν δὲν φοβῆσθε νὰ βιψακινδυνεύσητε χωρὶς ἐμοῦ εἰς τὰ ὄρη, θέλω σᾶς δώσει ἐν ἀπὸ τὰ ζῶά μου καὶ θέλω σᾶς προφθάσει εἰς Σελδιγᾶς.
- Καὶ τί εἶναι τὸ Σελδιγᾶς;
- Μικρὸν χωρίον τῆς Τσερνίσκας, εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου τῆς Κατούνσκας, γαῖας μου.
- Καὶ πῶς εἰμποροῦμεν νὰ συνεννοηθῶμεν μὲ τοὺς κατοίκους τοῦ τόπου;
- Εὐκόλως, διότι ομιλοῦν ὀλίγον καὶ τὰ γραιικὰ καὶ τὰ ἰταλικὰ. Συγκατενεύσαμεν, καθίτι ἡ ἰδέα τοῦ νὰ εἰσχωρήσωμεν μόνον καὶ ἀνευ

ἔδηγεθ' εἰς τὰς φάραγγας τοῦ Μαυροβουνίου μᾶς κατέβηλε τὴν καρδίαν.

— Ἀλλά, ἠκολούθησεν ὁ Μαυροβουνιώτης, προσέξατε φυλαχθῆτε ἀπὸ τοῦ Ζερβίνου.

— Τοὺς Ζερβίνους ! καὶ τί πρᾶγμα εἶναι οἱ Ζερβῖνοι οὗτοι ; ἠρώτησα ἐγὼ, πρῶτον ἤδη ἀκούσας τοῦ ὀνόματος.

Ἐν ὀλίγοις μὲν, λίαν δὲ ἀκριβῶς μᾶς περιέγραψε τοὺς ἀγρίους τοῦ Μαυροβουνίου.

— Διὰ βολῆ ! εἶπον ἐγώ.

— Μ' ὅλα ταῦτα, ἐπιῖπεν, ἀρκεῖ νὰ φθάσῃτε σῶοι εἰς Σελδιγὰς· τοῦτου γενομένου, φροντίσατε νὰ σᾶς φιλοξενήσῃ κανεὶς Μαυροβουνιώτης καὶ νὰ κόψῃτε ἕνα παρὰν μετ' αὐτοῦ· τὸ ἤμισυ κρατεῖτε ὑμεῖς, τὸ δὲ ἄλλον ἤμισυ ἐκεῖνος· ὅταν δὲ τυχὸν οἱ Ζερβῖνοι σᾶς συλλάβωσιν, ἀμ' ἀφ' οὗ τοῖς δείξετε τὸ ἰδικὸν σας κομμάτι, σᾶς ἀπολύουσι καὶ σᾶς ἀφίνουσιν ἐλευθέρως ν' ἀναχωρήσῃτε, διότι σᾶς θεωροῦσιν ὡς ἱεροῦ πλέον, ἀπαξ ἐφιλοξενήθητε ὑπὸ Μαυροβουνιώτου.

— Ἄλλ' ἂν πέσουν κατὰ κεφαλῆς μας, πρὶν φθάσωμεν εἰς Σελδιγὰς ;

— Ἐ ! τότε, φίλοι μου, ἀνέκραξεν ὁ Μαυροβουνιώτης, κλίνων μὲν τὸν αὐχέναν, ἀναστέλλων δὲ τοὺς ὤμους, εἰς σημεῖον ὑποταγῆς, τότε ὁ Θεὸς εἶναι μεγάλος.

— Ὅθ μᾶς γυμνώσωσι λοιπόν ;

— Βεβαιότατα.

— Ἄλλ' ἂν σοῦ ἀφήσωμεν τὴν ἐπισκευὴν μᾶς ;

— Ὅ ἀρκεσθῶσιν εἰς ὅσα θὰ φέρετε μαζὴ σας.

Μετὰ τὴν βραχέϊαν ταύτην συνομιλίαν, λαβόντες παρὰ τοῦ ξενωδόχου μας καὶ τὰς δεύσας πληροφορίας περὶ τῆς τιμιότητος τοῦ ἔδηγου μᾶς, ἀπήλθομεν.

Ἀπὸ τῆς Γιαρδίνης μέχρι τοῦ Κατάρου ἡ ὁδοπορία μᾶς ὑπῆρξε μονότονος· ὁ συνοδοιπόρος μου ἐκ διαλειμμάτων ἐκέλευε τὸ τουφέκι του κατὰ τῶν περδίκων, ὧν ἐπληθον οἱ θάμνοι, οἱ ὀρίζοντες ἐκπέτρωνεν τὴν ἀθλίαν ὕδην ἢ ἀτραπὸν, ἢν διετρέχομεν· φθάντες δ' ἐκεῖ, κατελύσαμεν εἰς μικρὰν καλύβην ἀλιῶν, καὶ παραλαβόντες ὡς συνοδίτην Ἑβραῖόν τινα ἔμπορον, ἐκ Βενετίας εἰς Μαυροβούνιον ἀπερχόμενον, ἀνεχωρήσαμεν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄρον μας ἀνυπερθέτως, μὴ περιμενίαντες τὸν ὕδηγον ἡμῶν νὰ διεξαγάγῃ τὰς συναλλαγὰς του.

Ὁ νέος ἡμῶν συνοδίτης, Ἑβραῖος ὡς προεῖπον τὸ ἔθνος, εἶχε τι σπάνιον παρὰ τοῖς ὁμοδόχοις αὐτοῦ—τὸν ὀφθαλμὸν τολμηρὸν καὶ ὀπλοφόρον· εἶποντο δ' αὐτῷ δύο ὑπηρέται.

— Γνωρίζετε, μᾶς εἶπε μεριδιῶν, καὶ ἐν τῷ μεριδιᾷ κατὰ του διαφείνετα

θάρος ψυχρὸν, γνωρίζετε πάσον κίνδυνον τρέχουσιν οἱ ἀναβαίοντες τὴν Ζερβίαν ἀνεῦ ὀδηγοῦ Μαυροβουνιώτου ;

— Γνωρίζομεν κάλλιστα, εἶπον ἐγώ, καὶ διὰ τοῦτο ἀφήκαμεν εἰς χεῖρας τοῦ ἡμετέρου ὅλα τὰ σκεῦή μας καὶ ἐλάβομεν μεθ' ἡμῶν μόνον τὰ τουφέκιά μας καὶ ὀλίγα χρήματα.

— Καλὸν τὸ μέτρον, καὶ ἐκτὸς τούτου, προσέθηκεν, οἱ ὑπηρέται μου εἶναι καλῶς ὀπλισμένοι, ὀπλισμένοι εἶσθε καὶ ὑμεῖς καὶ ἐγώ, καὶ πιστεύω ὅτι πέντε, ὡς εἴμεθα, θὰ εἰμπορέσωμεν κάτι νὰ κάμωμεν ἐν ὄρφ ἀνάγκῃ.

Τῇ ἐπαύριον, περὶ μέσην ἡμέραν, εἰσήλθομεν εἰς τὰς βραθείας φάραγγας τοῦ ὄρους.

Οὐδέποτε λησμονήσω τὸ καταπληκτικὸν πανόραμα, ὅπερ ἐξετυλίσατο βαθμιαίως ἐνώπιόν μου, καθόσον προσερχόμεναι τὰς ἀποτόμους ἐκείνας καὶ ὀρθίας σπιλάδας, τὰς στενάς καὶ μελανοχρούς ἐκείνας κοιλάδας, τὰς στενάς καὶ δυσδιακρίτους ἐκείνας ἀτραπούς, τὰς ὁποίας ἐβαδίζομεν. Αἱ Ἄλπειαι, τὰς ὁποίας ἄλλοτε ὑπερέβην, δὲν μ' ἐξέπληξαν τοσοῦτον διὰ τῆς φρικκλέας μεγαλειότητός των !

Ἄνὰ πᾶν βῆμα ἡμῶν, νέφη περδίκων καὶ φασσιανῶν ἐξεγαίροντο ἀνιπτάμεναι ἔνθεν καὶ ἐνθεν, καὶ ἐκ τοῦ χείλους τῆς ἀτραποῦ, ἀτραποῦ αἰωρουμένης ὑπεράνω ἀδύσσου ἀγανοῦς, κατέπιπτον κέτραι πολλαὶ μετὰ κρότου κυλινδούμεναι εἰς τοὺς κρημνοὺς.

Ἀνεχαίτισα τὸν ἡμίονόν μου ἐπὶ μίαν στιγμὴν καὶ ἐξέσσυρα τοῦ σάκκου μου τὴν γραφίδα καὶ τὸ λεύκωμά μου ἵνα σκιαγραφήσω τὰ περὶ ἐμέ. Αἰφνης, δεξιόθεν, εἰς λαγῶς πηδᾷ ἐκ μέσου τυστάδος ἀρκούθων καὶ τρέχει δρομαῖος κατερχόμενος τὸ πρᾶνές· ὁ συνοδοιπόρος μου λαμβάνει τὸ τουφέκι καὶ σκοπεύει κατ' αὐτοῦ, ὅταν ὁ Ἑβραῖος, δραττόμενος τῆς τούτου δεξιᾶς :

— Ἐ ! ἐπιφωνεῖ, τί κάμνεις ;

— Τὸ βλέπεις, θὰ κτυπήσω τὸν λαγῶν.

— Δι' ὄνομα Θεοῦ, ἂν δὲν θέλῃς ὡς ἐν βοπῇ ὀφθαλμοῦ νὰ ἴδῃς ἀγγελιδὸν πίπιοντας ἐπάνω μας ἑκατὸν Ζερβίνους· μία βολὴ τουφεκίου ἐδῶ ἐξεγαίρει συγχρόνως τριακοσίας ἡχοὺς τοῦλάχιστον.

Καὶ οὕτω μεταπέισθη ὁ συνοδοιπόρος μου· ἀλλ' ἡ πρόνοια τοῦ Ἑβραίου εἰς οὐδὲν ὠφέλησε, καθότι, περὶ δυσμᾶς ἡλίου, ἐν ᾧ ἐπλησιαζόμεν τὸ Σελδιγὰς, ὄξειά τις καὶ βραγχώδης φωνὴ, ἀθλητὸν πόθεν ὀρμωμένη, προσέβαλε τραχέως πως καὶ ἐπιτακτικῶς τὰ ὄτα μας, λέγουσα : στάκ, ὅ ἐστι στήτε, καὶ αἶφνης, ὑπὸ τὰς ἀμυδρὰς ἀκτῖνας τοῦ ὀνότος ἡλίου, ἴδομεν στίλβοντα κύκλω ἡμῶν τὰ μακρὰ ἄλβανικὰ τουφέκια.

— Τὴν ἐπάθαμεν, εἶπεν ἐν πάτῃ ἡσυχίᾳ ὁ Ἑβραῖος· ὁ ἄρρος, κύριός μοι, καὶ ἔτοιμα τὰ τουφέκιά σας.

Ἡκούσθη τότε ὁ ξηρὸς καὶ δυστήλης ἦχος τῶν βολίων, κυλινδουμένων πρὸς τὸν πυθμένα τῆς κάννας—μετέπειτα ἐπεκράτησε σιωπή . . .

Καὶ ὕστερον ἐπιφώνημα ὀργῆς ἐβρόντησε τρομερὸν, καὶ συγχρόνως ἐξέλαμψε πῦρ, καὶ σφαῖρα φλόγερὰ διέβη σχίζουσα τὸν ἀέρα ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν.

— Φωτιά! ἐκραξεν ὁ Ἑβραῖος.

Τὰ τουφέκια μας ἀπήντησαν θορυβωδῶς εἰς τὸ κέλευσμα—νέφος καπνοῦ μᾶς περιέβαλεν—ἀραὶ ἠκούσθησαν μεμιγμένοι φωναῖς πενθίμοις . . . καὶ ὅταν ἡ λάμψις τοῦ πυρός, αἱ κραυγαὶ καὶ ὁ καπνὸς διεσκεδάσθη, ἴδομεν κελυβόμενον πρὸς τὸ βάθος τῆς ἀθύσσου χιτώνιον ἐρυθροῦν, εὐθὺς δ' ἔπειτα νέφος ἀνδρῶν κεραυνωδῶς ἐπερχομένων καθ' ἡμῶν.

— Φωτιά, ἐπανελάθεν ὁ Ἑβραῖος.

Ἀλλὰ τὸν λόγον δὲν εἶχεν ἀποτελειώσει ὁ τάλας, καὶ τὰ στήθη του ἐξέβαλον ὀδύνης κραυγὴν, τὸ τουφέκι ἔπεσεν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ, ἀνήγειρε τοὺς βραχίονας, ἀνετράπη τοῦ ἵππου καὶ ἄφρονος ἐκυλίσθη εἰς τὸ χεῖλος τῆς ὁδοῦ . . .

Σφαῖρα τουφεκίου προσέβαλεν αὐτὸν κατὰ μέτωπον.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς βολὰς ἡμῶν, μία τούτων ἐφόνευεν ἓνα Ζερβῖνον—αἱ λοιπαὶ ἔπεσον ἐπὶ ματαίῳ.

Πρὶν ἢ πληρώσωμεν ἐκ νέου τὰ τουφέκια μας, περιστοιχίσαν ἡμᾶς, περιέβαλαν καὶ συνέθλιψαν τριάκοντα περίπου δαίμονες ἀνθρωπόμορφοι, ἐρυθροῦν φέροντες χιτῶνα, ἀγριοὶ τὴν ὄψιν καὶ τὸ ὄμμα αἰμοβαφεῖς. — Τριάκοντα ἐγχειρίδια ἐξήστραψαν ἐπὶ τὰ στήθη ἡμῶν—πυρὴν τινος πυρίνη—ἡ καταχθόνιος πνοὴ τῶν δαιμόνων ἐκείνων—ἐπέχρισε τὰς παρσιὰς ἡμῶν καὶ, ἐν πάσῃ ταπεινότητι ὁμολογῶ, τὸ θάρρος καὶ ἡ γενναϊότης μας ἐξέλιπον.

Ἄλλης σωτηρίας ἐλπίδα δὲν εἶχομεν εἰμὴ τὸ νὰ παραδώσωμεν τὰ ἡμέτερα ὄπλα τούτο καὶ ἐγένετο, καὶ οἱ Ζερβῖνοι παρέλαβον ἡμᾶς αἰχμαλώτους.

Μετὰ δίσωρον περίπου ὁδοιπορίαν, διαρκούσης τῆς ὁποίας ἡ νύξ νεφέσσσα καὶ σκοτεινὴ ἐπῆλθεν, ἐφθάσαμεν εἰς πλατεῖάν τινα τετράγωνον, πλήθουσσαν καλυβῶν, κεκαλυμμένων ἀρνακίσι, μέσῳ τῆς ὁποίας μεγάλη ἔκαιε πυρὰ, φωτίζουσα φρικωδῶς πως τὰ κάτισχνα πρόσωπα ἑκατὸν περίπου ἐπλοφύρων, συναδέλφων τῶν κυρίων ἡμῶν, ὡς ἐφάνη ἡμῖν ἐκ πρώτης καὶ ὡς ἀπέδειξαν ὕστερον τὰ πράγματα.

Ἦτο στρατόπεδον τῶν Ζερβῖνων.

Μᾶς ὠδήγησαν πρὸς τὴν πυρὰν καὶ περικυκλώσαντές μας ἤρχισαν ἐξετάζοντές μας ἀπὸ κορυφῆς μέχρι ποδῶν μετὰ περιεργείας μᾶλλον ἢ ἀγρίως πως.

Γερόντιόν τι, ἀγριοπὸν τὴν ὄψιν, καὶ τοὶ λευκογένειοι, ἠρώτησεν ἡμᾶς

ἰταλιστὶ—ἀν ἰταλικά ἐδύναντο νὰ κληθῶσι τὰ γελοῖα αὐτοῦ ψελλίσματα—τίνες εἴμεθα καὶ πόθεν ἐρχόμεθα.

— Ἕλληνες! εἶπον ἐγὼ μετὰ θάρρους.

Εἰς τὴν ἀπάντησιν ταύτην, οἱ Ζερβῖνοι περιέφερον κύκλῳ τὸ ὄμμα, μετὰ διῶντες μειδίαμα δυσπιστίας . . . τὰ παρισινὰ ἐνδύματά μας δὲν συνῆδον τῷ μεγάλῳ ἐκείνῳ ὀνόματι, τῇ καταπληκτικῇ καὶ ὑπερβαλλούσῃ ἐκείνῃ ὑπολήψει. Ἦν περιποίησαν τοῖς Ἕλλησι τὰ περίπυστα γεγονότα τοῦ 1821.

— Δότε ὅ,τι ἔχετε ἠκολούθησεν ὁ γέρον.

Ἦνοιζάμεν τὰ βαλάντια μας, μὲν διακόσια γρόσια περιέχοντα· ἀλλ' οἱ Ζερβῖνοι δὲν ἠρέκστησαν εἰς ταῦτα, κατέλαβον τὰ ὄπλα καὶ πᾶσαν τὴν πτωχὴν ἡμῶν ἐπισκευὴν καὶ ἐφθασαν μέχρι τοῦ νὰ ζητήσωσι καὶ τὸ λεύκωμά μου, ὕπερ μετροφυλλοῦντες καὶ ἰδόντες ἐν αὐτῷ τὸ σχεδιογράφημα τῶν βουβῶν αὐτῶν, ἐξέβαλαν κραυγὴν θαυμασμοῦ καὶ περιέφερον αὐτὸ κύκλῳ, μεταδίδοντες ἀλληλοδιαδόχως ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα.

Ἡ σελήνη, μετ' οὐ πολὺ διασκεδάσασα τὰς νεφέλας, ἐπέλαμψε φαιδρὰ καὶ ἐφώτισεν ἡμᾶς, κεκοπιακότας ἐκ τοῦ καμάτου τῆς ὁδοιπορίας οὐχ ἤπτον ἢ ἐκ τοῦ τρόμου· ὑπὸ τὸ μελαγχολικὸν αὐτῆς φῶς, καθήμενοι, συνεδέσαμεν ὀμιλίαν μετὰ τοῦ γεροντίου, ἰταλιστὶ πάντοτε καὶ τὴν γραμματικὴν διαστρεβλοῦντες, ἐννοεῖται.

— Εἴμεθα πτωχοὶ ἄνθρωποι καὶ ὄχι πλούσιοι, ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων· ὡς ὑμεῖς, ζῶμεν μὲ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν μας· ἐκτὸς τῆς ἐλευθερίας μας, ἄλλο καλὸν δὲν ἔχομεν εἰς τὸν κόσμον τούτον, καὶ ἂν ὑμεῖς, ἄνθρωποι ἐλεύθεροι, μᾶς στερησῆτε αὐτῆς, τί θὰ μᾶς μείνη πλέον;

— Εἶν' ἀληθές ὅτι εἴσθε Ἕλληνες;

Ἀπεκρίθην καταφατικῶς καὶ τὴν χεῖρα ἐπιθείς τοῦ στήθους.

— Καὶ διατί ταξειδεύετε, ἠκολούθησεν ἐρωτῶν τὸ γερόντιον;

— Διὰ νὰ διδαχθῶμεν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ κόσμου καὶ νὰ ἴδωμεν ἄνδρας, ὡς ὑμεῖς.

Ἡ ἀπάντησις αὕτη ἤρσεν αὐτῷ, ὡς ἐνόησα ἐκ τοῦ μειδιαματός του, καὶ με εἶπε:

— Σὺ ἔκαμες τὴν ζωγραφίαν ἐκείνην;

— Ναί.

— Καὶ εἴμπορεῖς νὰ κάμῃς καὶ τὴν ἰδικήν μου;

— Βεβαίωτατα.

— Καλὰ, ἂν μὲ κάμῃς καὶ τὴν ἰδικήν μου, σοῦ ἀποδίδω καὶ ἄλλα καὶ τὰ χρήματά σας καὶ σὰς ἀφίνω νὰ ἀναχωρήσῃς.

— Ἀκούεις, εἶπον ἐγὼ εἰς τὴν ἡμετέραν φωνήν, ἀποτεινόμενος τῷ συνα-

δοιπάρω μου, ακούεις; εἰς τὴν ζωγραφικὴν ἀπόκειται ἡ λύσις τοῦ δράματος τούτου, οὐτινος τὴν εὐρεσιν δὲν χρεωστοῦμεν τῇ φιλολογίᾳ.

Ὁ συνοδοιπόρος μου ἐσιώπη καὶ παρακαθήμενος ὑπεδάσταζέ μου τὴν πυξίδα.

Θέαμα ἡδονικόν! οἱ ἄγριοι καὶ ἀπολίτευτοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι ἐφάνησαν ἀναγνωρίζοντες τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς ὕλης, ὅτι πάντες συνήχθησαν κύκλω ἐν σιωπῇ, καὶ μάλιστα δύο ἐξ αὐτῶν, ἵνα μὲ βοηθήσωσιν εἰς τὸ ἔργον, ἀνήψαν δάδας καὶ ἐλθόντες ἐστάθησαν παρ' ἐμοί.

Κατὰ σύμπτωσιν ὄλωσ γραφικὴν, μικρὸν νέφος ἐκάλυψε τὴν σελήνην καὶ μετὰ μικρὸν διελύθη.

Οἱ λησταὶ οὗτοι μὲ τὰς δασυτρίχους κάπας των, ἢ πυρὰ, τὸ δάτος ἐκεῖνο, ἢ σελήνη—ἀπῆρτιζον ἕνα πίνακα, τὸ ὅποιον ὁ Σαλβάτωρ Ρόζας ἢ ὁ Ὁράτιος Βερνέτ ἤθελον πληρῶσῃ ἀντὶ πολλοῦ. . . ἐν ᾧ ἐγὼ ἀπήλαυον αὐτοῦ σχεδὸν ἀμισθί.

Καὶ λοιπὸν λαθῶν τὴν γραφίδα καὶ ὀρίσας τὴν θέσιν τοῦ προτύπου, ἐπελήφθην τοῦ ἔργου — ἐνοεῖται δ' ὅτι οὔτε ὁ τόπος, οὔτε ὁ χρόνος ἐκάλουν ἐντελές τι, καθόσον μάλιστα καὶ ἡ πρὸς τοῦτο δεομένη ἰκανότης ἐλείπετο· ἀλλ' ἂν ἀληθεύῃ ὅτι ἐν τισὶ περιστάσεσι τὸ ἔκτακτον τῆς θέσεως, ὁ ἐπικείμενος κίνδυνος ἢ οἰαδήποτε ἄλλη συγκίνησις ἐνδόμυχος ἐπιτείνουσι τὰς νοερὰς δυνάμεις, ὁμολογῶ ὅτι τοῦτο συνέβη μοι τότε. Ἡ πυρῆττουσα δεξιὰ μου μετεχειρίζετο θαρράλεώτερον τὴν γραφίδα· ὁ χρωματισμὸς, ἢ κρασις, τὸ σκιδφως διεδέχοντο ἄλληλα ἐν τάξει καὶ ἐπιτυχῶς.

Ἄγνοῦ πόσον χρόνον κατέβαλα, διότι ἤμην ὄλωσ προσηλωμένος εἰς τὸ ἔργον, καὶ μετ' ἐμοῦ οἱ ἄγριοι καὶ ἀμαθέστατοι ἐκεῖνοι ἴσταντο ἄφρονι, ἀκίνητοι, οὐδὲ λέξιν ν' ἀρθρώσωσι τολμῶντες ἢ κίνημά τι νὰ κάμωσιν.

Ὅταν ἡ εἰκὼν ἐτελείωσε, πάντες συνδραμόντες ἐσωρεύθησαν περὶ ἐμὲ καὶ ἐγένοντο ὅλοι ἄμισθα.

Ὁμολογητέον δ' ὅτι ἡ περιέργεια εὕρισκέ που νὰ θεραπευθῇ.

Ἐν πρώτοις, εἰς τὸ μέσον τῆς εἰκόνης ἐφαίνετο ἡ καίουσα καὶ καπνίζουσα πυρὰ περὶ αὐτῆς τριάκοντά που Ζερβῖνοι, τὰς κάπας των περιβεβλημένοι καὶ ἐστηριγμένοι ἐπὶ τῶν μακρῶν τουφεκίων των· ἢ κάτιςχος μορφῇ τοῦ ἀρχηγοῦ—τοῦ λευκογενεῖου γεροντίου—καθημένου μὲ τὸ τσιμποῦκι εἰς τὰ χεῖλη, τὸ γαταγάρι εἰς τὴν ἀριστερὰν καὶ τὴν δεξιὰν ἐπὶ τὰ στήθη· εἶτα, εἰς τὸ βάθος, σωροὶ βράχων φαλακρῶν, κρυφῶν ἀποτόμων καὶ κομωσῶν, φαράγγων ξηρῶν ταῦτα δὲ πάντα κεχρωσμένα τῷ ἀμυδρῷ φωτὶ τῆς σελήνης.

Οἱ Ζερβῖνοι ἐπεφώνησαν ἐπιφώνημα θαυμασμοῦ.

Ὁ ἀρχηγὸς τότε ἤλθε πρὸς ἡμᾶς καὶ μοι εἶπεν :

— Οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ἔχουν χεῖρας οὕτω δεξιὰς, ὡς σὺ, εἶναι ἄξιοι νὰ

ἔχουν τὰ χρήματα ὄλου τοῦ κόσμου καὶ εἰμποροῦν χωρὶς φόβον νὰ κοιμηθῶσιν ὑπὸ τὴν σκηνὴν τῶν Ζερβῖνων.

Καὶ εἶτα ἐπρόφερε λέξεις τινὰς ἀκαταλήπτους δι' ἡμᾶς, μετὰ τὰς ὁποίας εὐθύς παρέστη εἰς μέσον νεανίας τις, φέρων τὰ τουφεκία μας, τὰ ὅποια πρὸ μικροῦ μᾶς ἀφῆρέθησαν, καὶ ὁ ἀρχηγὸς, τείνων ἡμῖν τὴν δεξιὰν, προσέφερε πυρίτιδα καὶ σφαίρας, προσθεῖς :

— Γεμίσατέ τα, διὰ νὰ πεισθῆτε ὅτι εἶσθε ἐλεύθεροι.

Ἵστερον μᾶς ἀπέδωκε τὸ ἀργύριον καὶ τὰ μικρὰ ἐκεῖνα πράγματα, ἐξ ὧν μᾶς ἐγόμενωσαν καὶ μᾶς ἐκάλεσε νὰ συμμετάσχωμεν τοῦ δεῖπνου του.

Ἡ λέξις δεῖπνον διήγειρεν ἐν ἡμῖν βουλιμίαν, διότι πρὸ δώδεκα κἂν δεκατessάρων ὠρῶν ἡ κοιλία μας, κατὰ τὸ λεγόμενον, ἔπαιζε λύρα.

Μᾶς ᾤδήγησεν ὑπὸ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, μᾶς ἐπαρουσίασεν εἰς δύο γυναῖκας, αἵτινες ἀμφοτέρωθεν ἦσαν ἐπίσης ὠραῖαι, καὶ τοὶ διέφερον τὴν ἡλικίαν· ἐλάλησεν αὐταῖς ἄλθωνιστὶ καὶ αὐταὶ ἔκλινον τὴν κεφαλὴν καὶ ἐχαίρετῆσαν ἡμᾶς, ἐπιθεισάσαι τὴν δεξιὰν ἐπὶ τὰ στήθη καὶ τὸ μέτωπον. Τούτου γενομένου, ἐκεῖνος ἐξῆλθε καὶ μετὰ μικρὸν ἐπανῆλθεν, ἀνὰ χεῖρας ἔχων τεμάχιον ἐρίφου ὀπτοῦ, ὅπερ ἀπέθηκεν ἐπὶ μαρμαῖρου καθαρῶ καὶ καταλεύκου. Αἱ γυναῖκες ἐκόμισαν σταμίον βαναύσου κατασκευῆς πλήρες γάλακτος, τὴν κλασσικὴν πλοῦσαν καὶ ὀπωρικά τινὰ καὶ διὰ σημείου ἐκάλεσαν ἡμᾶς νὰ καθήσωμεν κυκλιδόν.

Τὸ μέσον τῆς σκηνῆς ἐχρησίμευσεν ἀντὶ τραπέζης· τὰ ἐγχειρίδια ἐπέσχον τόπον περονίων, τμήμα διόπτου, ἐξ ἀραβοσίτου καὶ σίτου μέλανος κατασκευασμένον, διέπρεψεν ἀντὶ ἄρτου καὶ ὁ ἀρχηγὸς, διὰ τῶν ἐξησηκήμενων δακτύλων του, κατεκερμάτισε τὸ ἐρίφιον, τὸ ὅποιον κατεβροχθίσασμεν καὶ ὄχι καταφάγομεν.

Ἄμισθίσας ἀρκετὰ, ὁ ἀρχηγὸς κατέστη λάλος — ἠρώτησεν ἡμᾶς περὶ μυρίων πραγμάτων, ἰδίως περὶ τῆς Ἑλλάδος, ἣν ἐγνώριζε, τοῦ ἀγῶνος μετασχόν, καὶ περὶ τῆς κυβερνήσεως αὐτῆς· περὶ τοῦ Κυβερνήτου ἐλάλησε μετὰ ζήλου καὶ ἐξέφρασεν ὑπόληψιν ὑπερβάλλουσαν τὸσον ὁ μεγαλοφυὴς ἐκεῖνος ἀνὴρ, οὐ τινοσ τὸ ὄνομα εὐλογημένον φέρεται παρὰ τοῖς ὁμογενέσιν, ἤξευρε νὰ ἐμποιῇ σέβας καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀλλοφύλοις! Εἶτα ἐλάλησε περὶ τῆς βίβουκινδύνου αὐτοῦ ζωῆς, εἶπεν ὅτι, ἕνεκα τοῦ προβεβηκότος, τῆς ἡλικίας, ἦτον εἰς τῶν ἀρχηγῶν τῆς φυλῆς αὐτοῦ, καὶ ὅτι αἱ δύο παρακαθήμεναι γυναῖκες ἦσαν θυγάτηρ αὐτοῦ ἢ μὲν, σύζυγος ἢ δέ.

Μετὰ τὸ δεῖπνον, ὁ Χασάν-Μουλᾶς—οὕτως ἐκκαλεῖτο ὁ Ζερβῖνος—ἐζήτησε καφεὲν, ὅστις, κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἔθος, τῷ ἐδόθη ἄνευ σακχάρους· συγχρόνως δὲ προσέφερεν ἡμῖν τσιμποῦκιον. Καπνίσαντες δὲ καὶ πιόντες τὸν καφεὲν, ἤλθωμεν εἰς τὸ περὶ τοῦ ὕπνου κεφάλαιον, καὶ τότε ὁ Χασάν ἐζήτησε

συγγνώμην παρ' ἡμῶν περὶ τῆς σκληρᾶς κλίνης, ἥτις μᾶς περιέμενον ἀλαχοῦ, ἔξω τῆς τούτου σκηνῆς.

Διαρκούντος τοῦ δείπνου, οἱ Ζερβίνοι ἔστησαν ἡμῖν παρὰ τὴν καίουσαν πυρὰν σκηνὴν ἰδιαιτέραν καὶ ἀντὶ κλίνης ἔστρωσαν ἐπὶ κλάδων ἐρείκης δορὰς ἄρκτου. Εἰσελθόντες, περιεφέραμεν τὸ ὄμμα εἰς τὰς περιτυτταμένας σκηνάς· οἱ πλείστοι τῶν Ζερβίνων ἐκάθευδον, ὕπνον νήδυμον κοιμώμενοι· τινὲς ἔφαλλον μελαγχολικόν τι ἄσπρ' εἰς ἐπίκλησιν τῶν θεῶν τῆς νυκτός, δώδεκα δ' ἐξ αὐτῶν ἠγρύπνων παρὰ τὴν ὕπνῳ, φρουροῦντες τὸ στρατόπεδον.

Μετὰ τὰ γεγονότα, ἅτινα ἀνωτέρω διηγήθην, πρῶτον ἤδη ἐντυχὼν μόνον τὸν συνοδοιπόρον μου, ἠσθάνθην ἐν ἑμαυτῷ ἔφασιν νὰ ἐναγκαλισθῶ αὐτὸν — τοῦθ' ὅπερ καὶ αὐτὸς οὗτος ἐπεθύμει, διότι ὡς ἐξ αὐτομάτου περιεχρήθημεν ἀλλήλους, κραυγάζοντες κραυγὴν χαρᾶς καὶ τὰς δεξιὰς ἡμῶν θλίβοντες ἀμοιβαίῳ. Συναιμιλήσαμεν ἐπὶ ρίαν ὥραν περίπου, καὶ ἡ ἀνατολὴ ὑπέφωσκεν ἤδη, ὅταν ὁ ὕπνος ἐπεκαθήσε τῶν βλεφάρων μας, εὐρών ἡμᾶς κατακεκλιμένους ἐπὶ δορᾶς, καὶ ὡς προσκεφαλαίον ἔχοντας τὰ τουφεκία μας. Ματαίᾳ προφύλαξι·! μεταξὺ τῶν ληστῶν ἐκείνων, ὧν ὁ ἀρχηγὸς μᾶς ἐφιλοξένοι, εἴμεθα ἀσφαλέστεροι ἢ ἂν διατελοῦμεν ὑπὸ τὴν ἐπαγρύπνησιν τῆς αὐστηροτέρας εὐρωπαϊκῆς ἀστυνομίας. Οὕτως, ὅταν ἐξηγέρθημεν, ὁ ἥλιος ἦτο μεσουράνειος καὶ οὐδ' ὁ εὐλαχιστὸς κρότος διετάραξε τὸν ὕπνον μας· ἡ πυρὰ εἶχε σβεσθῆ, τὰ τέκνα καὶ αἱ γυναῖκες τῶν Ζερβίνων ἐπαίζον καὶ τὸ πλείστον τῶν ἀνδρῶν ἔλειπον, δέκα κἂν δώδεκα τούτων περιεφέροντο μετὰ σοβαρότητος, τὸ τσιμπούκι ἔχοντας εἰς τὰ χεῖλη καὶ τὸ τουφεκί εἰς τοὺς ὤμους ἀνηρημένον. Ὁ Χασὰν ἦν μετ' αὐτῶν καὶ ἦλθε πρὸς ἡμᾶς καὶ ἐχαιρέτησεν ἡμᾶς κατὰ τὸ σῆμα, ἐπιθείας τὴν δεξιὰν ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τοῦ μετώπου· ἠρώτησεν ἂν ἐκοιμήθημεν ἡσύχως καὶ ἂν ἠθέλομεν νὰ ἀμιστίσωμεν ἐπὶ τῇ καταφατικῇ ἡμῶν ἀπαντήσει, μᾶς ἐδήγησεν ὑπὸ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, ὅπου αἱ γυναῖκες παρέθεντο ταῦτά ὅσα καὶ τὴν προτεραίαν.

Ἄλλ' ὅπερ ἐνεποίησεν ἡμῖν εὐάρεστον ἐκκληζὴν ἦτον ἡ εἰκὼν, τὴν ὁποίαν ὁ ἀρχιληστὴς ἀνήστησεν ἐπὶ δοκοῦ, ἀνωθεν τοῦ προσκεφαλαίου τῆς κλίνης του, περιβαλὼν δίκην στεφάνου ὀλόκληρον πανοπλίαν ἐγχειριδίων, μαχαίρων καὶ τουφεκίων.

Ἐυχαιρήσαμεν αὐτὸν διὰ τὴν φροντίδα, οὗτος δὲ διεβεβαίωσεν ἡμῖν ὅτι ἤθελε διαφυλάξῃ τὸ ἔργον μου εὐσεβᾶτως μέχρι θανάτου καὶ εἶτα ἤθελε κληροδοτήσῃ αὐτὸ τοῖς υἱοῖς· ἐνταῦτ' εἶπεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ μᾶς ξενίσῃ ἐπὶ μίαν εἰσέτι ἡμέραν καὶ μίαν νύκταν, ἀλλὰ καὶ ὅτι δὲν ἐπεθύμει νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ ν' ἀπέλθωμεν, ἂν φθάντες ἀπεφασίσωμεν, διότι ἡ ἐλευθερία ἀπὸ χθὲς μᾶς ἀπέδότη. Συγκατενεύσαμεν εὐχαρίστως, ἀφ' ἧς μάλιστα ὑπε-

σχέθη νὰ μᾶς παραπέμψῃ δι' ἰδίου ὁδηγοῦ εἰς Σελδιγᾶς. Τότε προέτεινεν ἡμῖν νὰ ἐξέλθωμεν εἰς κυνηγεσίαν ὑπὸ τὰ παρακείμενα δάση· ἐγὼ, ὅστις ποτὲ δὲν ἐκένωσα τουφεκίον καὶ ἀγαπῶ τὰ θηρευτὰ ἐπὶ πινακίου μᾶλλον καὶ εἰς ἐμβλήματα παρατεθειμένα, ἔσπευσα μὲν νὰ μεθέξω τῆς διασκεδάσεως, ὡς καλοῦσιν αὐτὴν οἱ φιλόθηροι, ἀλλ' ἐπὶ συμφωνίᾳ τοῦ νὰ ἔπαμαι μόνον τοῖς θηρευταῖς, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ συμπράττω.

Πρέπει τις νὰ διατρέξῃ τὰ πυκνὰ ἐκεῖνα δάση, νὰ ἀναβῆ τοὺς ἀποκρήμνους ἐκείνους βράχους, ἵνα ἴδῃ τῶντι ὁποῖόν τί ἐστι θυμασίον πλῆθος ζῶων παντοδαπῶν. Οἱ λαγὼ πηδῶσιν ἀγέληδ'· αἱ πέρδικες ἀνίπτανται κατὰ μυριάδας, καθόσον μάλιστα ταύτας, οἱ Ζερβίνοι, θεωροῦντες ἱεράς, ἀπέχουσι τοῦ θηρεύειν.

Οὕτω λοιπὸν καὶ ὁ συνοδοιπόρος μου, ἐπόμενος τῷ κοινῷ παραδείγματι, ἐσεβάσθη τὰς δοξασίας τοῦ τόπου· ἀλλ' οἱ λαγὼ, αἱ δορκάδες, οἱ λαγιδεῖς ἔπεσον ἀντ' ἐκείνων, καὶ οἱ τέσσαρες Ζερβίνοι, τοὺς ὁποίους συμπαραλάβομεν πρὸς μεταφορὰν τῆς ἄγρας, ἐπανήρχοντο κλίνοντες ὑπὸ τὸ βῆρος τοῦ φορτίου.

Φθάντες εἰς τὸ στρατόπεδον, εὗρομεν τοὺς λοιποὺς Ζερβίνοὺς ἐπανελθόντας ἐκ τῶν ἡμερησίων ἐκδρομῶν· μεγάλως δ' ἐξεπλάγημεν μεταξὺ τούτων ἰδόντες καὶ τὸν Μαυροβουνιώτην ὁδηγὸν μας, ὅστις, καθὰ εἶπε, παραγενόμενος εἰς Σελδιγᾶς καὶ μὴ εὐρών ἡμᾶς, ἐσυμπέρανε τὰ τῆς τύχης μας καὶ ἔσπευσε ζητῶν μας. Προσέθηκε δ' ὅτι τῇ ἐπαύριον ὤφειλεν ἀνυπερθέτως ν' ἀναβῆ εἰς Σατίνην, πρωτεύουσαν τοῦ Μαυροβουνίου, ἕνεκα τῶν ὑποθέσεών του, διὸ παρεκάλεσεν ἡμᾶς αὐθωρεῖ ν' ἀπέλθωμεν.

Ὁ Χασὰν Μουλᾶς ἐξέφρασε λύπην περὶ τῆς ἀναχωρήσεώς μας καὶ ἠθέλησε νὰ συμπάγωμεν μετ' αὐτοῦ τὸ ἔσχατον. Τὰ ἀγρευθέντα ἐψήθησαν εἰς τὴν μεγάλην πυρὰν, ἀναφθεῖσαν διότι ἡ ἑσπέρα ἠγγίζεν, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τὸ νῦν ἐκάλεσεν εἰς τὸ δείπνον πάντας τοὺς ὑφ' αὐτόν· ὁ Σκουτάρειος οἶνος ἔρβρυσεν ἀφθόνως, αἱ γυναῖκες ἐτραγώδησαν, οἱ ἄνδρες ἐαύξησαν σοβαρῶς πῶς τὰ τσιμπούκια των, καὶ ἐπελθούσης τῆς ὥρας τοῦ χωρισμοῦ, ὁ Χασὰν Μουλᾶς ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ βαλαντιοῦ του ἕνα παρὰν, ἐκοίφεν αὐτὸν κατὰ μέσον δι' ἐγχειριδίου καὶ παραδούς ἡμῖν τὸ ἤμισυ.

— Τοῦτο, εἶπεν, ἔχετε ὡς φυλακτὸν, καὶ μὲ ταῦτο εἰμπορεῖτε νὰ διατρέξετε ὅλα μας τὰ ὄρη. Παντοῦ θὰ εἴσθε εὐπρόσδεκτοι καὶ σεβαστοί, διότι τοῦτο θὰ εἶπῃ ὅτι ἐφάγετε καὶ ἐπίστετε μετὰ τῶν λεόντων. Ἄν δὲ ποτὲ ἐπιστρέψετε εἰς τὰ μέρη μας, ἐνθυμηθῆτε ὅτι ἐδῶ ὑπάρχει ὁ τόπος σας, ἡ κλίνη σας ὑπὸ τὴν σκηνὴν, καὶ ὅτι οὐδεὶς πλέον θέλει καπνίσῃ εἰς τὸ τσιμπούκι τὸ ὁποῖον ἠγγισαν τὰ χεῖλη σας.

Μᾶς ἐνηγκαλίσθη θερμῶς καὶ ἔταν ἰππεύσαμεν, προσέθηκεν ἡμῖν:

— Εἶθε αἱ ψυχαὶ τῶν πατέρων μου ἀκολουθήσωσιν ὑμᾶς καὶ ἀγρυπνώσιν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ὑμῶν καθόλου τὸ διάστημα τῆς ὁδοιπορίας σας.

Μᾶς ἔδωκεν ὑστερον συνοδείαν μέχρι τοῦ Σελδιγᾶς καὶ ἐχωρίσθημεν.

Εὐθὺς, ἅμα ἀνεχωρήσαμεν, ἠρώτησα τὸν ὁδηγόν μας ποῖόν τι εἶχον νόημα οἱ λόγοι τοῦ γέροντος ἀρχηγοῦ, εὐχηθέντος ἡμῖν νὰ ἀγρυπνώσιν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν αἱ ψυχαὶ τῶν πατέρων του.

— Διότι, ἀπήντησεν, αἱ ψυχαὶ τῶν πατέρων μας ἀδιακόπως περιτρέχουσι τοὺς αἰθέρας, ἄνω τῶν κεφαλῶν μας.

Τοῦτο ἦτο λοιπὸν δοξασία τοῦ τόπου.

— Ποίας θρησκείας εἶσε;

— Ἀνήκω εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν.

— Καὶ πιστεύεις τοιαύτας δεισιδαιμονίας;

Ἡ ἐρώτησίς μου τῷ ἐφάνη δηκτικὴ καὶ εἶπεν:

— Ὅστις δὲν πιστεύει τοῦτο, θὰ πάθῃ ὅ,τι ἔπαθεν ὁ κυνηγὸς Στέφανος.

— Ἄ! ἐπεφώνησεν ὁ συνοδοιπὸρός μου, ἃς ἀκούσωμεν ἄγε μας τί ἔπαθεν ὁ Στέφανός σου οὗτος.

Καὶ ὁ Μαυροβουνιώτης, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς δοξασίας αὐτοῦ, διηγήθη ἡμῖν τὰ ἑξῆς, ἐκ παραδόσεως φερόμενα:

(ἔπειτα.)

ἜΡΩΣ EN ΓΑΛΩ,Ι,

Ἱστορικὴ Μελέτη

ὑπὸ

Γυιζώτου.

(Συνέχεια, ὄρα Φυλ. ΙΖ΄.)

Ἐκ τῶν φαινομένων κρίνοντες, δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἡ λαοὺ Ῥώσσελ διήγαγε τὰς ἡμέρας αὐτῆς στενωδῶς περιορισμένη ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ ιδιωτικοῦ βίου, ἐν ταῖς γλυκειαῖς ἅμα καὶ σκληραῖς αὐτῆς ἀναμνήσεσι, τοὺς εὐσεβεῖς αὐτῆς λογισμοὺς ἔχουσα ἐν νῷ, τὰ καθήκοντα καὶ τὰς οἰκιακὰς μερίμνας. Καὶ ὅμως τὰ πράγματα δὲν ἔχει οὕτω. Δὲν εἶχεν ἐκ φύσεως πνεῦμα ποικίλον καὶ γόνιμον, οὐδ' ἐκουσίαν ῥοπήν πρὸς τὸ ζητεῖν καὶ πορίζεσθαι πανταχόθεν ἀφορμὰς ἐνεργείας καὶ περιεργείας. Ἄν περιορίζετο αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐν συνήθει τιμῇ βίῳ, ἤθελεν ἴσως ἀποξενωθῆ ὅπως τῶν μεγάλων γεγονότων τῆς ἐποχῆς αὐτῆς· ἀλλὰ μετέσχε πάντων τούτων, ἐπομένη τῷ ἑαυτῆς συζύγῳ, ἐκ συμπάθειας καὶ μετὰ πνεύματος ἱκανοῦ νὰ ἐννοήσῃ καὶ ν' ἀπολαύσῃ παντός ὅ,τι μέγα ἦτον ἐν αὐτοῖς. Διετέλεσεν ὅθεν πιστὴ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ λόρδου Ῥώσσελ, ὡς διετέλεσε καὶ εἰς τὴν τούτου μνήμην, σταθερῶς ἐν τῇ μοναζίᾳ τῆς καταγινομένη περὶ τὰ αὐτὰ ζητήματα, περὶ τὰς αὐτὰς ἀρχὰς πολιτικῆς τε καὶ θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, αἵτινες, ἂν ἐκεῖνος ἔζη ἔτι, ἤθελον ἦσθε ἀντικείμενα κοινῆς συζητήσεως καὶ οἰκιακῆς συνομιλίας. Ἡ κατάργησις τοῦ νόμου τῆς Νάντης ἐνεποίησεν αὐτῇ οὐ μόνον ζῶηράν συμπάθειαν ὑπὲρ τῶν ἐξορίστων διαμαρτυρομένων, ἀλλὰ καὶ ἐνέπνευσε σκέψεις ἠθικὰς πάντῃ ἀρχαιτύπους καὶ βαθείας. «Ἐχετε δίκαιον, ἔγραφε τότε τῷ δόκτορι Φίτς-Οὐίλλιαμ· θέλω παραβάσει τὴν τύχην μου πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν καὶ θέλω ἀρχίσει ἐκ τοῦ βασιλέως ἐκείνου, ὅστις πιστεύει ἑαυτὸν ἐγγίσαντα τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας, τοῦ βασιλέως τῶν καταδιωκομένων τούτων δυστυχῶν Γάλλων, αὐτοῦ τοῦ κατ' οὐσίαν δυστυχεστέρου τῶν ὄσων αὐτὸς οὗτος καταδιώκει, διότι διὰ τοιούτων πράξεων ἀτιμᾶζει τὴν ἀξιοπρέπειάν του. Ἄν ἡ θεία Πρόνοια, ἀγνωστὸν ἐν τίσιν ἀδή-

λοις αὐτῆς βουλαῖς, ἐπιτρέπει αὐτῷ νὰ ποτίζη τοσοῦτους δυστυχεῖς ἀνθρώπους ποτήριον οὕτω πικρὸν, ἀναμφιβόλως παρασκευάζει αὐτῷ τρομερωτέραν ταύτης πικρίαν. Ὅταν τὸ ἤμισυ ἴσως τοῦ κόσμου ἀγνοῖ τὸν Θεὸν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν λάμπιν τῆς ἀρετῆς, ἦν οὗτος μᾶς διδάσκει, ποία τίς ἔσεται ἡ εἰμαρμένη βασιλείας οὕτω μεγάλου, βασιλείας ἀξιοῦντος ἔτι πλείονα, ὅταν οὗτος μεταχειρίζεται λυσσωδῶς τὸ κράτος αὐτοῦ πρὸς καταστροφὴν ἑνὸς λαοῦ, ἀναγνωρίζοντος τὸ Εὐαγγέλιον ὡς πίστιν καὶ νόμον! »

Ἄλλὰ τὴν προσοχὴν εἶχε πρὸ πάντων τεταμένην εἰς τὰ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς πατρίδι συμβαίνοντα· ἡ δίκη καὶ ὁ θάνατος τοῦ Ἀλγερινῶν Σίδνεϋ (Algeron Sidney), ἡ εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασις Ἰακώβου τοῦ β'. ὁ αὐξὼν δεσποτισμὸς αὐτοῦ, ἡ στάσις τοῦ Μορμουὺ καὶ αἱ κατὰ τῶν ὁμοφρονούντων αὐτῇ αὐστηραὶ καταδρομαὶ ἀνεκαίνισαν τὰς σκληροτέρας τῆς ψυχῆς τῆς ἀναμνήσεις. Πολλάκις ἐκ τῶν συμφορῶν τούτων ἠρύετο ἀπροσδόκητον παραμυθίαν: » Τὰ καθεκαστὴν συμβαίνοντα, ἔγραφε, μὲ κινοῦσι πολλάκις ἀλόγως τε καὶ ἀνοήτως εἰς δάκρυα λύπης, ἀντὶ, ὡς ὄφελον, νὰ χύνω δάκρυα χαρᾶς, ἀναλογιζομένη ὅτι ὁ φίλτατος σύζυγός μου μετέβη εἰς τὴν μακαρίαν ὄχθην τῆς αἰωνιότητος. Ἄν ἔζη, ἡ καρδία αὐτοῦ μυριάκις ἤθελε κατασπαραχθῆ, ἀφ' ἧς ἡμέρας μᾶς ἐγκατέλιπεν ἤδη διίχθει ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀσφαλείᾳ καὶ τούτου ἕνεκα ὄφελον νὰ εὐφραίνωμαι ἐγὼ, ἦτις, ἄνευ αὐτοῦ, οὔτε ἡσυχίαν, οὔτε ἀσφάλειαν εὐρίσκω. Ἄλλ' αἱ ὄρμαι αὐταὶ εὐσεβοῦς ψυχῆς δὲν καθησυχάζουσιν ἐπὶ πολὺ μῆτε τὰς ἀληθεῖς ἀνησυχίας, μῆτε τὰς ἀληθεῖς πικρίας καὶ ἡ λαδὺ 'Ρῶσσελ, σπουδαίως ἐρευνώσα τὸ λυπηρὸν θέαμα, ὅπερ παρίστα ἡ ὁσημέραι αὐξοῦσα οἰκτρὰ πολιτικὴ τε καὶ θρησκευτικὴ τῆς Ἀγγλίας κατάστασις, ἐλυπεῖτο καὶ ἐθροβεῖτο ἐπὶ μᾶλλον διὰ τὰ τέκνα τῆς, διὰ τὴν πατρίδα καὶ διὰ τὴν τύχην τῶν ἀρχῶν, ὑπὲρ ὧν ἔπεσεν ὁ λόρδος 'Ρῶσσελ.

⊕.

Ἡ ἀποστασία τοῦ 1688 ἀπέσπασε τὴν λαδὺ 'Ρῶσσελ τῆς ἀγωνιώδους καὶ μνηστογόνου ταύτης θέσεως. Μετὰ πενταετῆ χηρείαν βαρυνεθῆ καὶ πλήρη ἀτυχιῶν, αἰφνης ἡ λαδὺ 'Ρῶσσελ εὐρέθη θριαμβεύουσα, καὶ τοι ἔφερε τὸ ἄχθος τῆς θλίψεως τῆς ἔτι.

Διέτριβεν ἐν Οὐοβούρν καθ' ὅλον τὸ δίμηνον διάστημα, τὸ διελθὼν μεταξὺ τῆς εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀποβάσεως τοῦ πρίγκηπος τῆς Ὁράνζης καὶ τῆς ὀρστικῆς φυγῆς τοῦ βασιλέως Ἰακώβου. Καὶ τοι μακρὰν τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν συμβαινόντων καὶ τῶν θορύβων, καὶ τοι μόνῃ μετὰ τοῦ πενθεροῦ καὶ τῶν τέκνων αὐτῆς διήγαγε τὰς ἡμέρας, εἶχεν ὅμως ἀκριβεῖς πληροφορίας περὶ τῶν τρεχόντων καὶ παρετήρει τὸν βῶν τῶν πραγμάτων μετὰ ζέσεως βυ-

θμιζομένης διὰ φρονήσεως συνειδυίας τὴν ἀστασίαν τῶν μεγάλων ἐπιχειρημάτων, καὶ ψυχῆς εὐσεβοῦς ἀφιερύσεως τὴν τε πατρίδα καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς τῷ Ἰψίστῳ. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τῆς συμπερίνευται ὅτι ἀνεγίνωσκεν ἐπισταμένως τὰς ἐφημερίδας, τὰ ἐκατέρωθεν δημοσιευόμενα ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ ὅτι συνεχῶς ἐμάνθανε τὰς λεπτομερείας τῶν κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν αὐλὴν γιγνομένων. Σπεύδουσα νὰ μάθῃ τι πλέον, ὡς ἔμαθεν ὅτι ὁ πρίγκηψ τῆς Ὁράνζης καὶ σὺν τούτῳ ὁ δόκτωρ Βυρνέτ ἀφίκοντο εἰς Σαλιςβουρίαν (Salisbury), ἔγραψε δι' ἐπίτηδες ἀπεσταλμένου τῷ τελευταίῳ τὰ ἑξῆς: Ὁ κομιστὴς τῆς παρουσίας ἀπέρχεται τοῦ Οὐοβούρν μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ Σᾶς φέρῃ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην καὶ διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ, ὡς ἐλπίζω, κομίζων εἰδήσεις καλὰς, αἷας εὐχονται ὅλοι οἱ ἀγαθοὶ πολῖται. Ἡ περιέργειά μας, πιθάνον, θέλει φανῆ ὑπερβάλλουσα, ἀλλ' εἶναι ἀναπόφευκτος πρὸς ἐκανοποίησίν τῆς δὲν ζητῶ πλείους τῶν ἐξ γραμμῶν, διότι ἐπιθυμῶ νὰ ἴδω τι γεγραμμένον ἰδίᾳ ὑμῶν χειρὶ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ ἐδάφους, οὐχὶ δὲ μόνον τὰ πονήματα τοῦ νοῦ Σας, διὰ τοῦ τύπου ἐκδοδομένα. . . »

Ὅταν ἡ μεταπολίτευσις ἤγγιζε τὸ τέλος, μετέβη μετὰ τοῦ κόμητος δὲ Βεδφόρδ ἐπὶ τινὰς ἡμέρας εἰς Λονδίνον καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἴσως ὁ Βασιλεὺς Ἰακώβος, ζητήσας τὴν ὑποστήριξιν τοῦ λόρδου δε Βεδφόρδ, ἤκουσε τὴν λακωνικὴν ταύτην ἀπάντησιν: « Μεγαλειότατε, εἶχον βίον ὅστις ἐδύνάτο σήμερον νὰ ἦναι τὸ στήριγμα τῆς Ἑμετέρας Μεγαλειότητος». Οὕτως ἡ λαδὺ 'Ρῶσσελ εἶδεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς πάντα τὰ συντελέσαντα εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὀρστικὴν ἀνάβασιν τοῦ Γουλιέλμου Γ'. « Οἱ μᾶλλον προβεβηκότες καὶ πλείστας ιδόντες μεταβολὰς, ἐπέστελλε τῷ δόκτωρι Φίτς-Ουίλλιαμ, δυσκόλως πιστεύουσιν ὅτι ταῦτα πάντα δὲν εἶναι ὄνειρον. Καὶ ὅμως εἶναι πράγματα καὶ ἡ θεία αὐτῆ χάρις εἶναι οὕτω θαυμασία, ὥστε ἡ καρδία μας, ἕνεκα τούτου, ὄφειλε νὰ διαλυθῆ εἰς ὑποκλίσεις καὶ εἰς δεήσεις πρὸς ἐκεῖνον ὅστις κατ' ἀρέσκειαν ἀπονέμει τὰς μεγάλας ταύτας τῆς Προνοίας του δωρεάς. » Εἰ καὶ μὴ διατηρήσασα σχέσιν τινα πρὸς τὸν πρίγκηπα τῆς Ὁράνζης, δὲν ἦτον ὅμως καὶ πάντι ἄγνωστος αὐτῷ, οὐδ' ἦτον ἀδιάφορος ὁ μὲν πρὸς τὸν δὲ, διότι ὁ Γουλιέλμος ἐγίνωσκε καλῶς ὁποῖαν ἀξίαν εἶχεν ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ ὄνομα τοῦ λόρδου 'Ρῶσσελ καὶ ὁποῖας ὑπολήψεως ἀπήλαυεν ἡ τούτου χήρα, ὥστε ἐκ πρώτης ἀρχῆς νὰ μὴ φροντίσῃ περὶ ταύτης. Ὅταν τῷ 1687 ἐπεμψεν εἰς Λονδίνον τὸν πρεσβευτὴν αὐτοῦ Δυκένουελδ (Dykenveld) ἐπέταξεν αὐτῷ νὰ ἐπισκεθῆ τὴν λαδὺ 'Ρῶσσελ καὶ ἐπ' ὀνόματί του νὰ δηλώσῃ αὐτῇ τὸ σέβας τὸ ὅποιον ἔφερε, καὶ κατὰ πόσον ἐμερίμνα δι' αὐτήν. Παρατίθημι αὐτολέξει τὰ περὶ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης, λαμβάνων ἐκ περιγραφῆς γεγραμμένης τῇ 24 Μαρτίου 1687, ἰδίᾳ χειρὶ τῆς λαδὺ 'Ρῶσσελ.

» Μ' έπεσκέφθη, γράφει, ο Κ. Δυκένουελδ, πρεσβευτής 'Ολλανδός· μ' έλάλησε γαλλιστί· ήλθεν εκφράζων μοι τὰ συλλυπητήρια του πρίγκηπος και της πριγκηπέσσης της 'Οράνζης επί τη σκληρά μου συμφορά. Έλυπήθησαν και λυπούνται έτι επί ταύτη, και αναγνωρίζουσιν ότι η ζήμια μου ήν ούτω μεγάλη, ώστε η θλίψις μου να μη επιδέχεται ελαττώσεως· σέβονται και εμε, και την πατρικήν μου, και την του συζύγου μου οικογένειαν μεγάλως, και προθύμως, ήμ' ως έλθη η περίστασις, θέλουν αποδείξει τουτο εμπράκτως· αληθώς δε θέλουσιν ευχαριστηθή αν δύνανται να εύρω παραμυθίαν τινα, ακούουσα τούτων διαβεβαιούντων μοι, ότι, καθόσον εξαρτάται εξ αυτών, προθύμως θέλουσι μοι παραχωρήσει παν ό,τι αν ζητήσω αυτοίς. Περὶ του υιού μου πρό πάντων πάσα επιθυμία μου θέλει εκπληρωθῆ παρ' αυτών όσον οϊόν τε πληρέστερον. 'Ο Κ. Δυκένουελδ μοι προσέθηκεν ότι έλάλει ούτως ουχι ως απλους ιδιωτης, αλλ' ως λειτουργός δημόσιος. Τότε μετ' ευφροσύνης τον ήκουσα πραγματευόμενον δια μακρών περι της ύψηλης ιδέας, την όποιαν πάντοτε ο πρίγκηψ είχε και διατελει έχων εισέτι περι του αξιολόγου συζύγου και κυρίου μου· η Ύψηλότης του ουδέποτε κατέκρινε τους σκοπούς του, ουδέ κατ' αυτην έτι της δυστυχίας του την ώραν, και εθρήνησε τον θάνατόν του ως φοικτην πληγήν κατὰ του πολυτιμοτέρου συμφέροντος της 'Αγγλίας, της των διαμαρτυρομένων θρησκείας. 'Ο Κ. Δυκένουελδ ήκουσε πολλάκις του πρίγκηπος όμιλούντος περι του κυρίου μου μετα πάσης όσης της τιμης· προσέθηκε δε (ρητιώς διαδηλών μοι ότι ταυτα δεν έλεγεν απλώς ίνα μοι φανῆ άρεστός), ότι ενταυθα έπίσης παρετήρησεν αποδιδομένην δικαιοσύνην εις την μνήμην του συζύγου μου και ούτω μάλιστα πανδημώς, ώστε και αυτοι οι μη έχοντες ευνοϊκώς, είτε προς τουτον, είτε προς τας πράξεις του, σέβονται μεγάλως το όνομά του και συμφωνούσι λέγοντες ότι καθ' όσον άφορα άκεραιότητα, τιμήν, γενναιοψυχίαν και άφοσίωσιν προς την πατρίδα ουδεις άλλος εδύνατο να παραβληθῆ αυτώ, και μάλιστα μεταξύ των συγγρόνων του, όταν προς τα λοιπα προτερήματά του ληφθῆ υπ' όψιν και η έντελής ευσέβειά του. 'Ο Κ. Δυκένουελδ έμνημόνευσεν ιδιαιτέρου τινός γεγονότος, όπερ αποδεικνύει κατὰ ποσόν εθεώρουν δεινόν τον θάνατόν του και αυτοι οι έθροί του. 'Εδειπνει παρὰ τῷ Κ. Σκέλτων (Skelton), προσέδρω τότε του βασιλέως της 'Αγγλίας εν 'Ολλανδία, καθ' ήν στιγμήν ηγγέλθησαν εις Λαχαίνην (La Haye) τα δεινά των πολυδακρύτων εκείνων ήμερών, και η άσάγησις έγινετο μετά της εις τοιούτον οίκον προσηκούσης προσοχής· ο Κ. Σκέλτων έσιώπησε, γινόμενου λόγου περι του λόρδου Αϊσεξ· αλλ' ακούσας του ονόματος του μιλόρδου 'Ρώσσελ— «'Ο βασιλεύς, ειπεν, αφήρσε την ζώνην ενός ανθρώπου, αλλ' ως εκ τούτου » απώλεσε χιλίους η και χιλιάδας ίσως ανθρώπων».—Δεν επαναλέγω ταυτα,

προσέθηκεν ο Κ. Δυκένουελδ, ειμή καθόσον εβρέθησαν υπ' ενός ύπαρέτου του βασιλέως, του Κ. Σκέλτων.»

Ο Γουλιέλμος, ανχωρευθείς Βασιλεύς, δεν εβράδυνε να εκπληρωθῆ λαμ-
 πρως όσα, πρό δύο περίπου ενιαυτών, ο ύπουργός αυτου, επ' ονόματί του, υπεσχέθη τῇ λαδύ Ρώσσελ. Τῇ 13 Φεβρουαρίου 1689, ο βασιλεύς Γουλιέλμος και Μαρία η βασίλισσα, αρ' ου προηγουμένως την πρωίαν εδέχθησαν το στέμμα, όπερ απένειμεν αυτοίς το Κοινοβούλιον, την έσπεραν εδέχοντο πρώτον ήδη επισήμως επισκέψεις εν τοίς βασιλείοις Ουίτεχαλλ (Whitehall). Η λαδύ Ρώσσελ δεν παρευρίσκετο. Ξενη πάσης κοσμικής πομπής και αυτών ακόμη των ύπερ του θριάμβου των αρχών της γιγομένης, δεν απεμακρόνετο του οίκου της, ουδέ το πέθος της ελκυσμένη· αλλ' η θυγάτηρ της αυτης λαδύ Καθενδισχ παρέστη μετά της πενθεράς αυτης, κομήσσης του Καθενδισχ, εις την αυλήν. « Ησπάσθη την χειρα της βασίλισσης και του βασιλέως, έγραφε τῇ επαύριον τῇ εξαδέλφῃ αυτης μις Ιωάννα Άλλιγκτων· έξω των ανακτόρων υπήρχε πλήθος πυροτεχνημάτων και πασαι αι οικίαι ήσαν εν φωτοχυσία, όπερ απετέλει θαυμάσιον θέαμα. Λέγεται ότι ο βασιλεύς καταγίνεται ανενδύτως εις τας ύποθέσεις και θαυμάζουσιν αυτην δια την περι την τακτοποίησιν παντός πράγματος φρόνησίν του. Είναι μικρόσωμος άνθρωπος και κατὰ πρώτην όψιν φαίνεται χυδαίος, αλλὰ, μετά προσοχής παρατηρούμενος, ελέγχει χαρκτηριστικά άνδρός, γέμοντος σταθεράς φρονήσεως και αγαθότητος. Η βασίλισσα εν συνόλω είναι αληθώς ωραία, έχει ευάρεστον την όψιν, το άνάστημα δε και τας κινήσεις πλήρεις κομψότητος. Είναι ύψηλή, ουχι όμως ως η τελευταία Βασίλισσά μας· ω δύνασαι να συμπεράνης, η αίθυσά της έπλαθε. »

Μετά τας βασιλικάς φιλοφρονήσεις, ήλθον αι βασιλικαι πράξεις. Νόμος, ψηφισθείς υπό του Κοινοβουλίου, κατέλυσε την καταδίκην του λόρδου Ρώσσελ, χαρακτηρίσας αυτην ως έγκλημα. Εν τινι των προταθέντων άρθρων έφερετο ότι « ο νόμος έγινετο κατ' αίτησιν του κόμητος δε Βεδφόρδ, και της λαδύ Ρώσσελ. » Ο Σιρ Θωμάς Κλάργης εζήτησε να εξοβελισθώσιν αι λέξεις αυται, ειπών: « η δικαιοσύνη του έθνους είναι ανωτέρα πάσης άτομικής αξιώσεως· ο νόμος ουτος δεν ψηφίζεται κατὰ χάριν, αλλὰ διότι το συμφέρον της 'Αγγλίας όλης ούτως απαιτεί. » Τουτο ήτον η δευτέρα πράξις, την όποιαν ο Γουλιέλμος υπέγραψεν από της εις τον θρόνον αναβάσεώς του. Μετά τινα καιρόν και ίνα δηλώσῃ την ευνοϊάν του προς τας δύο ταύτας οικογενείας, τας δια συγγενικών δεσμών και δια πολιτικών αισθημάτων συνηωμένας, απένειμε τῷ τε κόμητι δε Βεδφόρδ και τῷ δε Δεβονσχίρ τον τίτλον δουκός, προσθείς εις το δίπλωμα του δουκός δε Βεδφόρδ τα εξής: « Ηρός τα αίτια, τα καλέσαντα την χάριν ταύτην, καταλογιστέον πρό πάντων

τούτο· ὁ κόμησ δὲ Βεδφρδὺ ὑπῆρξ πατὴρ τοῦ λόρδου Ρῶσσελ, τοῦ σεμνύ-
ματος τῆς ἐποχῆς ταύτης. Τοιοῦτου ἀνδρὸς τὰς σπανίας ἀρετὰς δὲν ἤρκει
μόνον ἡ ἱστορία νὰ διαβιβάσῃ τοῖς μεταγενεστέροις· ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βα-
σίλισσα θέλουσι νὰ τὰς ἐγγράψωσιν ἐν τῷ παρόντι, ἵνα μένωσιν ἐν τῇ οἰ-
κογενείᾳ ὡς μνημεῖον ἀφιερωμένον τῇ τελείᾳ ἀρετῇ, ἧς ἡ μνήμη δέον νὰ
ἐπιζῆ, ἐν ὅσῳ οἱ ἄνθρωποι τηροῦσι σεβασμὸν τινα πρὸς τὴν τῶν ἡθῶν ἀγνώ-
τητα, πρὸς τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς, τὸν ὑπὲρ πατρίδος σταθερὸν καὶ ἕως
θανάτου ἀκαταμάχητον ἔρωτα.»

Ἀθροαὶ ἐπῆλθον τῇ λαδὺ Ῥῶσσελ αἱ οἰκιακαὶ εὐφροσύναι καὶ αἱ πολι-
τικαὶ τιμαὶ καὶ ἐπανορθώσεις· ἔδωκεν εἰς γάμον τὴν δευτερότοκον αὐτῆς
θυγατέρα Αἰκατερίνην τῷ λόρδῳ Ῥουδ (Roos), προτοτόκῳ υἱῷ τοῦ δουκὸς
Ῥουτλανδ καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς λόρδον Ταβιστόκ, δεκαπενταετῆ τὴν ἡλικίαν,
ἐνύμφευσε μετὰ τῆς μῆς Οὐολάνδ, πλουσίας κληρονόμου τοῦ κόμητος δὲ
Σούρρεϋ. Δι' ἀμφοτέρα ὅμως τὰ συνοικέσια ταῦτα δὲν ἀπεφάσισεν ἐσπευσμέ-
νως, οὐδ' ἐζήτησε μόνον τὴν κοινωνικὴν τάξιν καὶ τὰ πλούτη, μάλιστα,
ἀκριβολογοῦσα ἐπὶ τινος διαζυγίου, συμβάντος ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ δουκὸς
Ῥουτλανδ, ἐδίστασεν ἐπὶ τινα καιρὸν πρὶν ἢ δώσει αὐτοῖς τὴν θυγατέρα
τῆς, καὶ διὰ τὸν υἱὸν τῆς ἀπέκρουσε συνοικέσιον πολὺ πλουσιώτερον τοῦ
συναφθέντος. Ἡ λαμπρότης τῶν ἐπιγαμιῶν τούτων καὶ τὰ οἰκογενειακά
ταῦτα εὐτυχήματα ἐπέτεινον αὐτῇ τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ, ἀλλ' ἄνευ ἐκ-
πλήξεως ἢ φθόνου, καθότι τὸ δημόσιον διαρρήδην ὠμολόγει τὴν συμπά-
θειάν του ὑπὲρ τῆς ἐκ Θεοῦ τε καὶ ἀνθρώπων ἀπονεμομένης δικαιοσύνης
ταύτης τῇ πενθούσῃ ἀρετῇ, καὶ οἱ συγγενεῖς, οἱ φίλοι τοῦ Ῥῶσσελ, τῶν Κά-
βενδισχ καὶ τῶν Βριοθέσλεϋ εὐηρεστοῦντο ἀναφέροντες τῇ λαδὺ Ῥῶσσελ,
μοναζούσῃ ἐν Σούθαμπτων Χάου, τὰς πανηγύρεις καὶ ἐορτάς, ὧν διετέλει
ἀμέτοχος. Τὴν θυγατέρα αὐτῆς Αἰκατερίνην, μετὰ τὸν γάμον, ὁ σύζυγος
Ῥουδ μετέφερεν εἰς Βέλβοαρ, φρούριον τοῦ πενθεροῦ αὐτῆς δουκὸς δὲ Ῥου-
τλανδ· κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην, ὁ αὐτὸς εὐπατρίδης, διὰ τοῦ ὁποίου,
πρὸ δέκα ἐτῶν, ὁ λόρδος Κάβενδισχ ἐμήνυσε τῷ λόρδῳ Ῥῶσσελ, καθειργ-
μένῳ, νὰ δραπετεύσῃ καὶ ἀντ' αὐτοῦ νὰ μείνῃ ἐκεῖνος δεσμώτης, ὁ σὶρ Ἰά-
κωβος Φόρβης, ἔγραψε τῇ λαδὺ Ῥῶσσελ: «Θέλω, Μυλαδὺ, νὰ Σῆς δώσω
πληροφορίας τινὰς περὶ τῆς ὁδοιπορίας τοῦ λόρδου καὶ τῆς λαδὺ Ῥουδ καὶ
περὶ τῆς ὑποδοχῆς αὐτῶν ἐν Βελβοάρ, ἥτις ὠμοιάζει μᾶλλον πομπῇ Βασιλέως
καὶ Βασιλίσσης, διὰ τοῦ βασιλείου των διερχομένων, ἢ ὁδοιπορία δύο νεο-
γάμων, ἀπερχομένων πρὸς τὸν πατέρα των. Κατὰ τὴν εἴσοδόν των εἰς
Λεῖσσεστερχιρ, ὑπεδέξαντο αὐτοὺς ὁ δήμαρχος καὶ ὅλοι οἱ εὐπατρίδαι τῆς
κομητείας, ἐλθόντες εἰς Ἀρβοροῦγ ἵνα προσφέρωσι τῇ νεονύμφῃ τὰς ὑποκλι-
σεις των. Τῇ ἐπαύριον συνώδευσαν αὐτὴν μέχρις ἐδῶ οἱ τε εὐπατρίδαι οὗτοι

καὶ πλῆθος ἀναρίθμητον θεατῶν, συνδραμόντων πανταχόθεν ἵνα συγχα-
ρῶσιν αὐτὴν διὰ θορυβωδῶν ἐπευφημήσεων. Ὡς δ' ἐπλησιάσμεν εἰς Βελ-
βοάρ, ἡ συνοδεία ἡμῶν ἠΐξησε, καθότι ἴδμεν πλῆθος ἀμαξῶν ἐρχομένων,
δημαρχικούς παρόδρους, πλῆθος σωματείων, ἐκκλησιαστικούς, οἵτινες προσή-
νεγκον τοῖς νεονύμφοις στίχους ὑπὲρ τοῦ εὐτυχοῦς αὐτῶν γάμου. Φθάντες
δ' εἰς Βελβοάρ, πρὸ τῶν πυλῶν, εἴρομεν τεσσαράκοντα ὀκτὼ μουσικούς μετὰ
σκληπίγγων καὶ χορδῶν, εἰκοσιτέσσαρας κυρίας καὶ ἰσαριθμούς κληρικούς,
οἵτινες ἐν παρατάξει ἀπῆλθον εἰς τὰ μέγαρα, ὅπου ἐγένετο ἡ συνήθης τε-
λετὴ τῶν δεξιῶσεων καὶ τῶν συγχαρητηρίων. Μετέπειτα, ἕως οὗ ἔλθῃ ἡ
τοῦ δείπνου ὥρα, περιῆλθον τὸ φρούριον καὶ παρευρέθησαν εἰς τὴν παρα-
σκευὴν μεγίστης ποσότητος ὀξυγάλακτος μετὰ Ξηρείου οἴνου (Xeres) πρὸς
χρῆσιν τῶν ἐπισκέψεων. Παρόμοιόν τι μέχρι τοῦδε δὲν εἶδον! Μετὰ τὸ δεῖ-
πνον, ὅπερ ἦν μεγαλοπρεπέστατον, οἱ συνδαιτημόνες πάντες, τῶν νεονύμ-
φων προηγουμένων, μετέβησαν κατὰ ζυγούς εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν,
ὅπου ἡ σκηνὴ ἠνοίχθη, ἐφάνη τὸ μέγα δοχεῖον καὶ ἤρχισαν αἱ προπύσεις.
Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔπιον εἰς κοχλιάρια, μετὰ ταῦτα εἰς ἀργυρὰ ποτήρια,
καὶ μ' ὅλον ὅτι αἱ προπύσεις ὑπῆρξαν πολυάριθμοι καὶ παντοῖαι, τὸ ἐν τῷ
δοχεῖῳ ὠραῖον ποτὸν, μετὰ μίαν ὥραν θερμῆς καὶ ζωηρᾶς διαχύσεως, ἦτον
ὡς ἐξ ἀρχῆς, δὲν ἠλαττώθη δηλαδὴ οὐδὲ καθ' ἓνα δάκτυλον. Ἡ λαδὺ Ῥου-
τλανδ ἐκάλεσε τότε ἀνεξαιρέτως πάντας τοὺς τοῦ οἴκου καὶ πάντες, γο-
νυπετεῖς, προέπιον εἰς ὑγείαν τῶν νεονύμφων μεγάλης φιάλας πλήρεις. Ἢ
εὐωχία διήρκεσε μέχρι μεσονυκτίου.»

Ἐν τῷ χρόνῳ τῇ ἐκοινοποιοῦντο τὰ κατὰ τὰς ἀριστοκρατικὰς καὶ δη-
μώδεις ταύτας ἐορτάς, ἡ λαδὺ Ῥῶσσελ ἀφ' ἑτέρου ἐλάβανεν ἐκ τῶν
εὐσεβῶν αὐτῆς φίλων συγχαρητηρίου ἐπιστολάς, αἵτινες συνῆδον μᾶλλον
πρὸς τὰς διαθέσεις τῆς ψυχῆς τῆς. «Διήλθετε διὰ ποικίλων τοῦ βίου
περιπετειῶν, ἔγραφεν αὐτῇ ὁ Βυρνέτ, ἐπίσκοπος προχειρισθεῖς τῆς Σαλυ-
σθουρίας· ὁ Θεὸς σοὶ ἐπεφύλαξε τὰς καλλιτέρας εἰς τέλος. Ἀνύψωσεν οὐ-
τος αὐτὸς τὸν οἶκόν σας. Δις τῆς ἡμέρας εὐχομαι πρὸς τὸν Ἰψιστον
ὑπὸς ἡ οἰκογένεια Ἰμῶν, ἥτις, ἐκ τριῶν κλάδων ἤδη συγκειμένη, εἶναι
ἡ μεγαλειτέρα τῶν ἡμερῶν μας, καταστῆ ἀξία τῶν τοσούτων θείων δω-
ρεῶν διὰ παραδειγματικῆς ἀγιωσύνης, ὑμεῖς δὲ καὶ τὰ τέκνα Ἰμῶν εἴητε
ἀείποτε οἱ ἀνωθεν εὐλογημένοι τῶν συγχρόνων καὶ τοῦ ἔθνους μας.»

Εἶχε μόλις νυμφεῦσαι τὸν ἐκυτῆς υἱὸν, ὅταν ἦλθον προτείνοντες αὐτῇ
περὶ τούτου προτάσεις ὅσον αἰὼν τε μοναδικὰς καὶ κολακευτικὰς. Προητοι-
μάζοντο νέαι γενικαὶ βουλευτικαὶ ἐκλογαί, καὶ ὁ δούξ τοῦ Σχερσουσθερῦ, μέγας
ἀρχιτρούκλιнос τοῦ στέμματος, καὶ ὁ λόρδος Σόμερς, σφραγιδοφύλαξ, παρε-
κάλεσαν τὴν λαδὺ Ῥῶσσελ νὰ στέρξῃ ὥστε ὁ υἱὸς αὐτῆς, καίτοι ἀνήλιξ ἦν

τότε δεκαπενταετής μόνον), να παρουσιασθῆ ὡς υποψήφιος εἰς τὰς ἐκλογὰς τῆς κοινητείας Μίδλεσεξ: « Ὑπέβαλα εἰς τὴν εὐγενεῖαν των, τῇ ἔγραφον ὁ σὶρ Ἰάκωβος Φόρβης κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην, πάσας ὄσας ἀντιβῆρήσεις ὑμεῖς τε καὶ ὁ ἰδούξ τοῦ Βεδφόρνδ δύνασθαι νὰ ἐπιφέρητε ἐπέμεινον ὅμως φρονούντες ὅτι καὶ ὑμέτερον συμφέρον εἶναι καὶ τῇ ἡμετέρᾳ οἰκογενεῖᾳ πρέπον τὸ νὰ δεχθῆ ὁ υἱὸς σας ἡδὴ τὴν υποψηφιότητα. Ἐνούμενος μετὰ τοῦ ἀξιολόγου σὶρ Ἰωάννου Οὐλοστογχόλμ, θέλει ἐπιτύχει καὶ οὕτω πως θέλουσιν ὑποσκελισθῆ δύο σημαντικοὶ τόρσις. Ὅταν εἶπον ὅτι ὁ λόρδος Ταβιστόκ ἠτοιμάζετο ν' ἀπέλθῃ εἰς Κανταβριγίαν καὶ μετὰ ταῦτα νὰ περιηγηθῆ ἐπὶ δύο ἢ τρία ἔτη, ὁ λόρδος Σχρεουσβυρὺ ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἀντιτείνει εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο, ὅτι ὁ λόρδος Ταβιστόκ ἀρκεῖ ἅπαξ μόνον νὰ ἐμφανισθῆ εἰς τὴν ἐκλογὴν, ὅτι θέλουσι τὸν συνοδεύσει τότε πολλοὶ εὐπατρίδαι καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι ἔφιπποι ἐκ τῆς πόλεως καὶ ὅτι αἱ περὶ τούτου δαπάναι μὴδὲν ἢ μικρόταται ἔσονται. Ὁ λόρδος Σχρεουσβυρὺ, πλὴν τούτων, ἐπεφόρτισέ με νὰ σᾶς εἶπω ὅτι, ἂν συγκατανεύητε εἰς ταῦτα, ὡς δὲν ἀμφιβάλλει, ζητεῖ τὴν ἀδειάν σας νὰ παρουσιάσῃ διὰ μόνην τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς τὸν υἱὸν σας ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ λόρδου Ῥῶσσελ, ὄνομα ὅπερ προσκίτῃσεται αὐτῷ δεκακισχιλίας ψήφους περιπλέον, ἂν ποσοῦτοι ἦναι οἱ ἐν τῇ κοινητεῖᾳ ἐλεύθεροι γαισκημονες. »

Ἡὸσα δελεάσματα διὰ τὴν συζυγικὴν καὶ μητρικὴν στοργὴν καὶ ὑψηλοφροσύνην τῆς Λαοῦ Ῥῶσσελ!

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

ARMENIA.

Τὸ ὄνομα Ἀρμενία πάντες ἤκουσαν ἀναφερόμενον ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Γραφῶν, καὶ ὑπὸ τινων πολιτικῶν συγγραφέων ἐν ταῖς γυμνασίαις.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι οἱ πλείστοι ἀγνοοῦσι τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀρμενίας, τινὲς δὲ πάλιν οὐδὲ ἀναγνώσεως κρίνουσιν αὐτὴν ἄξιαν, ἐνῶ ἀπ' ἐναντίας, καθ' ὅλας αὐτῶν τὰς λεπτομερείας, σπουδάζουσι τὰς ἱστορίας τῶν μεγάλων κρατῶν Συρίας καὶ Περσίας. Καθ' ἡμᾶς δύο τινα τούτου ὑπάρχουσιν αἷτια. Τὸ πρῶτον — τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, τὰ μεγάλα καὶ ὑψηλὰ πάντοτε ἐπιδιώκον, οὐδόλωρ ἢ κἂν σπανίως συγκατατίθεται νὰ ἐπισχολήσῃ, οὕτως

εἶπεῖν, ἐκὐτὸ εἰς τὰ δευτερεύοντα, ὡς μὴ ἀνταμεῖνοντα ἀρκούντως τὸ φύσει περίεργον αὐτοῦ. Τὸ δεύτερον — ἡ ἔλλειψις τῶν καταλλήλων ἱστορικῶν μέσων, καὶ τῆς γλώσσης ἡ ἄγνοια.

Ἡ γλώσσα, τὰ ἔθιμα καὶ ἡ ἀσυμμιξία τοῦ Ἀρμενικοῦ ἔθνους, εἰσὶν, νομίζομεν, τὰ κυριώτερα αἷτια, ὧν ἕνεκα οἱ ἀρχαῖοι λίαν περιωρισμένας πληροφορίας ἐγκατέλειπον ἡμῖν περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἀρμενίας.

Οἱ Ἕλληνες, οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, οἵτινες διαδοχικῶς ἐκυρίευσαν τὴν Ἀρμενίαν, παρεῖδον τὴν ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης τοῦ ἔθνους, ὅπερ καθυπέταξαν· μόλις δὲ τ' ἀληθῆ ὀνόματα τῶν βασιλέων, τῶν πόλεων καὶ τῶν ποταμῶν ἠδυνήθησαν νὰ μάθωσι, καθόσον ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἱστορικῶν των.

Τὴν πατρίδα αὐτῶν οἱ Ἀρμένιοι, καίτοι ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων συγγραφέων ἀποκαλουμένην Ἀρμενίαν, ἀποκαλοῦσι Χαϊασδὰν, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πρώτου ἡγεμόνος αὐτῶν Χαϊῆκ, ὅστις ἐκ Βαβυλῶνος μετέστη εἰς Ἀρμενίαν μεθ' ἑλθῆς αὐτοῦ τῆς οἰκογενείας, εἴκοσι δύο αἰῶνας Π. Χ. περὶπου. Ἐτι δὲ καὶ δι' ἄλλων ὀνομάτων διαφόρων Πατριάρχων, ὡς Ἀσκηραζιαν, ἐκ τοῦ Πατριάρχου Ἀσκενέζ, πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ Γομέρ, υἱοῦ τοῦ Ἰάφθ. Κατὰ τινας πάλιν συγγραφεῖς, ὁ ἡγεμονικὸς οἶκος τῆς Ἀρμενίας ἐκαλεῖτο Οἶκος Θοργόμ, ἐκ τοῦ γενεαλογικοῦ ὀνόματος Θορκοματζή, ὅπερ πολλοὶ ἀνατολισταὶ (orientalistes) παράγουσι κακῶς ἐκ τοῦ Τουρκομάνος. Τινὲς δι' ἰσχυρίζονται, ὅτι ὁ Πατριάρχης Θοργόμ ἦταν υἱὸς τοῦ Θηρᾶ, υἱοῦ τοῦ Γομέρ, ἐνῶ ἡ Γραφὴ λέγει αὐτὸν ῥητικῶς υἱὸν Γομέρ. Κατὰ τοὺς Ἀρμενίους ἱστορικοὺς, ὁ Θοργόμ ἦτο πατὴρ τοῦ Χαϊῆκ, πρώτου ἀρχηγοῦ τοῦ ἔθνους. Αἱ Γεωργιαναὶ παραδόσεις εἰσὶ καθ' ὅλα σύμφωνοι τῇ γνώμῃ ταύτῃ—Οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Γεωργιανοὶ καὶ ὅλοι οἱ τοῦ Καυκάσου λαοὶ καλοῦνται γενικῶς Θοργαμοζιανοὶ, ἢ ἀπόγονοι τοῦ Πατριάρχου Θοργόμου, οὗ ὁ πρεσβύτερος υἱὸς, καλούμενος Χάος, εἶναι ἀναμφισβότως ὁ ἴδιος Χαϊῆκ.

Πόθεν δὲ ὠνομάσθη Ἀρμενία, τοῦτο καλύπτεται ὑπὸ τοῦ πέπλου τῆς ἀμφιβολίας. Οἱ Ἀρμένιοι ἱστορικοὶ υποθέτουσιν ἐκ τοῦ Ἀράμ, ἐνὸς τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ ἐνδοξοτέρων ἡγεμόνων διὰ τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας αὐτοῦ κατακτήσεις — « Διηγοῦνται διὰ τὸν Ἀράμ, λέγει ὁ Μωϋσῆς Χορὴν, ὁ Θουκυδίδης τῆς Ἀρμενίας, πολλὰ παραδείγματα γενναιότητος καὶ μεγαλοψυχίας, ἅτινα ἀντήχησαν καθ' ὅλην τὴν Ἀρμενίαν, ἡ δὲ πατρίς ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ ἔλαβε τὸ ὄνομα. Οἱ Ἕλληνες ἀποκαλοῦσιν ἡμᾶς Ἀρμενίους, οἱ δὲ Πέρσαι καὶ οἱ Σύριοι Ἀρμενίγγ.» Ὅπως δὴποτε ἡ καταγωγὴ τοῦ ὀνόματος φαίνεται ἀρχαιοτάτη.

Πιθανὴ ἐπίσης καὶ ἡ ἐκ τοῦ Ἀράμ παραγωγὴ, ὅπως ἡ Βίβλος ἀποκαλεῖ

τὴν Συρίαν καὶ Μεσοποταμίαν· τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο, γνωστὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τῆς πέμπτης Π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ἐδίδετο ἴσως εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Καππαδοκίας. Ἡ Γραφή τριῶν μνημονεύει τοῦ τύπου Ἀραράτ, χωρὶς ν' ἀναφέρῃ ποσῶς τὸ ὄνομα Ἀρμενία — « Ἀγγέλαιτε τοῖς Βασιλεύσι τοῦ Ἀραράτ, Meri καὶ Ἀσκενεζή. » κτλ. (Ἱερμ. Κεφ. 31).

Τὸ ὄνομα Meri, φερόμενον μεταξὺ τῶν δύο ἄλλων, ἄτινα ἀνάγονται εἰς τὴν Ἀρμενίαν, μᾶλλον κἀκεῖ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι περὶ αὐτῆς τῆς Ἀρμενίας ὁμιλεῖ, καθ' ὅσον μάλιστα οἱ Ἐβδωμήκοντα καὶ τὸ Συριακὸν κείμενον τὴν λέξιν ταύτην ἔχουσι μεταπεφρασμένην διὰ τῆς Ἀρμενίας. Πρὸς δὲ ἐξίγεται ἐκ τούτου ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἱερμίου δὲν ἐκαλεῖτο διὰ τοῦ ὀνόματος Ἀρμενίας. Ὁ σοφὸς Σιλν-Μαρτίνος πιστεύει ὅτι τὸ ὄνομα Meri εἶναι τὸ αὐτὸ τοῦ Maraβάλ, υἱοῦ τοῦ Χαίγγε, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ οἰκιστὴς τῆς ἐπαρχίας Χαρχι, ἐνθα ἐκτίσθη ἡ πόλις Maraσγέρδ. Οἱ κάτοικοι τοῦ μέρους τούτου ἐκαλοῦντο Maraζαβιανοί. Ἐν δὲ μέρος τῆς κεντρικῆς Ἀρμενίας ἐκαλεῖτο Μιργιάς — τούτου μνεῖν ποιεῖ καὶ ὁ Νικόλαος Δαμασκηνός, ὅστις ἦτο σύγχρονος τοῦ Αὐγούστου. Ἄν δὲ συγχωρῆται καὶ ἡ παράθεσις τῆς ἡμετέρας γνώμης, ἡμεῖς ὑποθέτομεν ὅτι τὸ ὄνομα Meri, προσθέσει τῶν δύο ἀρχικῶν στοιχείων τῆς λέξεως Ἀραράτ, ἀπέτέλεσε τὸ Ἀρμενία καὶ τοῦτο ὅπως καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ βασιλέως Μενί ἀποκαλεσθῆ, καὶ τὸ πρῶτον ὄνομα αὐτῆς (καθότι, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ Ἱερμίου, Βασιλεῖον Ἀραράτ ἐκαλεῖτο ἡ Ἀρμενία προηγουμένως) ὀλόκληρον μὴ ἀποβάλλῃ.

Οἱ Γεωργιανοὶ ἀποκαλοῦσι τοὺς γείτονάς των Ἀρμενίου, Σομκερχί, ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς ἐπαρχίας Σομκερέθ. κειμένης ἐν τοῖς συνόροις αὐτῶν. (1)

ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ ΑΓΙΟΤΑΦΙΤΙΚΟΝ

ΕΝ ΦΑΝΑΡΙΩ.

Ὡς παράδειγμα ἀκριβοῦς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης καὶ ἀληθοῦς φιλοπατρίας, φέρεται παρ' ἡμῖν τοῖς κατὰ τὸ Ὀθωμανικὸν καὶ ἰδίως κατὰ τὴν τούτου πρωτεύουσιν οἰκιστῶν ὁμογενέσιν, ὁ Μακκρυώτατος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Κύριλλος ὁ Β'ος· καὶ γράφοντες καὶ λαλοῦντες συμφωνοῦμεν πάντες εὐφημοῦντες τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὡς εὐεργέτου μὲν τοῦ ἔθνους διὰ τὴν καθόλου θεάρεστον αὐτοῦ πολιτείαν, τιμῶντος δὲ τὸν ἡμέτερον κλῆρον διὰ τὰς ἀγαθὰς προαιρέσεις καὶ προθέσεις ἀνάρμοστον ὅθεν καὶ ἐκ περισσοῦ ἦτον, ἂν ἡμεῖς σήμερον ἐπιχειροῦντες ἐπλέκομεν τὸν ἐπαινετικὸν αὐτοῦ, ὡς ἀνοίκειον ἐπίσης καὶ ἀνάρμοστον τὸ κηρύξαι αἶων ἀγαθῶν τυγχάνει πρόξενος καὶ ἐπὶ τούτοις ἐκφράσαι αὐτῷ οἶας εὐγνωμοσύνης ἀπολαύει ἐπαξίως παρὰ τοῖς ὁμογενέσιν· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτως καὶ ὡς πρὸς τὸν θαυμασμὸν ἡμῶν διὰ τὴν ὁσημέραι ἐπιτινηνομένην ἀγαθὴν προαίρεσιν τοῦ ἀνδρός· ταύτην καὶ νὰ ἐπαινέσωμεν καὶ νὰ θαυμάσωμεν ὀφείλομεν, καθότι οὐ μόνον αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐξεταζομένη ἐπαινετέα καὶ θαυμαστέα ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ὅτι παραδειγματικὴ τυγχάνει οὕσα καὶ ὕλως ἐξαιρετικὴ παρ' ἡμῖν, τοῖς γενικῶς ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ ἐσχάτου ἀρεσκομένοις καὶ προθύμοις οἷσι περὶ τὸ ἐπαινεῖν τὰ καλὰ, ἀπέχουσι δὲ τοῦ μιμεῖσθαι ταῦτα, καὶ αἵτινες, μηδενὶ μηδὲν καλὸν ποιοῦντες, περιοριζόμεθα θησαυρίζοντες καὶ καθηδουθεῦντες.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι οὐσιωδέστατον ἀνακκλύπτωμεν ἐν τῇ ἀγαθῇ τοῦ ἀνδρός προαιρέσει, εἴπερ τι καὶ ἄλλο μαρτυροῦν τὰς ἐφέσεις τῆς καρδίας καὶ τοῦ νοῦ αὐτοῦ. Θεωρῶν ἀνεπαρκῆς τῷ μεγάλῳ σκοπῷ τῆς ἀνακτίσεως τοῦ προγονικοῦ κλέους τὸ δαπανᾶν ἀπλῶς ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῶν φώτων, ἢ ἄλλως πως ἐργάζεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν, ὅλως δὲ καὶ παρορῶν τὴν ἐν τῷ ἔργῳ ἀπομόνωσιν αὐτοῦ, ἥς ἕνεκα ἄλλοι ἴσως ἀπελπιζόμενοι ἀπεσύροντο ἀποθρουνόμενοι, οὗτος τάττει πρὸ παντὸς τὴν ἠθικὴν ἀγωγὴν, ἄνευ τῆς ὁποίας ἡ ἐκείνων διάδοσις ματαία, ἂν μὴ εἴπωμεν ἐπικίνδυνος, ἀποβαίνει. Καὶ διὰ τοῦτο τὰ κατὰ τόπους, δαπάναις τοῦ Πικναγίου Τάφου, καθιδρυόμενα σχολεῖα μεριμνᾷ ὅπως καταστήσῃ ὀρεχτοῦς, ὡς εἶπεῖν, ἀρχῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῆς, καὶ διδασκάλους ἀπαιτεῖ ἐν αὐτοῖς ἄνδρας ἱκανοὺς ὀφειλεῖσθαι, μαρτυ-

(1) Ἡ παρούσα διατριβὴ εἶναι πρὸς αἰσθητικὴν τῶν ἀκολούθως ἐκ διαλεξιμάτων δημοσιευθρομένων ἐν τῇ Θεολογικῇ ἱστορικῶν μελετῶν περὶ Ἀρμενίας.

ρίαν και υπόληψιν ἔχοντας βίον ἀνεπιλήπτου και εὐσεβῶν δογματῶν, ἀνδρες προάγοντας τοὺς νέους εἰς εὐμάθειαν και ἡθὴ χρηστά.

Τῆς προνοίας ταύτης τοῦ Μακαριώτατου Κυρίλλου β'. μαρτύριον ἀναμφίλεκτον και πρόσφατον ἔχομεν τὸ ἐν Φαναρίῳ Ἀγιοταφιτικὸν Παρθενωγωγεῖον, ἐπιστασίαις μὲν αὐτοῦ, δαπάναις δὲ τοῦ Παναγίου Γάφου καταρτισθέν.

Τὸ γυναικεῖον φύλον ἀποτελεῖ τὸ ἥμισυ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· εἶναι ἡ ψυχὴ τῶν οἰκογενειῶν, ἐκ τοῦ ἀθραίσματος τῶν ἐποίων γεννᾶται ἡ κοινωνία· ὡς ἐκ τούτου πᾶς τις συμπεραίνει οἰκογενεὶα καὶ ἡλικίης ἐπιμελείας δεῖται ὅπως ποτὲ δυναθῆ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ καθήκοντα, ἐφ' ὧν βασιζέται ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ. Γυνὴ συνετὴ, ἐργατικὴ, δεξιὰ, καθάρια, οἰκονόμος και εὐλαβὴς εἶναι τὸ σέμνυμα και εὐτύχημα τοῦ ἀνδρός, εἶναι ἡ σωτηρία τῶν τέκνων, ὅτι τῇ μὲν περιποιεῖ τιμὴν και παρασκευάζει βίον γλυκὺν και γαληνιαῖον, τοῖς δὲ ἐμφυτεύει ἀρχὰς χρηστέας. Μέχρι τίνος, θεωρουμένη ἀπλῶς ὡς ὄργανον τῆς διατηρήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἦν μέγα τι, ἂν ἐγίνωσκε νὰ κυβερνᾷ τὸν οἶκόν της, νὰ πείθεται τῷ συζύγῳ και ν' ἀπέχη τοῦ πολυπραγμονεῖν. Ἀλλ' ἀφ' ἧς τὸ μὲν μεσότοιχον, τὸ ἀποχωρίζον αὐτὴν τῆς κοινωνίας, διαρρηχθέν κατεκρημνίσθη, ἡ δὲ οἰκογένεια, καθὸ σύνδεσμος ἅγιος τῶν ψυχῶν, ἀπῆλθε σεμνοτέρας ἠθικᾶς ἀρμονίας, ὁ πρακτικὸς βίος ἀπέδειξε πύσης ὠφελείας πρόξενος γίνεται ἡ γυνὴ, ὅταν, κατὰ τὴν εὐγενῆ αὐτῆς κλήσιν, πρὸς τὰ φυσικὰ ἀποκτήσῃ και τὰ τοῦ ἰοῦς και τὰ τῆς καρδίας κάλλη.

Ταῦτα και τὰ τούτοις ὅμοια ἔχων ἐννῶ ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Κυρίλλος, συνέστησε τὸ περὶ αὐτοῦ λόγος Παρθενωγωγεῖον· ἵνα δηλαδὴ μορφώσῃ καλοῦς πολίτας, καλοῦς γονεῖς, καλοῦς ἀδελφοὺς, καλοῦς υἱοὺς, ἠθέλησε προηγουμένως νὰ μορφώσῃ καλὰς γυναῖκας.

Θαυμάσωμεν τὸν ἄνδρα και σπεύσωμεν ὡς ἕκαστος δύναται νὰ μιμηθῶμεν τὸ τούτου παράδειγμα. Οὗτοι και οἱ τούτῳ ὅμοιοι περιέσωσαν και παρέδωκαν ἡμῖν ὅ,τι ἐκ τῶν προγόνων ἔχομεν ἀγαθόν. Οὗτοι ἐπιβάλλουσι ἡμῖν τὴν ἱερὰν ὀφειλὴν τοῦ νὰ παραδώσωμεν τοῖς μεταγενεστέροις τὰ καθ' ἡμᾶς ὅσον εἶόν τε καλῶς ἔχοντα και τοῦτό ἐστίν ἡ πρὸς τὰς εὐεργεσίας των εὐκρινεστέρη εὐγνωμοσύνη.

Τὸ ἐν λόγῳ Παρθενωγωγεῖον συνεστήθη πρὸ τετραετίας ἐν Φαναρίῳ πρὸς διδασκαλίαν τῶν Ὀρθοδόξων κορασιῶν πάσης τῆς περιόκου. Καλὴν δὲ λαβὴν ἀπ' ἀρχῆς διεύθυνσιν, καθέσον οὐδεὶς εἰς τὰ τούτου πράγματα ἀναμιγνύεται, πλὴν τοῦ γεραροῦ καθιδρυτοῦ, προώδευσε κατ' εὐχὴν και ἐδικαίωσε τὰς προσδοκίας τοῦ κοινού. Ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἡ πληθὺς τῶν μαθητευομένων ηὐξήθη οὕτως ὥστε ἀπῆται χῶρον εὐρύτερον πανταχόθεν συνεθλίβοντο και συνεπιέζοντο, προσεπαυξόμενοι αἱ μαθητρίαι· ἤδη ἤγγισεν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν

τὰς ἑκατὸν πενήκοντα· μικρὸν ἔτι και χρεῖαν εἶχον καταστήματος εὐρύτερου και κοσμιωτέρου. Τὴν ἀνάγκην ταύτην ὁ εὐγενὴς και ἐνάρετος ἰδρυτὴς κατιδὼν, εὐθέως ἔσπευσε πρὸς θεραπείαν· ἤγειρε λοιπὸν ἐκ βάρθρων και ἐκεῖ που, παρὰ τὸ Ἀγιοταφιτικὸν Μετόχιον, ὥστε, αὐτοπροσώπως παραγενομένος, νὰ πληροφορηταὶ και ἐποπτεύῃ περὶ τῆς προκοπῆς τῶν διδασκομένων, οἶκον λαμπρὸν, διώροφον, καλῶς και κοσμίως διηρημένον, μετὰ τῶν ταῖς διδασκαλοῖς τε και ταῖς μαθητρίαις ἀναγκαιουσῶν αἰθουσῶν και δωματίων και ἐν αὐτῷ μετέφερε τὸ ἐκτουτοῦ Παρθενωγωγεῖον.

Τῇ ἐβδόμῃ λήγοντος μηνὸς ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τοῦ Παρθενωγωγεῖου τούτου μετὰ πομπῆς και ἐπισημότητος, παρευρεθέντες πλήθος ἱκανοῦ, κληρικῶν τε και κοσμικῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐτέλεσεν ἁγιασμόν ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης, ᾧ ἡγίασε τὸν οἶκον αὐτοῦ και τὰς μαθητρίαις, και ἀπήγγειλεν αὐταῖς προσλαλίαν κατανοητικὴν, φιλοστόργως ἀποκαλῶν πνευματικὰς αὐτοῦ θυγατέρας και παραινῶν και προτροπῶν εἰς τὴν παιδείαν και ἀρετὴν, εἶτα δὲ μία τῶν μαθητριῶν ἐξεφώνησε λογίδριον και αἰλοῖσαι ἐψαλον ἑναρμονίως ὕμνους, τὸν μὲν πρὸς τὸν Ἰαληνότετον Σουλτάνον, τὸν δὲ πρὸς τὸν Ὑψιστον ὑπὲρ τοῦ καθιδρύματος και τοῦ εὐγενοῦς καθιδρυτοῦ.

Οἱ μὴ παρευρεθέντες (τούτων ἐσμὲν και ἡμεῖς) και τῆς πνευματικῆς ταύτης πανδαισίας ἀμοιρήσαντες, λύπην ἠσθάνθημεν καιρίαν και βαρυθυμοῦμεν ἔτι κατὰ τοῦ ἐπιτραπέντος τὴν διευθέτησιν τῆς τελετῆς, ὡς αἴφνης πάντι και ἐν σιωπῇ ἐνεργήσαντος, σιωπῇ ἄκρα και ἀδικαιολογήτῳ, καθέσον τὸ πρᾶγμα και διὰ τὴν ἰδίαν βαρύτητα, και διὰ τὴν σπανιότητα, και διὰ τὸν τόπον ἐν ᾧ ζῶμεν ἀπῆται ἐγκαίριον γνωστοποίησιν. Ἄλλ' ὅσοι, περιοικεῦντες, ἠμμοίρησαν ἐγκαίριως νὰ λάβωσι γινῶσιν τοῦ πράγματος και ἐγκαίριως σπεύσαντες παρευρεθῆσαν, οὗτοι ἐν πλήρει ὄσῃ κατανύξει διηγούνται τὰ τῆς ἡμέρας και μετὰ δακρύων χαρᾶς και μετ' εὐφρημιῶν φέρουσι διὰ σόματος τὸ ὄνομα τοῦ γεραροῦ εὐεργέτου.

Εἶθ' ὁ Ὑψιστος θαυσιλεύσει αὐτῷ πᾶσαν αὐτοῦ εὐλογίαν και πάντα αὐτοῦ τὰ ἐλέη!

ΜΑΧΩΝΙΟΝ.

Τὸ Ἀνακάρδιον (Acajou).

Μαχώνιον καλοῦσιν οἱ Ἀμερικανοὶ καὶ οἱ Ἄγγλοι τὸ δένδρον, ὅπερ, ἡμεῖς ἐκ τῶν Γάλλων παραλαβόντες, Acajou ἤτοι Ἀνακάρδιον ὀνομάζομεν. Ἐπ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ὄνομα φέρεται καὶ παρὰ τοῖς Βοτανολόγοις. Πρέπον λοιπὸν ἦτο νὰ παραδεχθῶμεν πάντες τὸ ὄνομα τοῦτο, καθόσον μάλιστα ὑπὸ τὸ ὄνομα Acajou (Ἀνακάρδιον) φέρεται ἐν Ἀμερικῇ δένδρον τι πάντι ἀλλοίας φύσεως, τόσῳ διὰ τὸν καρπὸν αὐτοῦ, ὅσῳ καὶ διὰ τὴν χρῆσιν.

Τὸ Μαχώνιον εἶναι δένδρον μέγα τῆς Ἀμερικῆς, περιορίζεται δὲ φυόμενον μεταξὺ τῶν τροπικῶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐκ προτιμῆσεως εἰς τὰς χώρας τὰς ὑπὸ τὸν ἰσημερινὸν κειμένας. Ὁ κορμὸς αὐτοῦ ἔχει πολλάκις περιφέρειαν δεκακοτῶν ποδῶν, ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου ἔχουσι ἀσθενεῖς καὶ εἰς πλήρη βλάστησιν διατελῶν· εἶναι δὲ κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον ἀξιόθαύμαστος ὁ ὄγκος τοῦ γίγαντος τοῦτου τῶν δασῶν, καθόσον αὐξάνει εἰς γαίας κατὰ τὸ φαινόμενον ἀφόρους. Τὸ Μαχώνιον εὐρήται ἀφθονοῦ ἐπὶ ὄρεων συγκεκλιμένων ἐκ βράχων φυλλωδῶν, διεσχισμένων καὶ διαλυομένων· αἱ μακρὰ αὐτοῦ ρίζαι βυθίζονται εἰς τὰς ραγάδας, ὅπου ἐκτείνονται καὶ ἐξογκοῦνται μετατοπίζουσαι τὰς ἐπιπροσθούσας πέτρας· οἱ βράχοι αὐτοὶ πολλάκις ἀναγκάζονται νὰ ἐνδῶσωσιν εἰς τὴν ἀδιάληπτον καὶ παρατεταμένην ἐνέργειαν τοῦ φυτοῦ, ἀπόδειξις τοῦτο ἀξιοσημείωτος τῆς τῶν ζωτικῶν σωμάτων ἐπενεργείας ἐπὶ τῶν στερουμένων πάσης οἰαζομένης ζωτικῆς ἀρχῆς.

Εὐτυχῶς ὡς πρὸς τὰς τέχνας τὸ Μαχώνιον αὐξάνει τάχιστα. Ἄν ἡ ὑλοτομία τοῦ δένδρου τοῦτου ἐγένετο μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς, ὥστε ν' ἀπομένωσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς γῆς ἀρκετὰ στοιχεῖα ἀναβιώσεως, δὲν ἠθέλομέν ποτε περιπέση εἰς σπᾶνιν ἢ ὑπερτίμησιν αὐτοῦ· ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ τοῦτου ὑλοτομία δὲν ἐκτελεῖται περισκεμμένως. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸ τοῦ ΠΗ' αἰῶνος τὰ δάση τοῦ Ἁγίου Δομίγκου καὶ τῆς Ἰαμαϊκῆς δὲν ἐχορήγουν πλέον Ἀνακάρδιον καὶ ἡ Εὐρώπη ἀπέρχεται προμηθευομένη εἰς τὴν Ἰσπανικὴν Ἀμερικὴν. Οἱ ξυλοκόποι οὔτε προνοητικοί, οὔτε οἰκονόμοι εἰσι· δὲν ἐκρίζουσι τὸ δένδρον καὶ καταλείπουσι πᾶν τὸ ὑπὸ γῆς κεκρυμμένον, εἰς τρόπον ὥστε οἱ ἐβενούργοι μεγάλως ζημιοῦνται, ἀλόγως στερούμενοι τοῦ ὀξέως κορμοῦ καὶ τῶν παχέων ριζῶν. Ἀναπόφευκτος λοιπὸν εἶναι ἡ ὑπερτί-

μησις, ἀφ' οὗ μάλιστα ὁ συρμὸς ἔθεσεν εἰς τοσαύτην χρῆσιν τὰ ἐκ Μαχωνίου ἐπιπλα. Ἴνα δώσωμεν ἐλαχίστην ἰδέαν περὶ τοῦ ποσοῦ, τὸ ὅποιον ἡ Εὐρώπη πᾶσα ἐπάγεται τοῦ δένδρου τοῦτου, ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσωμεν ὅτι ἡ Ἀγγλία μόνη ἐν ἔτει 1829 εἰσήγαγε περὶ τὰς 24,000 κυβικὰ μέτρα, ἧτοι 19,335 τόνους.

Ἡ δενδροτομία τοῦ Μαχωνίου ἐν Ἀμερικῇ ἐκτελεῖται μετὰ πολλῆς τῆς δεξιότητος. Ὁ εἰς ἀνακάλυψιν ἀποστελλόμενος διερευνητὴς ἀπαιτεῖται νὰ ἔχη εἰδικὰς γνώσεις περὶ τῶν γαιῶν, ἐν αἷς φύεται τὸ δένδρον, καὶ, εἰς τὰ παρθένα δάση ὅπου εἰσχωρεῖ, ἢ ἐπίσκεψις τῶν βράχων καθοδηγεῖ αὐτὸν μᾶλλον ἢ ἡ μαγνητικὴ πυξίς. Ἄρα ἀνακαλύψῃ τὸ ζητούμενον, λαμβάνει πλεῖστα ὅσα μέτρα ἵνα διαφυλάξῃ μυστικὸν τὸ εὐρημα, κρύπτει καὶ αὐτὰ τὰ ἔχνη του, ἵνα μὴ τυχὸν κατασκοπευθῇ ὑπὸ τῶν συναγωνιστῶν καὶ ἐπανερχόμενος λαμβάνει ἄλλην παρ' οἷαν ἠκολούθησεν ὄδον πορευθεῖς. Ἐλθόντος τοῦ ἀρμοδίου καιροῦ, οἱ ἐργάται, εἴκοσι τὸν ἀριθμὸν τοῦλάχιστον, πολλάκις δὲ πεντήκοντα καὶ ἐξήκοντα, παραγίνονται εἰς τὸ γνωστὸν μέρος, ὀδηγοῦντος τοῦ διερευνητοῦ. Φθάντες, διαθέτουσιν ἐν πρώτοις τὰ τῆς κατοικίας των, ἐγείροντες παρὰ τὴν ὄχθην ρύακος καλύβας καὶ ἐναποτιθέμενοι πάντα τὰ χρειώδη διὰ πολὺμηνον διαμονήν. Εἶτα παρασκευάζουσι τοὺς δρόμους δι' ὧν θέλουσι μεταφέρειν τὸ ὑλοτηθὲν Μαχώνιον. Τὸ πῦρ ἀπαλλάττει αὐτοὺς παντὸς ὅ,τι πέσῃ ὑπὸ τὸν πέλεκύν των κατὰ τὴν προκαταρκτικὴν ταύτην ἐργασίαν· ἐκτὸς ἂν ἡ προσέγγισις πλωτοῦ τινος ρύακος παρέχῃ εὐκολίαν πρὸς μεταφορὰν τινῶν δένδρων, ἐπιτηδείων τῇ βαπτικῇ ἢ τῇ κτιστικῇ· ἐπίσης φυλάττουσι τὰ συνταλοῦντα πρὸς βελτίωσιν τῶν δρόμων, ἢ πρὸς σύζευξιν ποταμῶν, ἢ πρὸς ἰσοπέδωσιν κατωφερειῶν. Τὰ δένδρα σχίζουσι οἱ πριονισταὶ εἰς τμήματα ἴσα τὸν ὄγκον καὶ παραδίδουσι ταῖς λεπτοურγοῖς ἵνα τετραγωνίσωσιν αὐτά. Κατόπιν ἔρχονται οἱ μεγάλοι κόποι τῆς μεταφορᾶς· διότι πολλάκις τὰ τμήματα ἐκεῖνα ἔκκουσι βᾶρος πλέον ἢ πεντακισχιλίων χιλογράμμων· ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ὀνδούρας, τῆς Γουαταμαλικῆς δημοκρατίας, μετήχθη τμήμα ἕκον καὶ 15000 χιλιόγραμμα. Πρὸς μεταφορὰν τοιούτων φορτίων ἀπαιτοῦνται ἄμαζαι στερεαί, ἔδαφος συμπαγές, ζεύγη καλὰ καὶ ὀδηγοὶ δεξιοί. Βῶας συνήθως μεταχειρίζονται εἰς τὸ κοπιῶδες τοῦτο ἔργον καὶ τὴν νύκτα ἐδαιοποροῦσιν, ἵν' ἀπαλλάττωσι τὰ ὑπομονητικὰ ταῦτα ζῶα τοῦ ὑπερβολικοῦ καύσωνος τῆς διακεκαυμένης ζώνης.

Αἱ λεπτομέρειαι αὗται ἀρκουσι, πιστευόμεν, νὰ δικαιολογήσωσι τὸ ὑπέρογκον τῆς τιμῆς τοῦ Ἀνακαρδίου. Διὰ πᾶσαν ὑλοτομίαν ἀπαιτεῖται νέος δρόμος καὶ πολλάκις δι' ἐν δένδρον, τὸ ὅποιον δὲν χορηγεῖ εἰμὴ ἐν τμήμα, καταβάλλεται κόπος καὶ καιρὸς πλείοτερος ἢ ὅσος ἐν Εὐρώπῃ δι' ἑκατοστίας δένδρων τοῦ αὐτοῦ μεγέθους. Ἀδύνατον λοιπὸν νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι ποτὲ τὸ

ἀμερικανικόν τοῦτο δένδρον θέλει ὑποτιμηθῆ καὶ ὅτι θέλομεν πᾶσαι τοῦ ποιῆσθαι τούτου χρῆσιν μετὰ τῶσαύτης φειδωλίας. Διὰ τοῦτο ἐν Εὐρώπῃ πρὸ πολλοῦ ἐζήτησαν ν' ἀντικαταστήσωσιν αὐτὸ δι' ἰθαγενῶν δένδρων· τοῦθ' ὅπερ δέον νὰ φιλοτιμηθῶμεν πράττοντες καὶ ἡμεῖς, οἱ τὴν πολύδενδρον καὶ πλουσιόδωρον γῆν τῆς Ἀνατολῆς κατοικοῦντες. Ἐπιπλα ἐξ ἰθαγενῶν δένδρων κατεσκευασμένα ἐξετέθησαν εἰς τὰς τελευταίας παγκοσμίους ἐκθέσεις καὶ ὡς πρὸς τὴν κλλοιὴν διημφισβήτησαν τὰ πρῶτεῖα τοῖς ἐκ ξύλου ἐπακτοῦ κατασκευαζομένοις· ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν καὶ τὴν στερεότητα ἀπόκειται τῷ χρόνῳ ν' ἀποφανθῆ.

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΙΣ.

Ἀημοσιευμένου τοῦ ΙΗ'. φυλλαδίου τῆς ΘΕΛΕΙΝΟΗΣ, λήγει τὸ πρῶτον ἔτος αὐτῆς.

Προσκαλοῦνται ὅθεν οἱ Κ. Κ. συνδρομηταί, ὅσων ἡ συνδρομὴ λήγει τῇ 31 Ἰανουαρίου ἔ. π. ν' ἀνανεώσωσι τὰς συνδρομὰς αὐτῶν, ἂν δὲν ἐπιθυμῶσι νὰ συμβῆ διακοπὴ τις εἰς τὴν τακτικὴν ἀποστολὴν τοῦ φυλλαδίου.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ.— Λόγος εἰσαγωγικὸς εἰς τὴν δογματικὴν Θεολογίαν, ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Κ. Δ. Κλεόπα (συνέχεια καὶ τέλος.) — Ὑποτύπωσις τῆς Χριστιανικῆς Εὐγλωττίας κατὰ τὸν Δ'. αἰῶνα (ὁ Ἄγ. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, συνέχεια καὶ τέλος.) — Περὶ τῆς Κωπαίδος λίμνης καὶ τινων παρακειμένων ἀρχαίων πόλεων. — Ὀδοιπορικά (συνέχεια.) — Ἐρωσ ἐν γάμῳ (συνέχεια.) — Ἀρμενία. — Παρθεναγωγεῖον Ἀγιοσταφικὸν ἐν Φαναρίῳ. — Μαχώνιον. Τὸ Ἀνακάρδιον (Ασαίου). — Γνωστοποίησις.
